

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ
І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
II Міжнародної науково-методичної конференції
(Суми, 28-29 травня 2021 року)

Суми 2021

УДК: 341-044.247:37.013
Ц62

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Завгородня В. М., канд. юрид. наук, доцент
Куліш А. М., д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України
Плотнікова М. В., канд. юрид. наук, доцент
Самойленко Є. А., канд. юрид. наук, доцент
Славко А. С., канд. юрид. наук
Чурилова Т. М. канд. юрид. наук, доцент
Швагер О. А., асист. кафедри МЄПЦПД СумДУ

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ (протокол № 10 від 10 червня 2021 р.)

Ц62 Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. II Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 28-29 травня 2021 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2021. – 173 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені в рамках II Міжнародної науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції», присвяченої актуальним питанням європейських студій, педагогіки, політики, історії та права і проведеної в рамках реалізації освітнього проекту «600115-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-MODULE Впровадження в Україні цінностей Європейського Союзу», що реалізується за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти, аудіовізуальних засобів та культури (напряму Модуль Жана Моне програми Erasmus+).

Позиція організаційного комітету II Міжнародної науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» не завжди збігається із міркуваннями, висловленими учасниками. У збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідальність за достовірність даних та дотримання принципів академічної доброчесності несуть учасники конференції.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Сумський державний університет, 2021

ЗМІСТ

Андреева Т. Т., Дзюбенко О. В. ОСОБИСТО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ОДНА З СКЛАДОВИХ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІЙ ОСВІТІ.....	6
Балендр А. В. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ.....	10
Біла А.С. ДІЯЛЬНІСТЬ ООН ЩОДО ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ФОРМАМ РАБСТВА.....	15
Блощенко О. І. ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	22
Voiko A. PERSON'S CREATIVE SELF-EXPRESSION AS AN ESSENTIAL SOFT SKILL IN INNOVATIVE DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION.....	26
Бульбенюк С. С. ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ ЄС ТА ПРАВА ЛЮДИНИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗМІН В ОСВІТНІЙ ЦАРИНІ.....	31
Гладкий В. В. ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ.....	37
Гончаренко А.В. СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЦІННОСТЕЙ У ВІДНОСИНАХ ЄС-ГРУЗІЯ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА, 2009–2017 РР.....	44
Денисенко С.І., Дудченко В.В. МИТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК БАЗОВА ПРАВОВА МОДЕЛЬ ДЛЯ ПОДАЛЬШОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	50
Dodi C. THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ROMANIA'S EXPERIENCE.....	57
Доній Н.Є. ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОДНА З ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS.....	61

Євдокименко Г.О. ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ЦІННІСТЬ: МАЙБУТНЄ ДЛЯ УКРАЇНИ	66
Жаркова Р.Є. LIFELONG LEARNING: РОЛЬ ОСВІТИ У ПРОЦЕСАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	71
Завгородня В.М. ЦІННОСТІ В ПРАВІ В КОНТЕКСТІ СОЛІДАРИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: KEYС ПОСТМАЙДАННОЇ УКРАЇНИ	77
Касьян А. В. РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ У РОЗВ'ЯЗАННІ ВОЄНОГО КОНФЛІКТУ В ХОРВАТІЇ ТА ПОДОЛАННІ ЙОГО НАСЛІДКІВ.....	81
Качур В.О. РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЦІННІСНОЇ ОСНОВИ СОЛІДАРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НУБІП УКРАЇНИ).....	86
Корнева Т. В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЛУХАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ.....	92
Кучеренко Д. С. ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: ПІЗНЬОЕЛЛІНІСТИЧНИЙ СКЕПТИЦИЗМ	96
Metodijeva N. EU VALUES AND EUROPEAN INTEGRATION (EXPERIENCE OF NORTH MACEDONIA).....	101
Наумов А. С. ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ: НЕОБХІДНИЙ ПРОЦЕС СТАБІЛІЗАЦІЇ ПОСТКОНФЛІКТНОГО СУСПІЛЬСТВА	104
Негрій Ю.М. РОЛЬ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У СУЧАСНИХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	110
Панкратова В.О. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	114
Плотнікова М.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ: ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОКУПАЦІЇ ЧАСТИНИ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	119
Протосавіцька Л.С. ЦІННОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	124

Рассохіна А.М. ПОВАГА ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ ЯК ОДНА З ЦІННОСТЕЙ ЄС В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЕПОХИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	129
Руденко Л.Д. ЦІННІСНООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ЮРИДИЧНІЙ КЛІНІЧНІЙ ОСВІТІ.....	135
Сас Н.М. ЩАСТЯ ЯК ЦІННІСТЬ.....	139
Сидорко Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ.....	145
Славко А.С. ГІДНІСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	151
Sribna Y.V. ACADEMIC PLAGIARISM IN UKRAINE IN THE MODERN CONDITIONS.....	156
Стояцька Г.М. ЦІННОСТІ ЄС ТА СТАНДАРТИ МАЙБУТНЬОГО: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ	162
Суляк С. Г. МІФИ ТА ІСТОРИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ У НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ «ІСТОРІЯ РУМУНІВ».....	166
Трень Т. О. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	170
Щербина К. А. ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КІНЕМАТОГРАФА НА СВІТОГЛЯД ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ	173
ПІСЛЯМОВА	177

ОСОБИСТО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ОДНА З СКЛАДОВИХ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІЙ ОСВІТІ

Андреева Т. Т.

кандидат філософських наук, доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Дзюбенко О. В.

кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології, методології та методики навчання

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Для наукового розвитку необхідне визнання повної свободи особистості, особистості духу, бо тільки за цієї умови може один науковий світогляд змінюватися іншим, створеним вільною, незалежною роботою особистості

В. І. Вернадський

Найпріоритетнішими у ХХІ столітті стають наука як джерело нових знань та освіта, яка доносить ці знання і, враховуючи особливості інтересів та схильностей людини, забезпечує її індивідуальну освітню та наукову траєкторію. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні від педагогів залежить сформувати особистість, якій притаманна як внутрішня свобода, так і соціальна відповідальність. Тому гуманізація освітнього процесу та напрацювання стратегій суб'єктивного підходу до особистості вихованця стали предметом численних пошуків таких науковців як І. Бех, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Савченко та ін. Науковці вважають, що необхідно «враховувати у системі сучасної екологічної освіти світоглядні зрушення, що відбулися під безпосереднім впливом метаекологічних досліджень. Відтворена у такий спосіб екологічна освіта буде здатна відповідати вимогам:

❖ висвітлювати навколишнє середовище на міждисциплінарному рівні;

- ❖ поєднувати планетарні характеристики з локальними;
- ❖ бути постійним (пролонгованим) процесом, спрямованим на майбутнє;
- ❖ формувати активну життєву позицію [1, с. 329]

Особливо важливо прищепити бережне ставлення до природного довкілля, адже в даний момент, особливо в Україні, є ще багато не вирішених проблем у цій сфері. Зокрема, підготовка педагогів, які працюють з дітьми різного віку та володіють як педагогічною майстерністю, мають підхід до особистості кожного вихованця, значно підвищить ефективність формування екологічного світогляду та активної природоохоронної позиції незалежно від того, яку в подальшому професію обере дитина. Кожен педагог, незалежно від фаху, повинен мати чітку природоохоронну позицію, бути ознайомленим з природодоцільними звичаями та традиціями нашого народу та впроваджувати їх в освітній процес.

Дитина повинна виховуватися в діалозі, розглядатися як самосійна творча особистість і найвища цінність. Лише педагог, який володіє педагогічною майстерністю, може в повній мірі, враховуючи темперамент, характер, інтереси вихованця досягти найкращого результату. Педагогічна майстерність передбачає досконалий рівень фахових знань, сучасних наукових досягнень в даній та суміжних галузях, а також наявність таких особистісних якостей як допитливість, комунікативність, толерантність, емпатія, почуття гумору, педагогічна техніка, оволодіння прийомами риторики, використання ефективних технологій, постійне вдосконалення педагогічної майстерності дозволить побудувати стосунки з дітьми та їх батьками на взаєморозумінні і взаємопідтримці.

Природничо-наукова освіта повинна починатися з раннього віку. На першому році життя, коли провідною діяльністю є безпосереднє емоційне спілкування з дорослим, потрібно, враховуючи досвід народної педагогіки, знайомити дитину з найближчим природним оточенням. Дорослі використовують такі засоби як спостереження, усну народну творчість (колискові, пестушки, забавлянки), дитячі яскраві книги, образні іграшки тварин. Від року до трьох педагогічна майстерність буде проявлятися у забезпеченні безпечним обладнанням для

предметно-маніпулятивної діяльності (будівельний та природний матеріал, іграшки з рухомими частинами). Для дітей віком від 3 до 6-7 років провідною є дослідницька та ігрова діяльність. Досвідчений педагог пропонує іграшки, сюжети для ігор екологічного змісту, залучає до цієї роботи батьків та громадськість. Діти шкільного віку (провідна діяльність – навчання) повинні мати змогу систематично отримувати знання природничо-наукового змісту та вправлятися в діях природоохоронного характеру. Педагогічна майстерність виявляється також в тому, що педагог розуміє траєкторію індивідуального розвитку кожної дитини, і в кожен момент, коли це потрібно дитині, він може прийти на допомогу. Зацікавленість світом природи приходить до дітей тільки тоді, коли сам педагог виявляє постійну пізнавальну зацікавленість, залучає дітей до розгадок природних явищ, позитивно реагує на природоохоронні дії та залучає вихованців до участі в них. «Особливого значення набуває культивування унікального досвіду дитини. Суттєво, що тут такий досвід виступає не лише в якості джерела, але і в якості ціннісного горизонту освіти» [2, с. 31]. Педагогічна майстерність проявляється в тому, що педагог в потрібний час надає інформацію дитині, а ще краще – вказує шлях до отримання цієї інформації, спонукає до самостійного пошуку відповідей на питання. Звичайно, для цього потрібно створити певні умови.

Найкраще дану роботу проводити в гуртковій роботі, де зустрічаються діти різного віку, але які мають зацікавленість світом природи. На прикладі старших до роботи залучаються молодші, мають змогу наслідувати та допомагають старшим, преймають їх досвід. Необхідна також матеріальна база, за допомогою якої можна проводити експериментальну роботу та виготовляти необхідне для природоохоронної роботи (шпаківні, годівнички). Суттєвим моментом є кількість дітей та можливість в деякій мірі проводити непланову роботу – на уроці вчитель жорстко обмежений програмою, він не має можливостей приділити цікавій для дітей темі більше часу, в той час як керівник гуртка може змінювати види роботи залежно від погоди, та, отримавши інформацію про конкурси та олімпіади, готувати до них дітей.

Отже, особливо зацікавлено повинні ставитися освітяни до дітей, які виявляють активне зацікавлення світом природи. Бажано залучити таких дітей до відвідування екологічних гуртків, забезпечити відповідною літературою, як художньою, так і енциклопедичного змісту, обладнанням, сприяти участі в конкурсах та проектах. Педагогічна майстерність наставника з врахуванням індивідуальності дитини дозволить повною мірою виявити потенціал дитини, підняти її на вищий щабель інтелектуального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лук'янова Н. Історико-педагогічний аналіз підготовки вчителя до екологічної освіти в Україні /Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти :педагогічна мацстерність, творчість, технології. *Зб. Наук. Праць/За заг. Ред Н. . Ничкало.* Харків: НТУ «ХПІ», 2007. С. 328 – 334.

2. Пилипенко В. Д., Коваленко О. А. Особистісно-орієнтовані технології в школі. Харків. Вид. група «Основа»: «тріада+», 2007. 160 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Балендр А. В.

доктор педагогічних наук, доцент

*Національна академія Державної прикордонної служби України
ім. Богдана Хмельницького*

Особливості оперативно-службової діяльності в сфері охорони кордонів країн Європейського Союзу (ЄС) вимагають, щоб професійна підготовка офіцерів-прикордонників сприяла формуванню професійно-орієнтованих знань, умінь приймати рішення і брати відповідальність відповідно до посадових обов'язків. Вибір доцільних методів оцінювання має вирішальне значення для успішного освітнього процесу, надання вчасної інформації про ефективність освітньої діяльності, а також в процесі подальшої професійної діяльності офіцерів-прикордонників.

В Шенгенському Кодексі про кордони визначено, що “країни ЄС повинні забезпечувати належну підготовку фахівців з охорони кордону, їх відповідну кваліфікацію, на основі спільних програм підготовки прикордонників (Common Core Curricula), розроблених і впроваджених Європейською агенцією прикордонної охорони Фронтекс”. Також, у цьому документі зазначено завдання і обов'язки прикордонників під час здійснення прикордонних перевірок та охорони протяжних ділянок зовнішніх кордонів ЄС, основною особливістю яких є необхідність їх проведення англійською мовою [1]. Відповідно й основним проблемним питанням організації спільної підготовки прикордонників країн ЄС є необхідність її організації англійською мовою. Рівні володіння іноземною мовою для співробітників прикордонних служб викладені в загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (CEFR) [2]. Пороговий рівень володіння іноземною мовою відповідно до вимог спільної підготовки прикордонників країн ЄС – B1. Також, у Європейській рамці кваліфікацій для навчання впродовж життя надано

необхідні рекомендації щодо вивчення, викладання, оцінювання мови, водночас необхідний зміст (англійська мова для спеціальних потреб) відображений у відповідних розділах і темах Уніфікованої програми підготовки прикордонників країн ЄС (УПП) [3].

Незважаючи на те, що CEFR іноді критикують за певні недоліки, вона все ще є найбільш визнаною системою стандартів та об'єктивних критеріїв опису володіння мовою, інструментом, який загально визнаний центрами вивчення мови, видавцями підручників, навчальними закладами мови, викладачами мови, розробниками програм викладання іноземної мови та навчальні програми в (та в багатьох інших країнах за межами) Європи [4]. У Галузевій рамці кваліфікацій сфери охорони кордонів зазначено: «Уся іншомовна підготовка має описуватися як її подано у CEFR» [4]. Крім того, в останньому виданні УПП прикордонників країн ЄС вказується, що: «оскільки вивчення іноземної мови та іншомовна компетентність не відповідають рівням ГРК з точки зору складності навчання, оцінка результатів навчання, пов'язаного з вивченням іноземної мови, повинна проводитись відповідно до вимог Загальноєвропейської системи опорних мов для вивчення мов: вивчення, викладання та оцінювання [2].

Іншомовна підготовки прикордонників країн ЄС реалізується через студенто-орієнтований підхід, який полягає в тому, щоб підтримувати та розвивати у студентів / курсантів самостійність та особисту відповідальність за їх професійний розвиток. Вони мають бути рівними та свідомими партнерами в освітньому процесі. Крім того, навчальна стратегія іншомовної підготовки прикордонників країн ЄС ґрунтується на використанні активних методів навчання. По-перше, це сприяє поєднанню навчання з практикою, що якнайкраще допомагає розвивати нові навички та компетенції. По-друге, студенто-орієнтований підхід у навчанні вимагає прозорості результатів навчання та використання методів оцінювання, які дозволяють враховувати активність курсантів в освітньому процесі [3]. Принцип безперервного навчання – це важлива частина стратегії спільної підготовки прикордонників країн ЄС. Перш за все, визнання попереднього навчання та залучення вже набутих компетенцій в процесі навчання як самими учнями, так і тими, хто організовує та сприяє

процесу навчання (викладачі, інструктори, тьютори, тренери, коучі тощо). Професія прикордонника не набувається по закінченню навчання, вона постійно удосконалюється. Ключовим елементом такого професійного розвитку є досвід, отриманий на робочому місці під час виконання фахових обов'язків. Це повинно підкріплюватись конструктивним зворотнім зв'язком від керівного складу. Рефлексивні та пізнавальні навички підвищують обізнаність та формують необхідні професійні компетенції [5].

Оцінювання іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників країн ЄС проводиться за результатами навчання (знаннями, уміннями і компетентностями), які визначаються на основі Галузевої рамки кваліфікацій сфери охорони кордону країн ЄС. Особливістю оцінювання іншомовної комунікативної компетентності персоналу в прикордонних відомствах країн ЄС є використання формативного і сумативного видів оцінювання, водночас, відповідно до принципів андрагогіки, в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів активно застосовуються принципи фасилітації.

Сучасні форми та методи професійної іншомовної підготовки прикордонників в країнах ЄС в межах уніфікованої підготовки повинні враховувати різноманітність курсантів різних країн ЄС. Іншомовна професійна підготовка прикордонників країн ЄС ґрунтується на принципах андрагогіки і забезпечує гнучкість у виборі шляхів навчання. Застосування різноманітних педагогічних методів та форм навчання сприяє ефективності процесу навчання співробітників прикордонних служб країн ЄС. Так, в іншомовній підготовці прикордонників країн ЄС використовуються педагогічні методи, які використовуються для навчання дорослих, такі як вправи з вирішення проблем, моделювання, аналіз конкретних випадків (кейс-стаді), дискусії, семінари. Важливо, щоб іншомовна компетентність прикордонників формувалась шляхом застосування активних методів навчання. Такий підхід забезпечує, щоб питання професійної етики і основоположних прав людини були включені у всі розроблені теми [5].

В контексті іншомовної підготовки офіцерів-прикордонників, формативне оцінювання надає можливість: забезпечувати конструктивний зворотній зв'язок та отримання інформації про ефективність освітнього процесу; визначати прогрес курсантів у навчанні і виявляти аспекти, що потребують удосконалення; посилювати мотивацію курсантів до вивчення іноземної мови. Формативне оцінювання використовується також для моніторингу ефективності викладання (визначення відповідності форм і методів навчання). Водночас, на відміну від формативного, сумативне оцінювання відбувається після закінчення навчання і результати подаються у вигляді оцінок без зворотного зв'язку від курсантів.

Формативне оцінювання є найбільш прийнятним у контексті іншомовної підготовки офіцерів-прикордонників, оскільки, навіть після підсумкового оцінювання, прикордонники повинні усвідомлювати напрями подальшого удосконалення своїх мовних навичок. Отже, оцінювання результатів іншомовної підготовки прикордонників має бути по можливості формативним і охоплювати увесь освітній процес. Воно може бути або частиною індивідуальної освітньої траєкторії курсанта, або ж колективного освітнього процесу і повинно супроводжуватись постійним конструктивним зворотнім зв'язком з метою фасилітації розвитку фахівця. Оскільки характер професійної підготовки офіцерів-прикордонників країн ЄС є максимально практичним, обираються методи оцінювання, які є максимально наближеними до практичних ситуацій пов'язаних з виконанням службових обов'язків фахівцями різних європейських прикордонних відомств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schengen Borders Code. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/schengen-borders-code_en
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). URL: <https://rm.coe.int/1680459f97>

3. Common Core Curriculum for Border Guard Basic training in the European Union (CCC 2012). Produced by Frontex Agency in cooperation with EU Member States and Fundamental rights organisations Warsaw, Rondo ONZ 1, 2012. 343 p.

4. Sectoral Qualifications Framework for Border Guarding. FRONTEX. Warsaw : Rondo ONZ 1, 2013. Vol. 1. 173 p.

5. Žukova, M., & Madžule, I. (2018). Enhancing English language proficiency in the in-service training course “Border checks at a road border crossing point”. *Border Security and Management*, 2(7), 191-201. doi:<https://doi.org/10.17770/bsm.v2i7.3475>

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН ЩОДО ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ФОРМАМ РАБСТВА

Біла А.С.

студентка

*Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

Найголовнішою цінністю сучасного суспільства потрібно вважати свободу людини. З кожним роком злочинна діяльність знаходить нові способи та форми свого вираження, відбувається зростання транснаціональної злочинності, а саме рабства, работоргівлі та торгівлі людьми. За статистичними даними Організації Об'єднаних Націй в різноманітних формах рабської залежності перебувають мільйони людей по всьому світу. На сьогоднішній день проблема торгівлі людьми торкнулась всіх куточків світу, у зв'язку з чим, можемо визнати її глобальною проблемою. Адже захист недоторканості, честі та гідності людини безпосередньо покладений на плечі всього міжнародного співтовариства. Це виклик, який постав перед ними та потребує здійснення відповідних дій.

У зв'язку з цим, гостро постає питання про вдосконалення механізмів співробітництва у боротьбі з рабством, работоргівлею та торгівлею людьми. Тобто в XXI ст. питання про співробітництво набуло особливо важливого значення та нового змісту.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – це універсальна міжнародна організація, заснована 24 жовтня 1945 року, на підставі Хартії Об'єднаних Націй на зборах у Сан-Франциско. Основним напрямком та метою діяльності являється сприяння, заохочення та зміцнення миру й міжнародної безпеки. Крім того, ООН також підтримує та ініціює розвиток співробітництва з цих питань між державами [1].

У структурі ООН діє шість головних органів:

1) Генеральна Асамблея – це головний дорадчий, директивний та представницький орган ООН. Важливо знати, що саме в цьому органі задіяні всі 193 країни-члени ООН. Також ГА ООН має свої допоміжні органи, які поділяються на: комітети, комісії, правління, ради, групи, робочі групи та інші;

2) Рада Безпеки – це головний орган, на який покладено відповідальність за дотримання міжнародного миру та безпеки. Сумарна кількість становить 15 держав-членів, 5 з яких постійні та мають право вето, інше десять змінні. Непостійні члени цього органу обираються лише раз на два роки; 3) Економічна і Соціальна Рада – є основним органом, що займається координацією, проведенням огляду політики та розробкою рекомендацій щодо вирішення економічних, соціальних та екологічних питань. Члени Ради обираються ГА ООН, терміном на три роки. Загальна кількість членів становить – 54 держави; 4) Рада з Опіки – орган, який відповідає за спостереження та управління підопічними територіями. Однак до 1994 року всі підопічні території досягли самоврядування або незалежності, або самостійності за допомогою об'єднання з сусідніми незалежними країнами. Тому в 1994 році Рада з Опіки призупинила свою діяльність; 5) Секретаріат ООН – це адміністративний орган, який виконує різноманітну повсякденну роботу ООН, здійснює прийняті ними програми та політичні установки. Очолює Секретаріат – головний Генеральний секретар, який призначається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки терміном на 5 років, з можливістю переобрання на новий термін; 6) Міжнародний Суд – головний судовий орган ООН. Міжнародний Суд знаходиться в Палаці миру в Гаазі (Нідерланди). Суд вирішує відповідно до міжнародного права юридичні спори, направлені йому державами. Також він виносить консультативні висновки, щодо юридичних питань, направлених до нього належним чином, уповноваженими органами та спеціалізованими установами ООН.

На сьогоднішній день ООН відноситься до провідних організацій у сфері міжнародної діяльності щодо протидії торгівлі людьми. В Статуті ООН, закріплено положення, щодо сприяння міжнародного розвитку та захисту основоположних прав та свобод людини. Досить активною та продуктивною є нормотворча діяльність організації. На цей факт вказує розвинута система міжнародно-правових угод у сфері протидії торгівлі людьми. Міжнародно-правова база ООН налічує значну кількість договорів такого характеру.

Наприклад, Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права 1966 року, Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 року, Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї 2000 року, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії 2000 року, Резолюція 61/144 щодо торгівлі жінками та дівчатами, Резолюція 61/180 щодо удосконалення координаційних заходів, спрямованих проти торгівлі людини.

У даному випадку, істотне значення має діяльність структурних органів ООН. Інституційні механізми діяльності організації в сфері протидії торгівлі людьми мають досить різноманітний характер. Відтак, до діяльності ГА ООН належить визначення основних принципів та напрямів у визначенні роботи організації щодо співпраці у сфері боротьби з торгівлею людьми. Вирішення такої міжнародної проблеми неможливе в обхід питань, що стосуються основоположних прав та свобод людини, захисту прав дітей та жінок, а також боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Ми можемо зробити висновок, що вирішення даних проблем та створення механізмів протидії їм, пов'язані між собою. У межах цього ГА ООН створено низку резолюцій, що направлені на протидію цим злочинам: щодо створення і зміцнення національного координаційного механізму для представлення доповідей про причини, фактори та тенденції, пов'язані з насильством щодо жінок та дітей та торгівлею ними; щодо розробки і прийняття законодавчих та інших заходів з протидії попиту на торгівлю людьми у всіх її формах; щодо прийняття всіх можливих профілактичних заходів по ліквідації попиту на секс-туризм, особливо з використанням послуг дітей; щодо розробки стратегії або плану дій ООН із запобігання торгівлі людьми, притягнення до відповідальності осіб, які займаються торгівлею людьми, захисту жертв такої торгівлі і надання їм допомоги; встановлення глобального партнерства для боротьби з торгівлею людьми та іншими сучасними формами рабства з метою

викорінення всіх сучасних форм рабства і торгівлі людьми, захисту жертв такої торгівлі і надання їм допомоги.

Діяльність Ради Безпеки ООН зосереджена навколо проблеми торгівлі людьми у період збройних конфліктів, пост конфліктних і надзвичайних ситуацій. На вирішення даного питання було прийнято ряд резолюцій, а саме: Резолюція 1261 від 1999 року, Резолюція 1265 від 1999 року, Резолюція 1325 від 2000 року. В 2016 році Рада Безпеки ООН враховуючи взаємозв'язок торгівлі людьми, міграції та збройних конфліктів, прийняла Резолюцію 2331 «Підтримання міжнародного миту та безпеки». Своїми резолюціями Рада Безпеки спонукає міжнародне співтовариство виявляти, надавати захист і допомогу жертвам торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту. Політика Ради Безпеки закликає до співпраці Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) та інші міжнародно-правові урядові та неурядові організації.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) допомагає у вивченні проблеми дитячої проституції, розробці керівних положень з питання протидії торгівлі людськими органами. ВООЗ та структурні підрозділи організації надають допомогу та підтримку в реалізації відповідних проектів.

Спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) піднімає питання щодо протидії рабства, работоргівлі та торгівлі людьми в ряді своїх доповідей та виносить на обговорення на нарадах. При цьому, сприяє фінансуванню Міжнародного католицького дитячого бюро з питань захисту неповнолітніх від порнографії.

Не залишається осторонь й Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ, який виділяється своєю активністю у розробці стратегій протидії торгівлі людьми.

До того ж, своєю діяльністю у запобіганні торгівлі людьми також відзначаються Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Комісія ООН щодо становища жінок, Відділ попередження злочинності та кримінального правосуддя ООН.

Як вже зазначалося раніше, торгівля людьми носить транснаціональний характер, що ускладнює боротьбу з ним. Глобальність цього явища вказує на посилення та розширення співпраці між державами усього світу. Ефективною рушійною

силою може стати удосконалення діяльності універсальних міжнародних механізмів і процедур з запобігання та протидії торгівлі людьми.

В 2010 році ООН затвердила Глобальний план дій щодо протидії торгівлі людьми. Як зазначила організація, цей план може бути дієвим лише за умови плідної співпраці внутрішньодержавних та міжнародних урядових або громадських організацій. У зв'язку з цим, був розроблений принцип «п'яти Р»: Prevention, Protection, Prosecution, Punishment and Partnerships, що означає об'єднання в одну систему таких заходів, як профілактика чи попередження торгівлі людьми, захист жертв і свідків, переслідування злочинців, покарання і кримінальна відповідальність за протиправне діяння, пов'язане зі злочинною торгівлею, партнерство та співробітництво на всіх рівнях. В даному випадку активізується процес дій на випередження [2].

27 вересня 2017 році на нараді високого рівня Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерриш, оцінюючи Глобальний план дій по боротьбі з торгівлею людьми, заявив, що торгівля людьми здійснюється навколо нас у всьому світі [1]. Однак, 30 вересня 2020 року, Генеральний секретар ООН в своїй доповіді підняв питання про посилення загрози торгівлі людьми під час пандемії. Він відзначає погіршення цієї проблеми у умовах пандемії. Оскільки люди знаходяться у панічному стані, що дезорієнтує їх уважність.

В свою чергу, закриття кордонів не послабило діяльність зловмисників, а навпаки підштовхнуло їх до вживання нових способів вербування та експлуатації, шляхом цифрових технологій та інших сучасних засобів. Антоніу Гутерриш зазначає, що найбільше постраждали жінки та дівчата, які втратили роботу. Також, доповідь містить рекомендації щодо боротьби з торгівлею людьми.

Міжнародне співтовариство потребує вирішення питання про екстрадицію. Існують випадки, коли злочинці, користуючись відсутністю відповідного договору між державами, уникають відповідальності.

Для сприяння діяльності в протидії торгівлі людьми слід звернути особливу увагу на функціонування та дотримання законодавства такими суб'єктами діяльності, як: модельний,

туристичний, розважальний бізнес, а також на діяльність організацій, які пропонують працевлаштування за кордоном.

У листопаді 2020 року Комісія ООН щодо становища жінок заявляє, що пандемія спонукає до вирішення проблеми використання цифрових технологій з метою торгівлі людьми. Комітет закликав соціальні мережі встановлювати інструменти контролю, що дозволяють знижувати ризик втягування жінок і дівчаток в сексуальну експлуатацію. Крім того, комітет попросив компанії, які володіють соціальними мережами, використовувати свої бази даних для виявлення торговців людьми.

Так, 12 жовтня 2020 року Голова ООН нагадав про жертв злочинної діяльності торгівлі людьми. Він також звернув увагу на те, що становище цих осіб погіршилося з початком спалаху COVID-19. У зв'язку з пандемією, мігранти стали ще більш незахищеними перед загрозою торгівлі людьми. На даний момент істотне значення має міжнародне співробітництво в рамках Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності.

Захист мігрантів під час пандемії - головна тема 30-й сесії Комісії ООН із запобігання злочинності.

В даному випадку необхідно, як ніколи, спільно працювати в напрямку запобігання експлуатації та захисту вразливих груп населення. Разом з тим, потрібно згуртуватися навколо міжнародного порядку, необхідно вживати термінових заходів, оскільки злочинці використовують можливості, що з'явилися в зв'язку з кризою навколо COVID-19. При цьому щодо міжнародної безпеки щодня виникають нові загрози.

На сьогоднішній день ми спостерігаємо загострення питання щодо протидії торгівлі людьми. Ця злочинна діяльність набрала нової сили та трансформувалася в більш розвинуті форми. В умовах пандемії стало зрозумілим, що міжнародні організації втратили контроль над цим явищем. Тому міжнародному співтовариству потрібно вдосконалювати та оновлювати свої механізми та методи запобігання цьому ганебному злочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Charter. URL: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html>.

2. Жирова П. О. Запобігання торгівлі людьми в Україні: міжнародні стандарти та стан реалізації. *Інформація і право*. 2018. № 4. С. 143-149.

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Блощенко О. І.

вихователь

Феневицьке НВО "ЗОШ I-III ступенів-дитячий садок"

Орієнтація освітнього процесу на засадах гуманізму, поваги до особистості дитини, до її нахилів і здібностей вимагає від педагогів не тільки професійних знань, умінь, але і бажання творчого застосування з врахуванням віку та індивідуальності кожної дитини. Одним з важливих складників загальної професійної кваліфікації педагога є вміння формувати мовленнєву компетенцію дитини. Невід'ємне місце в педагогічному процесі займає спілкування між вихователем і вихованцем. «Треба мати на увазі, що спілкування це не тільки система дій кожного з учасників, а передусім їх взаємодія. Відокремлювати діяльність одного учасника від діяльності другого означає відійти від аналізу взаємного спілкування. Спілкування – це не сума, не накладання одна на одну видів діяльності, що розвиваються в симетричному плані, а взаємодія суб'єктів, які виступають у процесі спілкування як партнери» [2, 290]. Молодший дошкільний вік є найсприятливішим для засвоєння дитиною структури і норм і рідної мови, на що наголошують такі науковці як В. Бенера, А. Богуш, С. Дем'яненко, Л. Калмикова, Н. Маліновська та ін.

Велику зацікавленість ще з перших років життя викликає у дитини книга. В даний час батьки та педагоги мають змогу придбати видання, орієнтовані на дітей з першого року життя. Це можуть бути книги-іграшки, книги-гармошки, книги –«подушки» тощо. Але дорослі і самі можуть виготовити книги для дітей різного змісту і формату, причому дитина може активно допомагати у виготовленні, така книга буде виготовлена у єдиному екземплярі і орієнтована на особистість дитини. При купівлі книг теж треба орієнтуватися на інтереси дитини і купувати книги разом з нею. Перед походом в магазин батьки

обговорюють, що дитина зможе обрати собі одну чи кілька книг. В магазині батьки керують вибором, але прислухаються до вибору дитини. Дома повинне бути обладнане місце для дитячої бібліотеки в доступному місці, дітей привчають до бережного користування книгами. При пошкодженні книгу «лікують», книги, які втратили актуальність або передають молодшим дітям, або відносять у дитячу бібліотеку, або дарують в заклад дошкільної освіти. Але якщо дитина категорично не хоче розлучатися з улюбленим виданням, книга знаходить почесне місце на полиці.

В закладах дошкільної освіти в усіх вікових групах облаштовують куточок книги. Він повинен розташовуватися в добре освітленому доступному місці, де одночасно можуть перебувати кілька дітей. Кожна книга потрапляє в куточок завдяки сюрпризному моменту – її приносить листоноша, казковий персонаж тощо. В куточку книги для дітей молодшого дошкільного віку повинно бути декілька екземплярів одного видання. Це можуть бути народні та авторські казки, поезія, оповідання та науково-довідкова література – енциклопедії різного спрямування. Дітям також пропонують книги, які вони виготовили разом з батьками – це викликає особливу гордість.

Важливо постійно прищеплювати бережне ставлення до книг. Навіть якщо дитина виявляє бажання розглядати малюнки на килимку або в іншому місці, їй можна дозволити, але наголосити, що ад створенням книги працювало багато людей, нею користуватимуться інші діти, тому треба берегти. В дитячому садку вихователі теж можуть разом з дітьми створювати книги з дитячих малюнків, засобами комп'ютерної графіки. Цікавою формою роботи є створення книг, де представлені фотографії дітей в різних видах діяльності та записані розповіді самих дітей. Якщо, наприклад, була гра-драматизація за літературним твором, то створення книги з фотографіями дітей у різних епізодах викличе великий інтерес у дітей і батьків. Така книга стане окрасою групи та буде користуватися незмінним інтересом протягом багатьох років.

Також вихователь починаючи з молодшого дошкільного віку може знайомити дітей з буквами, тому мають бути присутні книги типу азбуки та букваря. Така робота проводиться індивідуально, в момент зацікавлення дитини книгою і дитина

швидко запам'ятовує букву, Але з дітьми молодшого дошкільного віку така робота проводиться лише тоді, коли вихователь спостерігає бажання дітей вчитися.

Для дітей молодшого дошкільного віку треба ретельно підбирати книги. Вони повинні бути досить міцними, можливо на картоні, Малюнки бажано щоб були реалістичні, але допускаються і казкові, великого розміру. Сюжети повинні бути доступними для розуміння, але враховувати зону найближчого розвитку – тобто те, що дитина може засвоїти в співпраці з дорослим., розвивати як активний, так і пасивний словник дитини. Не допускаються книги які пропагують насильство та аморальні вчинки. Разом з тим можна використовувати вірші провокації – наприклад вірш Вікторії Ніколенко «Цукровий сніг»[2,24]

Синочок маму здивував:

Він дома зиму влаштував!

Розсипав цукор по кімнаті,

Прикрасивши її до свята.

Щасливо пояснив для всіх,

Що то не цукор був, а сніг!

Звичайно, читання віршів провокативного змісту повинне супроводжуватися вступною бесідою та подальшим обговоренням змісту вірша. Якщо педагог передбачає, що дитина може наслідувати вчинкам, які описані у вірші, то такі твори не використовують, але читають та вивчають твори, які дають зразок правильної поведінки – наприклад вірш О. Золочевської:

Тигрєня абетку має,

Літери по ній вивчає:

- А -це айстра, Б – буряк,

В - ведмедик, Г – гусак,

Г – це гудзик, Д – дідусь.

І читати я навчусь!

Отже, сучасні заклади дошкільної освіти можуть використовувати різні особистісно-орієнтовані технології для ознайомлення дітей як з сучасними літературними творами, так і з надбанням як народної творчості, так і класиків дитячої літератури. Книги можуть бути як традиційні, так і саморобні, але

всі вони повинні сприяти формуванню бережного ставлення до книги та всебічно розвивати дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Золочевська В. Гарного дня. Харків: ППФ «Айлес», 2019. – 12 с.(Серія «Пухнасті вірші»)
2. Ніколенко В. Шкодні вірші: збірка віршів. Харків:ВД «ШКОЛА», 2021. – 80 с. – (Серія «Найкращі вірші для дітей»)
3. Омеляненко В. Л. Кузьмінський А. І. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. – Київ:Знання, 2008. – 435 с.

PERSON'S CREATIVE SELF-EXPRESSION AS AN ESSENTIAL SOFT SKILL IN INNOVATIVE DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION

Boiko A.

Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine

In today's globalized world, the key needs of people are the desire to find their place in life. The conflict between the need to express oneself and the presence of complicating circumstances is one of the main obstacles in developing of the younger generation.

The high level of social requirements and the fast pace of modern life require educators to offer a growing personality clear and understandable guidelines how to express their individuality in practice.

It is established that the theoretical and methodological basis for solving the analysed problem are the achievements of the axiological approach. In this context, I. Bekh proposes the concept of self-centred spiritual developmental education, according to which the individual saturates his or her inner world with meaningful imperatives, showing one's individuality, interests, inclinations, and value orientations, i.e. to express oneself personality [2].

The analysis of scientific works has shown that essence of the concept of "self-expression" is defined as a personal phenomenon that allows a personality to display their talents and abilities in the subject-practical activities, to realize their individual uniqueness as well as to demonstrate themselves in creative way.

The connection between creative self-expression and the essence of activity as a value for the individual, the value of activity for the individual, associated primarily with the possibility of self-expression in creativity using the potential abilities [3, p. 201]. It is noted that only within the activities of a particular subject, any realities both real and imaginary are built into a semantic series, in a hierarchy of values, in the actual life world, which embodies the uniqueness of the fate of this person

In the V. Kremen's studies, we found that the person's desire to express oneself is deeply hidden in human nature. According to the scientist, creative activity gives a person a special feeling of freedom of expression of one's self, gives self-confidence and a sense of self-worth

of person's inner world. In creativity, the assertion of life meanings and values, as opposed to destructive trends. The creative personality is able to objectify one's ideas, imagination and values in external means of expression making it the property of others [4, p. 130].

The need of the individual to express oneself arises in childhood. Then it is transformed, filled with new content in the next age stages, supported by a strong desire to recognize in the children's environment the realization of their abilities and talents in activities, communication and creativity. Instead, the lack of opportunities to meet this need can cause the individual to lose the meaning of life. It should be emphasized that the desire to demonstrate oneself to others requires the individual to choose different behavioural tactics, so self-expression can be manifested both in socially significant form and in antisocial one. According to the L. Aza's research, the antisocial form is expressed in the desire of a person to present oneself to others choosing socially destructive tactics of behaviour [1].

In the axiological aspect, the problem of person's creative self-expression is considered as a self-movement of the individual in a particular cultural environment. Modern culture is based on a humanistic understanding of man, personal development and freedom as the highest value. Therefore, the degree of development of culture, as O. Radugin noted, is determined by its attitude to human freedom and dignity and the opportunities provided by culture for person's creative self-expression. The person can realize one's creative potential in different ways and the fullness of creative self-expression is achieved through creation and using different cultural forms [6, pp. 95-97].

The position of our study coincides with the scientific point of view of E. Yakovleva about the paradox of creative self-expression, which she sees in the fact that person's creative self-expression requires complete mastery of cultural norms. On the one hand, it is a guarantee for society that creative self-expression will be carried out within certain culturally defined limits, without harming society and without destroying its foundations. On the other hand, means of culture are the material used in creative self-expression. After all, if the process of personal development is completed with the assimilation of culturally set patterns, it leads to stereotypical thinking. However, if it is only a certain stage of development, followed by creative self-expression,

then it opens up almost unlimited opportunities for personal growth [7, p. 37].

One of the first culturally developed means of self-expression that a child masters are those that belong to the sphere of feelings. Self-expression is the process of expressing one's feelings related to an event or situation. As a result, human feelings are a subjective assessment of objective events. Every echo of a person to life events has an emotional colour, which makes reactions individual. Instead, in the absence of this emotional coloration, person would have no experience and one's reactions would be no different from the reactions of inanimate beings. However, the experience of feeling and its expression are different things. In order for people to be able to express their true individuality through their experiences and emotions, first of all, they must correspond to the circumstances that caused them.

In conditions when a person is deprived of the opportunity to express their true attitude towards events, it is not about creativity at all. Consequently, the studies have emphasized that a person is not capable of creative self-expression if he or she is constantly depressing oneself. However, according to the acquired stereotypes of emotional response, a person persistently tries to be happy in such situation, where he or she cannot be. Subsequently, creativity is a value of happiness, the experience of meaningful existence. Nevertheless, all ways of human self-expression are culturally conditioned. Therefore, mastering general cultural methods is a necessary condition for any self-expression in general [7, p. 38].

An important problem in the non-formal education system is to reorient educational process from the ability to memorize and repeat a certain amount of knowledge to skills, analyse processes and phenomena, make decisions, function in various spheres of public life based on acquired knowledge. In order to achieve this aim, the main task of education is the formation of a growing personality of an innovative type of thinking and willingness to innovate. Therefore, it is important to prepare the children for life in a globalized space, with dynamic and often contradictory communicative influences, to form a system of higher values and meanings as a condition of self-expression on the humanistic principles of modern society. These results can be achieved based on the principle of child-centeredness when bringing

education and upbringing to the human nature, his or her abilities and characteristics, which today should be the leading idea in the modernization of non-formal education [4, p. 345 -346].

According to O. Melik-Pashaev, the real source of person's creative self-expression is the direct and conscious experience of his or her deep unity with the world, when the psychological barrier that separates our self from the surrounding disappears and the direct experience of sub unity is appeared: internal and external, person and environment, person and other people. And with such a prerequisite, real creativity is possible.

It should be emphasized that as long as a person treats the world as something "external" and "non-self", then there will be no real self-knowledge and self-expression. The person's self-consciousness rises to a higher level of development, opens unfamiliar relations, which lays the need for a person in reality to realize one's inner life, fill it with unique meaning and value [5, pp. 25-26]. Therefore, the foundation of creative self-expression is the person's need to realize one's inner potential in relation of emotional and value experience of all that happens in the surrounding reality.

In conclusions, creative self-expression as a manifestation of personal essence, the need to realize inner potentials and individuality in creativity, will be effectively developed key soft skill through various creative means in non-formal education based on culture achievements and value orientations.

REFERENCES:

1. Aza, L. (1993). *Vospitanie kak filosofsko-sotsiologicheskaia problema* [Education as a philosophical and sociological problem]. Kyiv: Naukova dumka.
2. Bekh, I. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei* [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv-Chernivtsi: Bukrek.
3. Ivanov, V. (1977). *Chelovecheskaia deiatelnost – poznanie – iskusstvo* [Human activity - cognition – art]. Kyiv: Naukova dumka.
4. Kremen, V. (2009). *Filosofia liudynotsentryzmu v stratehiikh osvithoho prostoru* [Philosophy of anthropocentrism in the strategies of educational space]. Kyiv: Pedahohichna dumka.
5. Melik-Pashaev, A., & Novlianskaia, Z. (2015). *Stupenki k tvorchestvu* [Steps to creativity]. (3rd ed). Moscow: Laboratoriia znanii.
6. Raduhyn, A. (Red.). (2001). *Kulturologiia* [Culturology]. Moscow:

Tsentr.

7. Yakovleva, E. (1997). Emotsionalnye mekhanizmy lichnogo i tvorcheskogo razvitiia [Emotional mechanisms of personal and creative development]. *Voprosy Psikhologii*, 4, 20–27.

ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ ЄС ТА ПРАВА ЛЮДИНИ: ПОГЛЯД КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗМІН В ОСВІТНІЙ ЦАРИНІ

Бульбенюк С. С.

кандидат політичних наук, доцент

*Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана*

Євроінтеграційні процеси в розмаїтті їх вимірів: політичного, соціокультурного, правового, економічного, - це не лише формально задекларовані дороговкази розвитку для країн, які вже офіційно стали частиною європейської спільноти, та тих політичних націй, які тільки прагнуть увійти до неї. Євроінтеграція – це процес глибинний, спрямований на зміни, які розгортатимуться десятиліттями; зміни, що мають на меті трансформацію світоглядно-аксіологічної підсистеми суспільства. Тому розгляд політичного контексту базових цінностей ЄС має спиратися на системний аналіз окресленої проблематики.

Маастрихтський договір 7 лютого 1992 р. (Договір про Європейський Союз) у ст.2 декларує 6 базових цінностей європейської спільноти: «поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини» [1]. Як бачимо, усі названі цінності мають спільну аксіологічну точку відліку – людину. Формалізація цього аксіологічного принципу відбулася понад 70 років тому та знайшла своє нормативне закріплення у Загальній декларації прав людини 1948 р., в якій права людини закріплені як переконання, система цінностей, філософська концепція [2].

Самоцінність кожної окремої особистості, її життя, свободи, гідності, забезпечення з боку держави її захисту, з одного боку, та створення можливостей для всебічного розвитку індивіда, з іншого боку, нині є аксіомою на європейському просторі. Власне ідея самоцінності особистості пронизує усі царини життя держави і суспільства, беззаперечно, освіта не є винятком. Аксіологічний вимір прав людини в освітянській царині належить до 2-го покоління прав людини – соціальних, економічних та культурних – та їх стандартів [3, с. 34].

Важливо, що права людини в освітній царині мають синтетичну природу, поєднуючи соціальні, економічні і культурні цінності та аспекти їх реалізації. Права людини в освітній царині, з одного боку, є наслідком еволюції системи права та утвердження прав людини 2-го покоління. З іншого боку, особливості реалізації прав людини в освітній царині у конкретній країні є важливим індикатором національного соціально-економічного і культурного розвитку.

Розвиток другого виміру прав людини в освітній царині є результатом «когнітивної революції» - електронно-інтернетівської революції, коли досягнення карколомного темпу обміну інформацією докорінно змінило життя людини та відкрило нові обрії для розвитку насамперед двох важливих сфер життя – економіки й освіти. «...у ХХІ ст. критичного значення набуває четвертий сектор – інтернетівська економіка й сучасні інформаційні технології. Саме так, революційною економіку «третьої хвилі» робить той факт, що коли земля, праця, сировина й, можливо, навіть капітал, можуть розглядатися як обмежені ресурси, то знання фактично невичерпні [4, с. 32]. Нині освітня царина покликана сприяти реалізації прав людини 4-го покоління – інформаційних прав людини.

За цих умов однією з універсальних категорій, яка спирається на базові політичні цінності європейської спільноти та водночас вказує на особливу роль інформації й освіти у сучасному соціумі, стає категорія «інформаційна позиція особистості». Інформаційна позиція особистості - це «система ставлень до інформації, що виявляється у стилях засвоєння інформації та основних способах її обробки, а також визначається специфікою інформаційних потреб особистості». Інформаційні потреби особистості, у свою чергу, визначаються іншими потребами, такими, як: захищеність і налагодження безпеки; контролю над собою та іншими; включення у різноманітні соціальні групи; самоповаги та поваги і позитивної оцінки з боку інших; необхідність бути потрібним та значущим тощо [5, с. 21]. Як бачимо, інформаційна позиція особистості є результатом складного процесу соціалізації, у тому числі – політичної соціалізації та інкультурації, початкові

етапи розгортання яких припадають саме на час навчання особистості у школі та вищих навчальних закладах. Тож роль освітніх інститутів у формуванні інформаційної позиції особистості важко переоцінити. Тому не дивно, що останніми роками все частіше йде мова про необхідність започаткування окремої складової освітнього процесу у загальноосвітній та у вищій школі – медіаосвіти. Медіаосвіта покликана озброїти індивіда не тільки знаннями про масмедіа та особливості їх функціонування, але й сформувати певний набір м'яких навичок (soft skills), важливих для громадянина сучасної демократичної держави.

Інформаційна позиція особистості та її інформаційні потреби корелюють з аксіологічною складовою, тому що їх основою є свідоме ставлення індивіда до того чи іншого інформаційного повідомлення, його оцінка і формування власної позиції щодо нього, захисту його інформаційної безпеки та дотримання його інформаційних (цифрових) прав. Процес формування 4-го покоління прав людини – інформаційних (цифрових) прав почався не так давно – всього кілька років, але вже сьогодні Рада Європи у своїх документах та Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях є одностайними: держави-члени ЄС зобов'язані забезпечити кожному індивідові, хто перебуває в межах їхньої юрисдикції, права та основоположні свободи, закріплені Конвенцією з прав людини ЄС, зокрема й у сфері використання мережі Інтернет [6, с. 5]. Цифрові права (англ. - digital rights) спираються на згадувані вище 6 базових цінностей європейської спільноти та є сучасними модифікаціями таких засадничих прав, як свобода слова і право на приватність.

Яким чином корелюють європейські цінності і цифрові права? Якими є місце і роль освітніх інститутів у реалізації інформаційних (цифрових) прав? Спробуємо знайти відповіді-прикладні (конкретні кейси).

Одна з 6-ти базових політичних цінностей, задекларованих ЄС, - рівність. Рівність тлумачиться багаторівнево: від рівності можливостей до права людини і громадянина брати участь у прийнятті рішень з управління державними справами. Одним з базових цифрових прав є право на доступ до Інтернету. І хоча

доступ до Інтернету поки що офіційно не визнано на міжнародному рівні правом людини, однак, скажімо, у параграфі 52 рішення у справі *Kalda versus Estonia* Європейський суд з прав людини наголосив, що «доступ до Інтернету все частіше сприймається як право, а тому вже лунали заклики до розробки ефективних політик із забезпечення універсального доступу до мережі задля подолання цифрового розриву» [7]. Показово, що медіаграмотність та цифрова грамотність також є невід'ємними складовими права на доступ до Інтернету. Адже формування *soft skills* впевненого користувача цифрових послуг та набуття необхідного мінімуму знань для цього нині є радше нормою, аніж додатковою вимогою на ринку праці, наприклад.

В. Володовська та М. Дворовий вказують на такі принципи права на доступ до Інтернету.

1. Інклюзивність та недискримінація. Доступ має надаватися за розумну ціну і бути недискримінаційним за будь-якими ознаками. Держава має створювати технічні умови доступу до Інтернету для вразливих груп (у тому числі – у закладах формальної і неформальної освіти всіх рівнів – С.Б.).

2. Мережева нейтральність. Користувачам має бути надана можливість вільно обирати систему, застосунки, програмне забезпечення тощо. Вільний обмін інформацією – базис, на якому формуються всі складові права доступу до Інтернету.

3. Безпека Інтернету. Гарантування і забезпечення цього принципу покладено на державу та її інституції. При цьому В. Володовська та М. Дворовий зауважують: «Водночас важливо зазначити, що технічні стандарти, пов'язані з інфраструктурою Інтернету, не повинні застосовуватись для цензури чи незаконного нагляду».

4. Якість сервісу. «Гарантований доступ до Інтернету має відповідати рівню сучасного розвитку та поширення технологій», - пишуть дослідники [6, с. 10-11].

На погляд авторки, слушно доповнити ці принципи, виходячи з понад річного досвіду життя людства в умовах пандемії Covid-19, коли проблема цифрової нерівності набула додаткового звучання і нових обрисів.

Саме цифрова нерівність, її кореляція щодо європейських цінностей та прав людини, на нашу думку, утворюють своєрідний трикутник, в якому сконцентровані новітні виклики для системи освіти зокрема. Україна не є винятком.

Не буде перебільшення стверджувати, що пандемія Covid-19 стала найбільшим викликом для національних систем освіти останніх кількох десятиліть. Необхідність повного чи часткового переходу до дистанційного навчання вже викликала суттєві трансформації в усіх складових освітнього процесу загальноосвітньої та вищої школи: від перегляду методики і методології навчання та викладання до його організаційних засад. Процес трансформацій триває, а його остаточні результати до кінця спрогнозувати доволі складно.

Як корелюють виклики дистанційного навчання/викладання та цінність рівності і право на доступ до Інтернету? Найболючішою проблемою залишається те, що виклики необхідності переходу на дистанційне навчання загострили проблему цифрової нерівності. «Дистанційне навчання не завжди доступне для дітей і молоді з бідних сімей, які часто проживають у віддалених місцевостях. Там доступ до Інтернету відсутній або є неякісним», - підкреслювала авторка у травні 2020 р., аналізуючи виклики пандемії Covid-19 для освітньої царини [8]. З прикрістю можна констатувати, що за рік, який минув, ситуація не покращилася. Цифрова нерівність у світі не зменшується, а ризики погіршення загального рівня освіченості дітей і молоді у більшості країн світу, в Україні зокрема, не приборкані.

Таким чином, вирішення (хоча б часткове) проблеми цифрової нерівності є тим викликом сьогодення, який може бути вирішений у кооперації національних систем освіти та на принципах визнання важливості реалізації прав людини 4-го покоління, які спираються на базові політичні цінності європейської спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029?lang=uk#Text (дата звернення 23.05.2021).

2. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#Text (дата звернення 23.05.2021).
3. Вступ до концепції прав людини : навч. посібник / Київська школа прав людини ; UNDP.
4. Боднар І. Р. Сучасні реалії інформаційного суспільства : проблеми становлення та перспективи розвитку : монографія. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. 320 с.
5. Хворост Х. Ю. Психологічні засади інформаційної позиції особистості : монографія. – Луцьк : Вежа Друк, 2016. 168 с.
6. Права людини онлайн : Порядок денний для України / В. Володовськ, М. Дворовий. Київ : ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с.
7. Case of Kalda versus Estonia, no. 17429/10, 19 January 2016. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-160270%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-160270%22]}) (дата звернення 24.05.2021).
8. Бульбенюк С. Як коронакриза змінила освіту. *СД Платформа*. URL: <https://sdplatform.org.ua/coronaeducation> (дата звернення 24.05.2021).

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Гладкий В. В.

аспірант

*Навчально-науковий інститут права ім. князя Володимира
Великого*

Європейський Союз (ЄС), котрий зародився в якості «спільноти європейських інтересів» (*Community of Economic Interest*), поступово розвивався в напрямі «спільноти цінностей» (*Community of Values*), наразі функціонує у вигляді об'єднання держав зі спільними цінностями (*Communities of Shared Values*) [1, с. 7, 11–14]. Між тим, слід мати на увазі, що сьогодні такі цінності постають в якості особливого соціально-правового феномена, що характеризуються (в силу своєї специфіки) комплексом особливих ознак, основними з яких є наступні:

1. Феномен «європейські цінності» є доробком і надбанням окремих європейських держав, належачи до групи «західних цінностей». Досліджувані засадничі ідеї у своїй сукупності є концептуальним, цивілізаційним ідентифікатором «європейської ідентичності», яку пов'язують із державами-членами ЄС (формально, є субрегіональними цінностями). Зокрема, ще у 2011 р. тогочасний голова Європейської ради Г. А. ван Ромпей констатував, що «європейські кордони по суті встановлюються цінностями, нашими переконаннями» [2, с. vii]. З вказаним можна погодитись, приймаючи до уваги той факт, що серед іншого в світі існують «цінності арабського світу», «цінності США» тощо. При цьому, хоча «європейські цінності» входять, так само, як і «цінності США» до групи т. зв. «західних цінностей» вони мають суттєві концептуальні відмінності (щонайперше, вказане обумовлює концептуальну розбіжність типів соціальної держави США та держав-членів ЄС). Наприклад, М. Дж. Хяурю (*Matti J. Häyry*), досліджуючи можливості побудови сучасної біоетики на європейських та американських цінностях, констатував, що європейські цінності є «більш рефлексивними, колективними (*communal*) та етичними» [3, с. 199]. При цьому слід зробити таке зауваження: 1) «європейські цінності» стосуються лише держав-членів ЄС та безпелаяційно повинні сприйматися тими

державами, що мають євроінтеграційні прагнення; 2) Європу географічно складають держави, для яких ті чи інші «європейські цінності» є неорганічними (наприклад, Білорусь, Боснія, Росія, Туреччина) чи не всі такі цінності для них є дійсно засадничими (сприймаються в якості реальних координат для поведінки суб'єктів публічної адміністрації; 3) не всі держави-члени ЄС дійсно керуються усіма «європейськими цінностями», а також не в однаковій мірі тлумачать рамки цих цінностей тощо.

2. Феномен «європейські цінності» поступово поширюється на всю Європу та окремі держави інших частин світу, перетворюючись в універсальний здобуток західної людської цивілізації. На сьогоднішній день можемо спостерігати наступне: 1) відбувається поширення європейських цінностей на держави, що не належать до Європи (як правило, це треті держави, що тісно взаємодіють із ЄС або ж паралельно прямують тим же цивілізаційним напрямом); 2) низка цінностей Союзу існували в державах різних континентів ще до створення Євросоюзу. При цьому слід враховувати те, що частина європейських цінностей, «флагманом» яких став ЄС (верховенство права, людиноцентризм, справедливість і рівність тощо): 1) мають універсальну природу, адже походять з іудо-християнського світогляду, греко-римської цивілізації або ж з природного відчуття *«гармонійної взаємодії в суспільстві»* (з цього народжуються, наприклад, засади справедливості, рівності, що відомі й багатьом іншим суспільним тваринам); 2) імплементовані в національні правові системи в результаті нормотворчої діяльності міжнародних урядових організацій (наприклад, ООН). Між тим, назва комплексу певних засадничих ідей «європейські цінності» означає перелік фундаментальних засад, які є невід'ємними і можуть використовуватись лише сукупно. У цьому сенсі: 1) відмова певних держав-членів ЄС від окремих цінностей Союзу ставить під сумнів як їх європейскість, так і дійсність існування відповідного об'єднання держав зі спільними цінностями; 2) держава, що функціонує в рамках європейських цінностей, є державою, котра не вибірково враховує певні цінності, що вважаються європейськими, а виходить з усіх європейських цінностей повсякчас, повсюдно і щодо кожного (при цьому розмежовуються відносини всередині Союзу та поза ним). Вказане є важливим,

адже саме крізь призму відповідних цінностей відображається актуальне розуміння цінності людини, її життя та здоров'я, широта прав і свобод людини, груп людей, координати взаємодії держави та людини, орієнтири належного урядування тощо.

Іншими словами, лише долучаюся до відповідної системи європейських цінностей держави спроможні бути дійсно правовими, демократичними та соціальними. Разом із тим, слід виходити із того, що соціальна держава народжується правовою та демократичною державою, котра здійснює соціальну функцію, соціальний ефект від чого обумовлює, щонайменше, належний рівень соціальної безпеки людини і громадянина в цій державі. Вказане можна пояснити тією обставиною, що лише держава, в якій існує громадянське суспільство та панує право (відтак, неможливі несправедливі репресії проти членів громадянського суспільства) людина спроможна брати участь в формуванні та реалізації соціальної політики держави, тиснути на державу з метою примусу суб'єктів публічної адміністрації виконувати те чи інше соціальне завдання держави. В окресленому контексті слід констатувати, що наразі не всі держави спроможні у реальній дійсності бути соціальними, хоча й зараховують себе до таких (на рівні конституційних актів, органічних законів) в силу домінуючої думки про те, що лише соціальні держави сьогодні є «цивілізованими державами», котрі змогли обрати такі найбільш досконалі моделі взаємодії «держава↔суспільство↔людина», а також «держава↔людина», що, з одного боку, створюють умови для загального доброту, а з іншого боку, – зміцнюють рівень національної безпеки цієї держави за рахунок конструктивізації відносин в суспільстві. У межах відповідної логіки несоціальні держави (також держави, що прямують у напрямі десоціалізації [4, с. 38–44]) «дорівнюють» нецивілізованим державам, таким державам, які не визнають людину вищою соціальною цінністю, що може виражатись, наприклад, у мінімізації соціального навантаження на її бюджет, чим фактично є перекладання відповідальності за забезпечення соціальної безпеки людини на саму людину, ставленням її перед множиною соціальних ризиків, подолати які людина самостійно не завжди спроможна в достатній мірі. Така практика узгоджується із ідеологією меркантицентризму (вияв «хижацької» економіки) [5,

с. 71–76], однак, жодним чином не узгоджується із європейським «світобаченням».

Відповідна логіка вже чітко прослідковується принаймні з початком соціалізації держав-членів ЄС, що відбувалось з урахуванням найбільш прогресивних здобутків (у цьому напрямі) держав-членів та третіх держав), і є актуальною по сьогодні. З огляду на це, ученими [див., напр.: 6, с. 19; 7, с. ; 8, с. 3] справедливо зазначається, що державотворчі процеси в рамках європейських принципів (цінностей) передбачають, що в державі найвищою соціальною цінністю є людина, її життя та здоров'я, а тому в публічному адмініструванні на чільне місце ставляться саме права, свободи та законні інтереси людини.

3. *Феномен «європейські цінності» у сутнісному сенсі є «стандартами», «принципами»* (такі засадничі ідеї є етичними, юридичними, економічними, політичними категоріями й зафіксовані у первинному праві ЄС, а тому слід вести мову саме про «правові принципи»), *крізь призму яких може належним чином існувати ЄС, досягаючи мети свого створення та функціонування.* Слід звернути увагу на те, що провідний австрійський науковець проф. Г. Н. Тоггенберг (*Gabriel N. Toggenburg*), розглядаючи європейські цінності саме в якості принципів, зауважує, що в цьому сенсі відповідні принципи «не тільки виражають загальне переконання Союзу, але й створюють видимі правові бар'єри для вторинного права ЄС, а також для законодавчих і адміністративних дій держав-членів у сфері дії права ЄС» [1, с. 10].

4. *Мета європейських цінностей – окреслення конкретного комплексу фундаментальних ідей, що становлять сучасну цивілізаційну парадигму Європи,* в рамках якого об'єктивується конструктивна (зокрема, така, що уможливорює належне функціонування Євросоюзу) взаємодія (власне, феномен «цінностей» вже тривалий час інтерпретується ученими [див., напр.: 9, с. 388–433] в якості базового критерію розуміння відносин та поведінки): 1) держав-членів між собою; 2) держав-членів з наднаціональними органами ЄС (ННО ЄС); 3) держав-членів з третіми державами (міжнародними організаціями); 4) ННО ЄС між собою; 5) ННО ЄС з третіми державами (міжнародними організаціями).

5. Європейські цінності виконують комплекс завдань, зокрема: 1) створення сприятливих (конструктивних) умов для гармонічної взаємодії держав-членів Союзу, сталого розвитку народів цих держав і ЄС загалом (з огляду на це, жодна дія окремої держави-члена не може ставити під сумнів актуальний «світогляд» ЄС, не шкодить репутації та авторитету цієї спільноти держав); 2) створення концептуальних рамок для ідентифікації держави в якості такої, що відповідає «світобаченню» ЄС; 3) уможливлення оцінки діянь держави в якості таких, що відповідають меті створення та функціонування ЄС, з огляду на що уможливорюється комплексний аналіз та оцінка: а) нормативності дії чи бездіяльності держав-членів під час контрольної діяльності ННО ЄС та вироблення стратегії щодо впливу на державу-порушника відповідних цінностей (прикладом цьому є вплив ННО ЄС на Польщу та Угорщину); б) цивілізаційної відповідності третіх держав, що мають і бажають задовольнити власні євроінтеграційні прагнення (вказане, на думку ученої та судді Е. Л. Ковалюмнус, «є цілком закономірним, адже для ЄС важливо, щоб до нього долучались безпечні, стабільні суспільства» [10, с. 157]); 4) привнесення юридичної визначеності, очікуваності діянь держав-членів та ННО ЄС (для держав-членів, третіх держав, міжнародних організацій); 5) блокування процесу інфляції первинного законодавства та створення умов мінімізації інфляції національного законодавства.

6. *Нормативною базою європейських цінностей є первинне законодавство ЄС* (головним чином, це Договір про ЄС, Хартія ЄС про основні права), в міжнародно-правових документах Ради Європи та частково (для конкретизації, тлумачення) вторинне право Союзу.

Окреслені основні ознаки досліджуваних засад сприяють: 1) подальшому формуванню наукової думки щодо сутності відповідних цінностей; 2) системному вибудовуванню стратегій європеїзації законодавства, а також різних за своєю сутністю юридично значимих процесів, наприклад, антикорупційного процесу (має надзвичайне значення з огляду на те, що Україна наразі є однією з найкорумпованіших держав світу [11, с. 24]), освітнього процесу (зокрема, задля долученням України до європейського простору вищої освіти [12]) тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Toggenburg G. N. The Debate on European Values and the Case of Cultural Diversity. *European Diversity and Autonomy Papers*. 2004. № 1. 24 p.
2. Van Rompuy H. Preface. *Atlas of European Values. Trends and Traditions at the turn of the Century*. Leiden: Brill, 2011. P. vii. doi:10.1163/9789004230361_001.
3. Häyry M. J. European values in bioethics: Why, what, and how to be used. *Theoretical medicine and bioethics*. 2003. Vol. 24. P. 199–214. doi:10.1023/A:1024814710487.
4. Гладкий В. В. Застережливі зауваження щодо процесу десоціалізації у світі праці. *Scientific discoveries: projects, strategies and development*: Proceedings of the Internat. Scient. and Pract. Conf. (Edinburgh, Oct. 25, 2019). Edinburgh: ESP, 2019. Vol. 3. P. 38–44.
5. Гладкий В. В. Колапс трудових прав працівників у призмі ідеї меркантицентризму в постіндустріальному суспільстві. *Захист демократичних цінностей і дотримання прав людини в Україні*: матеріали Всеукр. правнич. диспуту (м. Кривий Ріг, 13 грудня 2017 р.). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2017. С. 71–76. doi:10.5281/zenodo.1163549.
6. Іншин М. І. Соціально-правовий захист працівників Державної митної служби України. *Наукові записки ХЕПУ. Серія: Право*. 2008. № 1 (6). С. 19–24.
7. Пузанова В. В. Вияв гуманізму у випадках припинення трудових правовідносин. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 19 квітня 2018 р.). Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 278–280.
8. Şciuchina N. V. Drepturile sociale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova: garanții constituționale : teză de doctor habilitat în drept : 552.01. Chișinău, 2019. 50 p.
9. Kluckhohn C. Values and Value Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. *Toward a General Theory of Action* / ed. by T. Parsons, E. A. Shils. Cambridge: Harvard University Press, 2013. P. 388–433. doi:10.4159/harvard.9780674863507.c8.

10. Ковалюмнус Е. Л. Правовий механізм захисту трудових та соціальних прав суддів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2021. 220 с.

11. Hladky V. V. Criminometric Analysis of Corruption Permissiveness and Conditions of Pricing in Corrupt Services. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2019. Vol. 26 (2), P. 22–34. doi:10.31359/1993-0909-2019-26-2-22.

12. Радишевська О. Р. Європейський простір вищої освіти як чинник європеїзації юридичної освіти (на прикладі діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка). *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 11, Ч. 2. С. 67–75. doi:10.32850/2414-4207.2019.11-2.09.

СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЦІННОСТЕЙ У ВІДНОСИНАХ ЄС–ГРУЗІЯ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА, 2009–2017 РР.

Гончаренко А.В.

кандидат історичних наук, доцент

Сумський національний аграрний університет

На початку 90-х рр. ХХ ст. ЄС поступово почав реалізовувати свою політику щодо держав Південного Кавказу, яка передбачала здійснення фінансової та технічної допомоги в рамках таких проектів як: ТАСІС, ТРАСЕКА, ІНОГЕЙТ. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. діалог вийшов на новий рівень у зв'язку зі вступом в силу Угод про партнерство і співпрацю, які встановлювали загальні цілі: забезпечити основу для вироблення політичного діалогу; підтримувати зусилля країн-партнерів з розвитку демократії; сприяти торгівлі, інвестиціям, економічним відносинам між сторонами; забезпечити законодавчу базу для співпраці в різних областях: економічній, соціальній, правовій, науково-технічній та культурній.

У 2004 р. країни Південного Кавказу були включені до програми ЄС «Політика європейського сусідства» [1], яка була спрямована на встановлення двосторонніх політичних стосунків між ЄС і країною-партнером, а також запропонувала привілейовані відносини на основі прихильності загальним цінностям (демократія і права людини, верховенство закону, ефективне управління, принципи ринкової економіки і сталий розвиток).

У 2006 р. у рамках ЄПС Європейський Союз приймає Плани дій, розраховані терміном на три роки, що передбачають вироблення конкретних критеріїв [2]. Передбачалось збільшити масштаб і інтенсивність діалогу, поглибити торгівлю і полегшити узгодження економічного законодавства, знизити митні бар'єри. Європейська комісія запропонувала країнам-партнерам збільшити фінансову допомогу в рамках Європейського інструменту партнерського сусідства (ЄІСП) і за допомогою Європейського інвестиційного банку (ЄІБ).

Грузино-осетинський конфлікт 2008 р. призвів до активізації ЄС на Південному Кавказі, практичною реалізацією якої стала програма Східне партнерство як продовження ЄПС. Програма була запропонована в травні 2009 р. на Празькому саміті ЄС і передбачала тісну співпрацю з 6-ма країнами: Азербайджаном, Грузією, Молдовою, Україною, Білорусією, Вірменією [3]. Основною метою Східного партнерства стало створення необхідних передумов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Євросоюзом і цими країнами. Також були запропоновані чотири політичні платформи:

1. Демократія, належне врядування та стабільність;
2. Економічна інтеграція та зближення з політичним курсом ЄС;
3. Енергетична безпека;
4. Контакти між людьми.

На відміну від ЄПС, Східне партнерство має за мету активну взаємодію сторін, проведення регулярних зустрічей з керівництвом країн-учасниць, і представників ЄС, передбачає створення зон вільної торгівлі, послаблення візового режиму з перспективою його скасування. Для програми передбачено новий механізм фінансування за допомогою Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Також були запропоновані чотири платформи цінностей: демократія, державне управління та стабільність; економічна інтеграція та наближення до стандартів ЄС; енергетична безпека; контакти між народами [4].

Підписання Угоди про асоціацію в червні 2014 р. вивело відносини між ЄС і Грузією на новий рівень. Крім того, Угода про всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA) зміцнила політичне співробітництво та економічну інтеграцію з ЄС. Часткове застосування Угоди DCFTA було розпочато 1 вересня 2014 р., а в цілому вступило силу 1 липня 2016 р.

У 2016 р. ЄС був основним торговим партнером для Грузії, частка якого в загальному обсязі торгівлі становила 31% (27% до набрання чинності DCFTA). Торгівля з Грузією складала 0,1% від загальної торгівлі ЄС. Основними імпортерами ЄС з Грузії були Болгарія, Італія та Німеччина. Проте в 2016 р. загальна двостороння торгівля між ЄС і Грузією знизилася на 2,3% в

порівнянні з попереднім роком. Імпорт ЄС з Грузії скоротився на 25% і склав 551 млн. євро, тоді як вартість експорту ЄС до Грузії збільшилася на 6,7% і склала 1,96 млрд. євро.

Угода про асоціацію ЄС–Грузія визначила новий набір пріоритетів для співпраці на 2017-2020 рр. За підтримки ЄС Грузія прийняла понад 7000 європейських стандартів з охорони здоров'я, безпеки та захисту навколишнього середовища. Це означає наявність більш безпечних продуктів для громадян Грузії та розширення експортних можливостей для грузинського бізнесу. При цьому ЄС визначає території Південної Осетії та Абхазії як грузинські сепаратистські регіони, тому угода DCFTA щодо них не застосовується, але територіальна застереження в Угоді дозволяє DCFTA створити умови для її реалізації [5].

Грузія також користувалася односторонньою Узагальненою схемою преференцій до 31 грудня 2016 р. Відповідно до чинного законодавства про ОСП Грузія має право на особливий стимул, що забезпечує сталий розвиток і ефективне управління з доступом до ринку ЄС. Цей перехідний період дозволив грузинському бізнесу адаптуватися до нового режиму преференційної торгівлі, що надаються DCFTA. Договір передбачає більш тісну економічну інтеграцію Грузії з ЄС на основі реформ в галузі торгівлі, які засновані на принципах Світової організації торгівлі (СОТ). Це означає, що будуть зняті всі імпорتنі мита на товари, що забезпечить широкий взаємний доступ до торгівлі послугами. Це дозволить компаніям ЄС і Грузії створювати філії на недискримінаційній основі. Тобто іноземні компанії зможуть користуватися тим же режимом, що і вітчизняні компанії на ринку партнера. Крім того, DCFTA дозволить грузинському законодавству, пов'язаному з торгівлею, відповідати обраним частинам правової бази ЄС в цілому. Ухвалення Грузією підходів ЄС щодо розробки власної політики поліпшить управління, зміцнить верховенство закону і надасть більше економічних можливостей за рахунок розширення ринку ЄС щодо грузинських товарів і послуг. Це також приверне іноземні інвестиції в Грузію [6].

Лібералізація візового режиму для громадян Грузії набула чинності 28 березня 2017 р. Це означає, що громадяни Грузії, які мають біометричний паспорт, можуть отримати дозвіл на

безвізовий в'їзд в Шенгенську зону терміном до 90 днів. При цьому набуття чинності положення про лібералізацію візового режиму для громадян Грузії відбулося того ж дня, коли вступив в силу переглянутий механізм призупинення візового режиму, що дозволяє ЄС швидко реагувати на збільшення нерегулярної міграції як загрозу для безпеки, припиняючи безвізовий режим, якщо це необхідно. Ще з початку діалогу щодо лібералізації візового режиму між ЄС і Грузією в 2012 р. офіційний Тбілісі провів всі необхідні реформи, щоб відповідати контрольним показникам, які встановлені в Плані дій щодо лібералізації візового режиму, і домогтися лібералізації віз для своїх громадян. Раніше, в березні 2011 р, набула чинності Угоди про спрощення візового режиму та реадмісію Грузії-ЄС [7]. Партнерство в області мобільності, розпочате в 2010 р., є політичною основою для співпраці у питаннях міграції та мобільності між ЄС і Грузією. У 2017 р. у цьому напрямку здійснювалося близько 15 проектів.

ЄС активно підтримував програму реформ в Грузії шляхом фінансового та технічного співробітництва. На 2017 р. у Грузії здійснювалося понад 100 проектів. 18 липня 2014 р. Грузія підписала Меморандум про взаєморозуміння, який встановив пріоритети співробітництва з ЄС у 2014–2017 рр. з орієнтовним фінансовим асигнуванням в розмірі 335-410 млн. євро. Крім того, в рамках стимулюючого підходу були надані додаткові кошти. У 2014–2017 рр. основна увага приділялась реформуванню сектора державного управління і правосуддя, розвитку сільського господарства і сільських районів з метою сприяння підвищення економічної стійкості та диверсифікації, а також громадянського суспільства [5].

ЄС також підтримує модернізацію системи вищої освіти в Грузії відповідно до Болонської реформи, підвищуючи якість і актуальність освіти, покращуючи розвиток навичок, зокрема, за рахунок збільшення потоків мобільності між Європейським Союзом і Грузією для студентів, викладачів, дослідників, науковців і молоді. Більше 1700 студентів і співробітників з Грузії могли скористатися мобільністю в Європі для навчання або викладання, і більше 5300 молодих людей і молодіжних працівників мали можливість брати участь в спільних заходах зі своїми колегами з ЄС [5].

У порівнянні з іншими країнами регіону, Грузія провела більше демократичних реформ за останні роки. Основні досягнення були реалізовані у 2004–2014 рр. у галузі створення державних інститутів і боротьби з корупцією. Не менш важливим є розвиток державного сектору Грузії, сильного, незалежного і лояльного до демократичних цінностей. Незважаючи на те, що реформи Грузії в цій області загально визнані, Freedom House і раніше розглядає її як частково вільну країну, яка все ще потребує життєво важливих реформ на своєму шляху до демократизації. Областями, які найбільше потребують уваги з боку уряду, є верховенство закону, свобода судової системи, реформа системи безпеки і демократичного управління [8].

Таким чином, програма Східного партнерства з'явилася як частина Європейської політики сусідства в результаті прагнення Європейського Союзу розвивати більш тісні зв'язки зі східними партнерами, в тому числі і з Грузією. Для досягнення своїх цілей Євросоюзом було виділено пріоритетні галузі з метою становлення нової парадигми цінностей: безпека, демократія, економіка, енергетика і контакти між людьми. Заклавши нову основу для співробітництва з Грузією в контексті Східного партнерства, ЄС намагається зміцнити свої позиції на Південному Кавказі, діючи відразу в різних напрямках. Але при цьому необхідно враховувати, що СП сторони розглядають по-різному, а відповідно ця програма не може повністю задовольняти інтереси всіх сторін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Communication from the Commission: Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours COM (2003) 104 final of 11.3.2003. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.
2. Analysis of European Neighbourhood Policy (ENP Action Plans for South Caucasus: Armenia, Azerbaijan and Georgia. Center for Policy Studies Central European University. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00003063/01/Analyses_of_European_Neighbourhood_Policy.pdf.
3. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit Prague, 7 May 2009. URL:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf

4. Сообщение Европейской Комиссии для Европейского парламента и Европейского совета. Восточное партнёрство: COM (2008) 823 final of 3.12.2008. URL:

http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_ru.pdf.

5. 103=104 EU-Georgia relations. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/23634/eu-georgia-relations-factsheet_en.

6. EU-Georgia trade picture. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia>.

7. Agreement between the European Union and Georgia on the readmission of persons residing without authorisation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html>.

8. Pataraiia T. Energy Transit and Security imbalance in South Caucasus: the road between Russia and European Union. *The Heinrich Böll Stiftung*. 2015. March. P. 4 (8).

МИТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК БАЗОВА ПРАВОВА МОДЕЛЬ ДЛЯ ПОДАЛЬШОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Денисенко С.І.

*кандидат юридичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Дудченко В.В.

*аспірант
Сумський державний університет*

Митна політика Європейського Союзу (далі – ЄС) спрямована на запровадження економічності (час та витрати) митних процедур, проте ця економічність спирається на дотримання митного законодавства. Інші країни, які прагнуть перенести митне законодавство ЄС у свою митну практику, найчастіше мають протилежний ефект. Оскільки за значного збільшення швидкості та скороченні витрат на здійснення митних процедур значно падає їхня надійність, що спричиняє зниження захисної та фіскальної функцій митних органів. Раціональність удосконалення митних процедур в окремо взятій країні має здійснюватися з урахуванням особливостей економіки, практики зовнішньоторговельної діяльності країни й інших тісно пов'язаних із митною діяльністю чинників.

Основні джерела правового регулювання у сфері митних правовідносин в Європейському Союзі такі:

– акти первинного права, що являють собою установчі договори Європейського Союзу. Норми актів первинного права мають вищу юридичну силу щодо всіх інших норм ЄС, закріплених в актах вторинного права;

– акти вторинного права – нормативно-правові акти Співтовариства (регламенти, директиви, рішення). Серед зазначених джерел вторинного права переважна роль належить Кіотській конвенції, Митному кодексу ЄС, постановам Ради і Комісії ЄС.

Рішення Суду Європейських співтовариств – це окрема група джерел митного права ЄС у галузі митного регулювання [1, с.23].

Первинне право – це частина європейського права, яка була вироблена безпосередньо країнами-членами [2,с51].

Під «вторинним правом» розуміється вся сукупність правових джерел, ухвалених інституціями Європейського Союзу, а також усі інші акти, ухвалені на основі установчих договорів. Вторинність (похідність) його визначається тим, що, по-перше, його нормативні джерела становлять результат діяльності самих інститутів Союзу (а не держав-членів), по-друге, указані інститути природним чином обмежені рамками їхньої компетенції та загальними умовами і принципами установчих договорів ЄС [3,с.86].

Серед регламентів ЄС найбільш істотне значення для митної справи, зокрема і для правового регулювання митних процедур, має Митний кодекс (далі – МК) ЄС. МК ЄС ухвалений 12 жовтня 1992 р Регламентом Ради 2913/92, набрав чинності 1 січня 1994 р., втратив чинність на підставі Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 р. «Про встановлення Митного кодексу Союзу (Union Customs Code/UCC)» (Про встановлення Митного кодексу, 2013), останні зміни до якого були внесені 12 грудня 2016 р.

Мета нової правової бази – упорядкувати митне законодавство і процедури, забезпечити більшу правову визначеність і одноманітність для суб'єктів економічної діяльності, зробити її більш ясною для митних органів усього ЄС, спростити митні правила і процедури, сприяти більш ефективним митним операціям відповідно до сучасних потреб, завершити перехід митних органів на безпаперовий, цілком електронний режим роботи, а також зробити звичайною практику прискорення митних процедур для законослухняних і надійних економічних операторів [1, с.28].

Митний кодекс Європейського Союзу є ключовим елементом поточних дій щодо модернізації митниці ЄС. Він забезпечує комплексну основу для митних правил та процедур на митній території ЄС, адаптовану до сучасних торговельних реалій та засобів комунікації. Він спрямований на безпаперовий та цілковито автоматизований митний союз. Безпосередньо керівництво митною справою у країнах – учасниках ЄС здійснюється національними митними адміністраціями [4 с12].

Можна виділити такі принципові новації Митного кодексу ЄС 2013 р. порівняно з попередньою його редакцією:

1) скасування національних систем митних штрафів та застосування єдиної системи адміністративних штрафів у рамках Митного кодексу ЄС;

2) розширення повноважень уповноваженим економічних операторів;

3) подання митних декларацій та супровідних документів в електронній формі як основного механізму;

4) запровадження змін щодо функціонування митних складів;

5) зміна терміну зберігання товаросупровідних документів (10 років), що передбачає можливість здійснювати перевірку працівниками митниці та в разі деяких обставин нараховувати додаткове мито ;

6) забезпечення обміну інформацією між митними органами й іншими компетентними органами ЄС в електронній формі [1,с.28-29];

7) уведення концепції «централізованого оформлення», у рамках якої уповноважені торговельні оператори матимуть можливість декларувати товари і сплачувати митні платежі в електронній формі за місцем свого знаходження, незалежно від того, через яку державу – член ЄС товари були ввезені на митну територію або в якій державі – члені ЄС вони були використані;

8) розвиток концепцій «єдиного вікна». У рамках цієї концепції суб'єктами господарювання подається інформація про товари тільки в один орган, навіть якщо вона повинна бути представлена в декілька. Дане нововведення тісно пов'язане із системою інформаційного обміну між митними й іншими компетентними органами держав – членів ЄС. У рамках концепції «однієї зупинки» контрольні операції, що здійснюються всіма компетентними органами (митний, санітарний контроль тощо) щодо товарів, будуть відбуватися і у свій час і в одному місці.

Митний кодекс ЄС спрямований на оптимізацію та спрощення як митного законодавства, так і відповідних митних процедур.

Також суттєву роль щодо спрощення та гармонізації митних процедур у ЄС відіграють «Митні прототипи» (customs blueprints). По суті, вони є мінімальними стандартами для митних служб, що спрямовані на розвиток і реалізацію механізму спрощення

процедур торгівлі для зменшення витрат, інформації, документації та часу, необхідного для митних та інших формальностей, для торгової спільноти і гарантування безпеки зовнішньоторговельних поставок. Даний документ опублікований у 1998 р. У 2007 р. оновлені «Митні прототипи» (customs blueprints) стали точним відображенням нових викликів і завдань, з якими стикається і які покликана вирішувати митниця ЄС у новому столітті. Можна зазначити, що «Митні прототипи» (customs blueprints) покликані допомогти, поліпшити та розвинути оперативні й адміністративні можливості митних служб із метою досягнення певних результатів та служити критеріями для визначення недоліків у кожній із ключових сфер діяльності, а також для подальших поліпшень у даній сфері [5].

Треба зазначити, що в сучасних умовах «Митні прототипи» (customs blueprints) необхідні для України як країни-кандидата, що впроваджує законодавство ЄС, відповідно до гл. 5 розд. IV та додатка XV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у митній сфері сьогодні успішно реалізуються Україною. Так, наприклад, розпочато процес технічної модернізації митниць. Нині закуплені і встановлюються 7 стаціонарних сканувальних систем і 11 вагових комплексів. У рамках упровадження спільного контролю на українсько-молдовському кордоні відкрито міжнародний пункт пропуску «Маяки – Удобене – Паланка», контроль на якому здійснюється з урахуванням практик країн – членів ЄС. Даний проєкт реалізовано за фінансової підтримки ЄС. Також реалізовано проєкт із переведення підприємств на обслуговування через «єдиний рахунок» для зарахування митних платежів. Усі сплати під час митного оформлення товарів підприємства здійснюють виключно через «єдиний рахунок». Також уже 100% митних декларацій у режимах «експорт» та «імпорт» оформлюються за принципом «єдиного вікна». Цей принцип діє на всіх автомобільних пунктах пропуску і на внутрішніх митницях[6].

Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» від 2 жовтня 2019 р. № 141-ІХ запроваджено програму авторизованого економічного оператора

(далі – АЕО), яка відповідає загально визнаним європейським та міжнародним стандартам. Закон передбачає суттєве спрощення митних формальностей для підприємств із високим ступенем довіри, створює підстави для реалізації в майбутньому взаємного визнання статусу АЕО уповноваженими органами інших держав [7].

Однак, незважаючи на успішність реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, існують деякі недоліки в цьому напрямі, наприклад такі як [7]:

- не реалізованими залишилися проекти технічної допомоги ЄС із 2012 р. на облаштування пунктів пропуску через державний кордон України;

- не запущена програма та не розпочаті переговори зі стороною ЄС щодо взаємного визнання Автоматизованого економічного оператора;

- не розроблено законопроект щодо внесення змін до Митного кодексу України в частині узгодження порядку визначення країни походження товару з Митним кодексом ЄС щодо імплементації Регламентом (ЄС) 952/2013;

- не розроблено законопроект щодо внесення змін до Митного кодексу України з метою імплементації до національного законодавства розділів I та II Регламенту Ради (ЄС) № 1186/2009, що встановлює систему Співтовариства для звільнення від сплати мит, та розділу 3 Директиви Ради № 2007/74/ЄС про звільнення від податку на додану вартість і акцизів на товари, що ввозяться особами, які подорожують із третіх країн;

- недосконала процедура коригування митними органами заявленої декларантом митної вартості товару. У зв'язку із чим необхідно запроваджувати практику ЄС у цьому напрямі.

Процес узгодження українського законодавства з європейськими стандартами не повинен обмежуватись лише розробленням і використанням однакових правових норм, він передбачає необхідність брати до уваги способи їх створення в рамках тих чи інших правових систем, прийоми та методи тлумачення, єдине розуміння юридичних норм і категорій, їх однакове застосування.

Необхідно усунути невідповідності між національними законами, у результаті цього ми повинні отримати аналог європейського значення. Інакше національні акти будуть недосконалі з погляду юридичної техніки або недостатньо повно відображати справжній сенс норм міжнародного права. Це створить труднощі як під час їх тлумачення, так і у практичному застосуванні. У зв'язку із чим необхідно проводити глибокий експертний аналіз як національних нормативних актів, так і актів ЄС, долучивши до цього спеціалістів різних галузей права, економіки, митної сфери, оподаткування, а також лінгвістів.

Єдиний шлях узгодження митного законодавства України із правовою системою Європейського Союзу – це поетапність та послідовність. Невиконання цього призведе до «перекосів» та «викривлення» національного законодавства, що в подальшому матиме серйозні негативні наслідки для економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко В. В. Правове забезпечення митної політики: міжнародно-правові стандарти та українське законодавство : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. 326 с.

2. Бесчастний В. М., Філонов В. П., Філонов О. В., Субботін В. М. та ін. Право Європейського Союзу: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Знання, 2011. 366 с.

3. Форманюк В.В. Система джерел права Європейського Союзу. Правова система: теорія і практика. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. (№ 2). С. 83-88.

4. Мароха В., Олійник Н, Омельченко О., Полонський О. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження : науково-практичний посібник. Київ : ТОВ «Ніка-Прінт, 2005. 832 с.

5. Свод таможенних стандартів «Путь к улучшению качества таможенных услуг» URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/common/eutraining/customs_blueprintsru.pdf

6. Завдяки конструктивній співпраці у митній сфері успішно реалізуються положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zavdyaki-konstruktivnij-spivpraci-u-mitnij-sferi-uspishno-realizovuyutsya-polozhennya-ugodi-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>

7. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ROMANIA'S EXPERIENCE

Dodi C.

*PhD, Associated Professor
KROK University*

Romania joined the leaders of the 193 UN member states in 2015 at the Development Summit by adopting the 2030 Agenda for Sustainable Development, a global action program in the field of development with a universal character and which promotes the balance between the three dimensions of sustainable development - economic, social and environmental. For the first time, the actions target both developed and developing countries [1].

The 2030 Agenda includes the 17 Sustainable Development Goals (SDGs), brought together informally and under the name of Global Goals. Through the Global Goals, an ambitious agenda is set for the next 15 years to eradicate extreme poverty, combat inequality and injustice and protect the planet by 2030[3]:

1. **Without poverty** - Eradicating poverty in all its forms and in any context.

2. **"Zero" hunger** - Eradicating hunger, ensuring food security, improving nutrition and promoting sustainable agriculture.

3. **Health and well-being** - Ensuring a healthy life and promoting the well-being of all at any age.

4. **Quality education** - Ensuring quality education and promoting lifelong learning opportunities for all.

5. **Gender equality** - Achieving gender equality and empowering all women and girls.

6. **Clean water and sanitation** - Ensuring the availability and sustainable management of water and sanitation for all.

7. **Clean and affordable energy** - Ensuring everyone's access to affordable energy in a safe, sustainable and modern way.

8. **Decent work and growth** - Promoting sustained, open and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all.

9. **Industry, innovation and infrastructure** - Building resilient infrastructure, promoting sustainable industrialization and encouraging innovation.

10. **Reduced inequalities** - Reducing inequalities within and across countries.

11. **Sustainable cities and communities** - Develop cities and human settlements so that they are open to all, safe, resilient and sustainable.

12. **Responsible consumption and production** - Ensuring sustainable consumption and production patterns.

13. **Climate action** - Take urgent action to combat climate change and its impact.

14. **Aquatic life** - Conservation and sustainable use of oceans, seas and marine resources for sustainable development.

15. **Terrestrial life** - Protecting, restoring and promoting the sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainable forest management, combating desertification, halting and repairing soil degradation and halting biodiversity loss.

16. **Peace, justice and efficient institutions** - Promoting peaceful and inclusive societies for sustainable development, access to justice for all and the creation of efficient, responsible and inclusive institutions at all levels.

17. **Partnerships for achieving the objectives** - Strengthening the means of implementation and revitalizing the global partnership for sustainable development.

The concept of the SDGs was formulated at the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio + 20) in 2012. The SDGs replace the eight Millennium Development Goals (MDGs) contained in the text of the Millennium Declaration adopted in September 2000 at the UN. Most countries in the world, including Romania, came together in 2000 around a commitment to reduce global poverty and save millions of lives. The Millennium Declaration was in 2000-2015 the only global development agenda on which there was agreement at the highest level and which included precise targets [3]:

1. Reducing extreme poverty and hunger
2. Achieving universal access to primary education
3. Promoting gender equality and women's emancipation
4. Reducing infant mortality

5. Improving maternal health
6. Combating HIV / AIDS, malaria and other diseases
7. Ensuring environmental sustainability
8. Creating a global partnership for development

The Millennium Development Goals have been a complementary tool for Romania to mobilize, internally, in the field of economic and social development. The 2030 Agenda goes far beyond the Millennium Development Goals, maintaining issues such as poverty eradication, education and health, and addressing new issues such as peaceful and inclusive societies. All countries need to ensure that appropriate policies are in place for the implementation of the Agenda. Countries need to promote effective and inclusive institutions and create policies based on the rule of law, human rights, gender equality and increasing women's involvement.

Romania fully supports the idea that the 2030 Agenda must be implemented by local institutions, responding directly to the needs of citizens. Their needs, interests and concerns need to be addressed by defining local and national development strategies.

As a member of the European Union, Romania contributes to the achievement of the Sustainable Development Goals not only from a national perspective, but also at the international level, through the support it provides to less developed countries, through official development assistance. Romania's experience in the transition process is likely to support the efforts of interested countries to benefit from such support [4].

Romania presented the Voluntary National Review at the July 2018 session of the UN High Level Political Forum on Sustainable Development, at the UN headquarters in New York.

In order to implement the European provisions and the provisions provided in the UN documents on sustainable development, the Department for Sustainable Development was established, by Government Decision no. 313/2017. The department operates within the working apparatus of the Government, under the subordination of the Prime Minister, financed from the state budget through the budget of the General Secretariat of the Government. The department is coordinated by State Councilor László Borbély and has the following functions [2]:

1. coordinating the implementation activities resulting from the set of 17 sustainable development objectives - SDGs of the 2030 Agenda;
2. planning and integration of data and information communicated by the institutions with responsibilities in the field, in order to formulate proposals for measures to streamline processes / documents developed by public administration authorities,
3. reporting to the Government, on the elaboration or implementation of the set of measures through sustainable development at national level and on the coordination of the activities for locating and prioritizing the specific targets and objectives, elaborated by the specialized public administration authorities;
4. monitoring the sustainable development indicators established at the level of the European Union and at the level of the United Nations, as well as of the specific indicators, adapted to the conditions of Romania, regarding the possible gaps and on the measures to remedy them;
5. to formulate proposals for adjusting the national targets and the deadlines, as well as to identify new necessary indicators depending on both the real situation and the de facto fact established by the provisions of the relevant European Union directives, adapted to course;
6. to represent the Department in the relations with the ministries, the public administration authorities, as well as in the relations with the Romanian and foreign natural and legal persons.

REFERENCES:

1. The Sustainable Development Agenda, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
2. Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030 <http://dezvoltaredurabila.gov.ro/web/despre/>
3. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, <https://www.mae.ro/node/35919>
4. Viziunea UE cu privire la dezvoltarea durabilă, https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_ro

ФУНКЦІОНАЛЬНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОДНА З ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS¹

Доній Н.Є.

*доктор філософських наук, професор
Академія державної пенітенціарної служби*

Глобалізований світ початку XXI ст. є більш багатоманітним, ніж світ кінця XX ст. Широке коло дослідників, намагаючись стисло охарактеризувати основні фактори що обумовлюють цю багатоманітність, використовують формулу VUCA: Volatility – нестабільність, мінливість, Uncertainty – невизначеність, Complexity – складність, Ambiguity – неясність, неоднозначність/двозначність. Дана формула є лакмусом стану турбулентності, що пов'язаний із появою нових технологій, перетворенням соціального простору на економоцентрований, затребуваністю і появою нових професій, соціально-психологічними змінами самої людини. Зазначені формулою риси глобалізованого світу вимагають реакції соціального простору в плані вироблення особливого підходу в педагогіці та дотичних до неї наукових сфер щодо підготовки індивідів до динаміки та періодичних потрясінь, притаманних цьому простору. Конкретності напрямку руху при формуванні нового підходу до підготовки індивідів дало розуміння, що соціальний простір більше не аналогово-текстологічний, прямолінійний, він став різноматичним і віртуально-цифровим, а тому-то, за таких змін, індивіди мають розбиратися як доцільно діяти та виконувати певні функції, постійно маючи на увазі усі ті риси, які притаманні глобалізованому світу початку XXI ст.

Відтак, аналізуючи специфіку історичної ситуації та узагальнюючи вимоги, що постали перед соціальним простором, експерти ЮНЕСКО, починаючи з кінця XX ст., важливим напрямком освітніх інституцій визначили розвиток і покращення того виду грамотності індивідів, що в якості означувальної риси має «функціональна». Варто вказати, що на даний час єдиного

---

¹ Щодо використання саме англomовного варіанту наші пояснення [див. 2, с.26].

визначення концепту «функціональна грамотність» не вироблено, хоча під його суттю частіше за все мається на увазі випереджальний набір «навичок, знань і стратегій, який люди вибудовують протягом всього свого життя з різних контекстів і через взаємодію зі своїми однолітками, великими громадами, в якій вони беруть участь» [4, с.4].

Доречність введення в соціальний і освітній простори критерія та елемента навчання «функціональна грамотність» фахівцями обґрунтовується двома моментами. По-перше, функціональна грамотність визначає суть кристалізації навичок, вмінь і знань, яка уявляється як комплекс, що складається з двох основних підсистем, що виводяться з самої назви цього виду грамотності: перша підкатегорія «функція» позначає приналежність до активності в усіх її формопроявах, а друга – вказує на відношення до сфери особистості й підкреслює здатність максимально використовувати у різних контекстах набуту індивідом сукупність знань. По-друге, цей вид грамотності, передбачаючи здатність індивіда швидко підлаштовуватися до турбуленцій соціального простору, є достатньо гнучким, а тому має механізм зворотної реакції на зазначену турбулентність і вимог, що висуваються соціальним простором, в формі зміни критеріїв/показників та складових, які будуть її характеризувати. Вона також презентує собою форму соціально активного життя людини, тобто означає здатність розуміти та використовувати за призначенням й виходячи з ситуації різні типи інформації у побутовому, професійному й громадському житті. Саме завдячуючи вказаним моментам, функціональна грамотність не тільки отримала концептуальне визначення, але й визнання на глобальному рівні.

Відображенням такого визнання стало включення функціональної грамотності в коло аксіологічних орієнтирів для соціального простору, які відомі під назвою «Sustainable Development Goals», що були визначені не тільки з метою забезпечення виживання людства, хоча це вкрай важливо, а й з метою покращення соціального життя без заподіяння ще більшої шкоди навколишньому світу. Сформульовані Цілі стали програмою дій до 2030 року й складаються з 17 глобальних цілей, серед яких 4 позиція була відведена меті «Якісна освіта.

Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх», яка й передбачає кристалізацію функціональної грамотності. Експерти, які працювали над формулюванням основних орієнтирів майбутнього добре усвідомили, що глобалізований світ буде успішним виключно якщо буде наповнений функціонально грамотними індивідами, самореалізація яких у соціальному просторі буде прямо залежати від набутих вмінь і навичок ефективно діяти в умовах перемінності соціальних запитів щодо якостей і здатностей, якими має володіти конкретний індивід. Відведення такої високої позиції функціональній грамотності є показником усвідомлення не тільки ролі освіченої людини в світі, але й того, що в останні роки факти демонструють збільшення кількості осіб, які через надзвичайно високі темпи соціальних змін і деконструкцію системи орієнтирів, переживаючи деформацію власної системи регуляції та ціннісних орієнтацій, потрапляють до категорії асоціальних і відчужених, залежних від психоактивних речовин індивідів. Переважна більшість таких дезадаптованих і соціально девіталізованих осіб жаліється, що ніяк не може «приспосувати до вимог, виставлених часом й що, знання, отримані в рамках системи освіти, виявилися незатребуваними» [1].

Фактично, Ціль 4, сукупністю визначених напрямків реалізації, дає загальну картину – функціональна грамотність є тією засадою та умовою, яка дозволить досягти усіх інших цілей та сприятиме наближенню індивідів до гідного життя і сприятиме самореалізації. Такий умовивід ми робимо частково спираючись на доробок відомого американського футуролога О. Тоффлера, який в своїй роботі «Шок від майбутнього», посилаючись на американського психолога Г. Герджою, зазначив: «Нова освіта має навчити індивіда, як класифікувати і рекласифікувати інформацію, як оцінити її достовірність, як змінювати категорії, коли це необхідно, як рухатися від конкретного до абстрактного і назад, як дивитися на проблеми з нового ракурсу, як вчити себе. Завтра неграмотною буде не та людина, яка не вміє читати; а нею буде людина, яка не навчилася як вчитися» [5, с.414]. Відтак, функціональна грамотність, як Ціль 4, сприймається не тільки як умова розвитку системи надання освітніх послуг в

глобалізованому світі, але вона визначає спрямовування зусиль відповідальним світовим співтовариством на успішне входження індивіда до соціального простору з подальшим пристосуванням до постійних змін та життєвою реалізацією. Функціональна грамотність передбачає що індивід, поза залежністю від того, коли завершив навчання у закладах формальної освіти, здатний бути результативним у соціальному та особистісному житті, володіє алгоритмами для вирішення великої кількості життєвих задач, орієнтований та мотивований на саморозвиток, самовдосконалення та самореалізацію.

Отже, в ситуації, за якою глобалізований світ переосмислив систему відносин «природне – соціальне», виказав наміри зміни ставлення до навколишнього середовища та ресурсів і продемонстрував прагнення до спільних, колективних дій, сформулювавши глобальні 17 Цілей, передбачається, що саме функціонально грамотний індивід здатний і має затребувані навички дії на результат. Маючи за якість «функціональна грамотність» такий індивід орієнтований на соціально значимі досягнення, комплекс яких дозволить покращити ті складові історичної ситуації, на час якої йому припало жити. Водночас, експерти та фахівці-практики впевнені, що кристалізація функціональної грамотності ґрунтується на усвідомленні, що такий процес не є одномоментною дією, а є складним, багатостороннім, тривалим, який має поєднувати можливості та потенціал формальної і неформальної освіти. Відтак, досягнення достатнього рівня функціональної грамотності є однією з Цілей та, разом з тим, і однією з засад реалізації Sustainable Development Goals.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доній, Н. Є. Функціональна грамотність як вітальна потреба соціального простору XXI ст. *Знання. Освіта. Освіченість: зб. мат-в III Міжнародної науково-практичної конференції, Вінниця, 28-29 вересня 2016 року* / МОН України, Вінницький національний технічний університет, Новий університет Лісабону (Португалія), Люблінська політехніка (Польща), Синергетичне товариство України – Вінницьке відділення. Вінниця, 2016. С. 61-65
URL:

<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/znanosv/znanosv2016/paper/viewFile/1534/1231> (дата обращения: 18.05.2021).

2. Николишин В.В., Доній Н.Є. Орієнтири для фінансової системи України в координатах філософії “sustainable development”. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. Вип.№ 4. С.23-30.

3. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата обращения: 18.05.2021).

4. Kirch I. The International Adult Literacy Survey (IALS): Understanding What Was Measured; Research report. Princeton : Statistics & Research Division, 2001. 61 p.

5. Toffler A. Future shock; published by arrangement with Random House, Inc. Toronto, NY, London : A Bantam Book, 1971. 580 p.

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ЦІННІСТЬ: МАЙБУТНЄ ДЛЯ УКРАЇНИ

Євдокименко Г.О.

магістрантка

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Вважаю, що варто розпочати з короткого окреслення аспектів розвитку та становлення перехідного правосуддя як суспільно-правового феномену. Історичний розвиток концепції перехідного правосуддя, складність застосування його норм і складність поставлених завдань, привели до подвійності мети правосуддя перехідного періоду і до концептуальних труднощів, що посилюються практичними дилемами.

По-перше, практикуючим фахівцям в рамках конкретної національної моделі досить складно об'єднати зусилля різних суб'єктів, які намагаються безконфліктно застосовувати правосуддя перехідного періоду в своїх власних інтересах. Таких суб'єктів може бути кілька: жертви серйозних порушень прав людини, правозахисники, експерти міжнародних організацій, політична еліта, яка працює над зміцненням власної легітимності, військові злочинці, які намагаються уникнути покарання.

По-друге, варто відзначити що протиріччя між цими суб'єктами в перехідний період можна визначити як дилему «мир проти справедливості», яка зазвичай формулюється так: Чи можна врятувати життя багатьох людей і знайти мирне вирішення конфлікту, підірвавши принципи справедливості і залишивши певних осіб безкарними? Адже згідно положенням документів Організації Об'єднаних Націй, правосуддя і мир – не протиборчі сили. Швидше, якщо вони правильно організовані, вони сприяють взаємному розвитку і взаємозміцненню.

Але могу відзначити, що на практиці дуже складно знайти баланс між миром і справедливістю, особливо в умовах постконфліктної кризи.

На мою думку, варто сказати, що теорія і практика правосуддя перехідного періоду сьогодні формулюють різні підходи до вирішення цієї проблеми. Замість бінарного вибору «мир або справедливість» можуть запропонувати такі варіанти, як

«виграш-виграш», які повинні враховувати контекст конкретної країни.

Перший підхід заснований на обов'язкових нормах захисту прав людини. Це, перш за все, стосується проблематики амністії за міжнародні та військові злочини, яка передбачена статтею 6(5) Додаткового протоколу II до Женевських конвенцій. В даному випадку, вчені та політики мають досягнути певного консенсусу та внести зміни до нормативно-правових актів щодо відміни амністії за міжнародні злочини або грубі порушення прав людини, адже на думку багатьох науковців застосування амністії по відношенню до таких злочинців є просто неприпустимим явищем.

Політика Європейського союзу щодо правосуддя перехідного періоду підтверджує принцип «Без правосуддя не може бути міцного миру» і підтримує політику ООН по забороні амністії за міжнародні злочини і серйозні порушення прав людини також в контексті мирних переговорів.

Другий підхід щодо вирішення дилеми «мир чи справедливість» базується на можливості розкласти (дісагрегувати) поняття «справедливість» і роботі з різними аспектами цього поняття, застосовуючи різні, зокрема несудові, механізми.

Виходячи з вищезазначеного, можна констатувати, що з самого початку примирення було визначено як мета правосуддя перехідного періоду поряд з підзвітністю і відновленням справедливості. В результаті цей список був значно розширений за рахунок завдань щодо надання допомоги постраждалим, сприяння загоєнню ран і примирення, встановлення незалежного нагляду за системою безпеки, відновлення довіри до державних інституцій і сприяння верховенству закону. В цьому контексті варто зазначити, що у всіх формулюваннях мети правосуддя перехідного періоду примирення відіграло важливу роль.

Також вважаю за потрібне відзначити, що правосуддя перехідного періоду виконує кілька основних функцій:

1. Сприяє демократизації. Перехід від конфлікту до миру пов'язаний з утвердженням демократичних процедур обрання політичної влади, збільшенням політичного представництва і формуванням збалансованої партійної системи. Відповідно, ми

говоримо тут про розвиток сучасної демократичної держави та становлення демократичного політичного режиму.

2. Зменшує кількість порушень прав людини. Подолання важкої спадщини масового насильства досягається, серед іншого, за допомогою судових і позасудових механізмів, що забезпечують верховенство права. Останній принцип вкорінений в ліберальній демократії, оскільки гарантія індивідуальних прав жертв насильства є парадигмою постконфліктного відновлення, яка впливає з ключових документів міжнародного гуманітарного права.

3. Законодавчо закріплює офіційні події конфлікту в офіційній версії. Ця функція включена в роботу Комісії зі встановлення істини і інших установ. Проблема полягає в тому, що після завершення роботи даних інституцій, мандат яких є тимчасовим, реконструкція пам'яті може знову бути піддана перегляду.

4. Допомогає в наданні компенсацій і, перш за все, матеріальних виплат постраждалим.

В контексті обраної проблематики варто зазначити, що на даному етапі розвитку України, перехідне правосуддя являє собою частину державної політики щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій Криму, Донецької та Луганської областей.

Вважаю досить болючим той факт, що багато років поспіль питання щодо законодавчого закріплення статусу та положень перехідного правосуддя залишалися лише на словах посадових осіб. Адже на відміну від міжнародних інституцій, де положення щодо правосуддя перехідного періоду закріплені в документах ООН та Ради Європи, в нашій державі все це перебувало лише на стадії обговорення, що спричинило значну втрату дорогоцінного часу.

Але на даний момент є позитивним те, що вже найближчим часом, а саме в поточному році, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України повинно розробити законопроект «Про державну політику перехідного періоду та процедури перехідного періоду». Розробка та подання даного нормативно-правового акту затверджені планом пріоритетних дій Уряду на 2021 рік, що закріплено у розпорядженні Кабміну від 24.03.2021 року №276-р.

Даний законопроект покликаний визначати основні питання, механізми функціонування перехідного періоду та основні засади й етапи реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Також ним пропонується затвердити процес регулювання всіх майнових та немайнових відносин, що відбувалися на тимчасово окупованих територіях, починаючи від перегляду судових рішень, закінчуючи процедурою повернення майна його законним власникам.

Вважаю дану ініціативу українського Уряду корисною і перспективною, адже врегулювання питання реінтеграції на законодавчому рівні є одним з перших та найголовніших кроків до повернення територій під владу України та покарання винних осіб за скоєні військові злочини.

В даному контексті, вважаю за необхідне відзначити досвід Боснії та Герцеговини у вирішенні проблематики перехідного правосуддя. Дана країна пережила досить складні часи, що спричинили значні втрати серед цивільного населення, викликані збройними конфліктами та етнічними чистками. В їхньому випадку перші законодавчі ініціативи щодо компенсації жертвам тортур були розпочаті через одинадцять років після завершення збройного конфлікту.

Задля встановлення миру та безпеки в країні, дана держава розробила спеціальні стратегії щодо становлення та відправлення перехідного правосуддя, зокрема, вони стосувались індивідуальної відповідальності за воєнні злочини. Також варто відзначити, що амністію за воєнні злочини не було скасовано. На даний момент переслідування за воєнні злочини є одним з основних зобов'язань Боснії та Герцеговини в контексті дії перехідного правосуддя, що є помітним кроком вперед в процесі реалізації норм міжнародного та внутрішнього права, що стосується явища правосуддя перехідного періоду.

Тому, зважаючи на все вищевикладене, визначаю такі «дороговкази для України» для переходу від війни до миру:

- законодавче закріплення статусу та норм перехідного правосуддя;
- постійний та дієвий діалог з іншою стороною конфлікту;

- тісне та плідне співробітництво з ООН та ЄС щодо визначення курсу України на швидке та оптимальне становлення та закріплення перехідного правосуддя;
- засвоєння досвіду інших держав щодо функціонування процесу перехідного правосуддя, застосування позитивних моментів та уникнення виявлених помилок.

В сумі своїй всі ці кроки допоможуть Україні на шляху до повної реінтеграції тимчасово окупованих територій, встановленні миру на території нашої держави та притягнення всіх винних осіб до відповідальності.

Науковий керівник: Стояцька Г.М.
кандидат філософських наук, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

LIFELONG LEARNING: РОЛЬ ОСВІТИ У ПРОЦЕСАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Жаркова Р.Є.

*кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Реформування сучасної системи освіти має на меті не лише реорганізацію й модернізацію традиційної навчальної парадигми, а й ревізію її функцій у часи змін. Глобалізаційні процеси та стрімкий розвиток інформаційних технологій впливають на методи, засоби і способи учіння, а також на суб'єктів освітнього процесу, що змушені пристосовуватися до новітніх форм педагогічної взаємодії та комунікації. Ми оперуємо не лише знаннями, але й джерелами, з яких отримуємо інформацію, мережевими ресурсами тощо. Це робить освітню траєкторію кожного мінливою і гнучкою, особистісно-зорієнтованою на конкретні потреби й цілі, що часто модифікуються відповідно до умов та середовища.

За словами Т. Стукалової, суспільні виклики вимагають нового формату освіти, нових стратегій, серед яких чільне місце займає «освіта упродовж життя», що є переходом «від традиційних процесів накопичення знань до випереджувального відображення проблем суспільства, до вміння саморегулювання людиною рівня своїх знань у відповідності до вимог сьогодення, до активного перетворення людиною себе і своїх знань, до створення власної індивідуальної системи освіти. [...] Освіта протягом життя є інтегральним елементом життя людини, коли поєднуються базове, додаткове навчання та самоосвіта» [7, с. 57].

Концепція неперервної освіти («*Lifelong Learning*») запропонована і прийнята Європейським Парламентом і Радою Європи у 1996 році як основний вектор освітніх змін й освітніх політик [10]. Хоча сам термін виник у 60-х рр., поширювався у 70-х рр. у проєктах ЮНЕСКО, присвячених глобальним освітнім перспективам [11]. Лісабонський саміт Ради Європи у березні 2000 р. прийняв «Меморандум освіти протягом життя» («*A Memorandum of Lifelong Learning*»). Відповідно концепція освіти протягом життя [1] не лише визначає навчально-розвиваючу

діяльність окремої особистості, а й «покликана підвищувати рівень загальних знань і розширювати можливості участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності країни» [9, с. 48]. Наша держава підтримує європейські ініціативи, намагається впроваджувати прогресивний європейський досвід в українських реаліях. Позаяк концепція неперервної освіти важлива у процесі розбудови демократичного громадянського суспільства, для якого освітня сфера має стати плацдармом самоутвердження, визнання власної значимості у культурному середовищі Європи.

У багатьох наукових джерелах на окреслення цього явища послуговуються поняттями «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning). У кожному з цих термінів зроблено акцент на певній стороні явища, але загальною є ідея довічної незавершеності освіти для дорослої людини» [9, с. 45]. Безмежність дороги до знань – це метафоричне розуміння гуманістичної природи пізнання як наближення до витоків духовності (Ad fontes), відчуття повсякчасної «дитячої цікавості» до себе і світу, до того, ким ми є і якими ми є.

Таке навчання, охоплюючи увесь життєвий шлях особистості, об'єднує як формальну (formal), так і неформальну освіту (nonformal), а також сукупність щоденних побутових навичок, якими оволодіваємо – інформальна (informal) освіта. Поняття «безперервної освіти» належить Р.Х. Дейву («Foundations of Lifelong Education»). Аналізу ціх тем присвячені численні роботи (Е. Гелпі, П. Джарвіс, Дж. Дьюї, Л. Отала, М. Тайт, В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Гошовська, О. Крушельницька, С. Максименко, Н. Ничкало, С. Савченко, С. Сисоєва, Н. Синенко, Т. Скорик, І. Швець, Т. Федоренко, О. Чалий та ін). Як зазначають дослідники, загальними характеристиками такої «освітньої програми впродовж життя є гнучкість, адаптивність, наступність усіх етапів освіти та єдність всіх її форм та комплексу

компетентностей, які забезпечать готовність до повноцінного функціонування в сучасному світі» [2, с. 35]. Розвиток людської особистості передбачає постійне ціложиттєве [5, с. 146] поповнення бази знань, умінь та навичок, які сприяють гармонізації внутрішнього світу людини і зовнішнього світу навколо неї.

Безперервне навчання – це своєрідний виклик собі, постійна готовність пізнавати і розвиватися, досягати нових вершин, переборювати як зовнішні перешкоди, так і внутрішні. Це також виховання власного характеру: наполегливості, цілеспрямованості, постійної мотивації. Також навчання впродовж усього життя «може розвивати в людях креативність, ініціативність і чуйність, даючи їм змогу адаптуватися в постіндустріальному суспільстві через розвиток таких навичок, як управління змінами, комунікація в своїй культурі, між культурами, в субкультурах, сім'ї й співтоваристві, вирішення конфліктів. Акцент на навчанні того, як учитися і зберегти потребу в навчанні на все життя» [6, с. 5].

Таке навчання, орієнтоване на майбутнє, тримається на чотирьох основних ідеях-напрямах: «**Навчання, як дізнаватися** – вдосконалення навчальних технік, а не набуття систематизованих знань. **Навчання, як робити** – підготовка людей для роботи, яка знадобиться і зараз, і в майбутньому; тут ідеться й про інновацію та адаптацію умов роботи. **Навчання, як жити разом з іншими** – мирне вирішення конфліктів, упізнавання інших людей і їхніх культур, підтримка здібностей громади, індивідуальних компетенцій і здібностей, економічна стійкість і соціальна інклюзія. **Навчання, як бути** – освіта, яка розвиває людину повністю: розум і тіло, інтелект, чутливість, естетичне сприйняття і духовність» [6, с. 5].

Міркуючи про навчання упродовж життя в умовах глобалізації, варто акцентувати на тому, що «національні системи освіти (не втрачаючи своєї національної специфіки!) мають перебудуватись у контексті загальних світових тенденцій, принципів, стандартів її розвитку. Освіта має навчитись формувати людину, конкурентоспроможну не лише у вітчизняному, а й у світовому виробничому та соціокультурному середовищі» [8, с. 64]. Можна погодитися з думкою науковців, що нині «загострюється

проблема невідповідності сформованої системи освіти новим потребам суспільства й людини. Це породжує вимогу іншого підходу до організації масової освітньої діяльності дорослих – навчання повинне відповідати різнорівневим інтересам і можливостям громадян, органічно вписуватися в їхній спосіб життя, враховувати специфіку запитів того чи іншого контингенту й навіть окремих груп населення. Процеси безперервної освіти розуміються наразі не тільки як «навчання протягом життя» (lifelong learning), а й як «навчання шириною в життя» (lifewide learning). Останнє акцентує увагу на розмаїтості видів освіти – формальній, неформальній, інформальній, – які супроводжують будь-яку сферу життєдіяльності сучасної людини» [4, с. 31].

Концепція «навчання шириною в життя» [3] презентує багатовекторність інтелектуальних та естетичних потреб сучасної людини, не лише поглиблення нею здобутих у стінах середньої школи та ЗВО знань, навичок, профільної підготовки, а й розширення ментальних горизонтів з допомогою передусім комунікаційних каналів, нових ТЗН, медіаосвіти, онлайн ресурсів, ефективно комплексне використання яких забезпечує всебічний гармонійний розвиток. В Україні зараз стрімко розвивається сфера надання освітніх послуг: як базових (державні та приватні дитячі садки, школи раннього розвитку, школи-гімназії тощо, університети, інститути, академії (класичні, педагогічні, профільні), так і додатково-допоміжних (інституції післядипломної освіти, курси підвищення кваліфікації працівників окремих галузей знань, мовні школи, освітні центри, інтернет-платформи). Українська освіта активно інтегрується у європейський навчально-науковий простір, освітяни й науковці беруть участь у міжнародних проєктах, стажуваннях, семінарах та вебінарах, жваво обговорюючи власні ідеї та пріоритетні напрями партнерства. Отже, концепція «навчання протягом життя» (lifelong learning), як і «навчання шириною в життя» (lifewide learning), мотивує людей постійно оновлювати свою інформаційну «базу даних», інвестуючи в неї свій час, сили, інтелектуальні та матеріальні ресурси, перебувати у постійному пошукові джерел інформації і шляхів її застосунку. Неперервна освіта дозволяє особистості (незалежно від віку, соціального

стану, місця проживання) бути учасником/учасницею різноманітних навчально-наукових проєктів та ініціатив, презентувати свій досвід, комунікувати, розширюючи діапазон своїх можливостей у глобалізованому полікультурному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айзікова Л.В. Концепція навчання протягом життя в міжнародних документах і дослідженнях. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили: Педагогіка*. 2012. 199 (Вип. 187). С. 62 – 64.
2. Іванько В.В., Морозова С.М. Європейська концепція навчання протягом життя. *Молодий вчений*. 2018. № 4.3 (56.3). С. 33 – 36.
3. Карпенко М.М. Перспективи реалізації в Україні концепції освіти протягом життя: чинники і механізми. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 4 (21). С. 45 – 51.
4. Синенко С.І., Гончаренко Н.М. Навчання протягом життя як складова європейської соціальної моделі неперервної освіти в умовах цивілізаційної кризи. *Scientific Journal «ScienceRise»: Педагогічна освіта*. 2015. №12/5(17). С. 27 – 33.
5. Сігаєва Л.Є. Неперервна освіта для ціложиттєвого розвитку особистості людини: історико-педагогічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2008. № 1. С. 146 – 158.
6. Стандарти громадсько-активної школи: навчання впродовж усього життя: навчально-метод. посіб. Шиян Р.Б., під заг. ред. Даниленко Л.І., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 66 с.
7. Стукалова Т.Г. Вплив освіти на формування особистості в суспільстві постійних змін. *Світогляд – філософія – релігія: зб. наук. пр.* Суми, 2014. 6. С. 55 – 62.
8. Чайка-Петегирич Л.Б. Особливості розвитку системи освіти в умовах активізації глобалізаційних процесів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. 110 (II). С. 60 – 66.
9. Штепа А.Л. Освіта впродовж життя як фактор формування інноваційної самодостатньої особистості сучасного вчителя. *Didascal*. 2017. С. 44 – 49. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8696/1/Schtepa.pdf>
10. Dave R.H. Foundations of Lifelong Education. Oxford, 1976. 314 p.

11. Ojala L. European Approaches to Lifelong Learning: Trends in Industry Practices and Industry-university Cooperation in Adult Education and Training. Paris, 1992. 66 p.

ЦІННОСТІ В ПРАВІ В КОНТЕКСТІ СОЛІДАРИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: КЕЙС ПОСТМАЙДАННОЇ УКРАЇНИ

Завгородня В.М.

кандидат юридичних наук, доцент

Сумський державний університет

Консолідовані і солідаризовані суспільства є, безумовно, більш стійкими перед внутрішніми та зовнішніми викликами. У цьому контексті модерна історія демонструє нам низку прикладів. Найбільш показовим серед них є, мабуть, феномен російсько-фінського сусідства. Перебуваючи протягом тривалого періоду в складі Російської імперії, фіни не змішувалися з росіянами, не піддавалися русифікації, спромоглися зберегти власну національну, культурну та політичну ідентичність [1]. Незважаючи на досить успішну імперську політику в інших національних регіонах, у тому числі й в Україні, впровадити у Фінляндії російську модель суспільної організації, так само як і досягти асиміляції, русифікації, або, принаймні, світоглядної переорієнтації фінів Російській імперії не вдалося. Навпаки, дві радянсько-фінські війни 1918-1920 та 1939-1940 років продемонстрували здатність громадян Фінляндії досить успішно протистояти значно більш чисельному і потужному супротивнику. Навіть втрата територій та ситуативні поразки не завадили у тривалій історичній перспективі Фінляндії розвиватися в європейській парадигмі, зберігаючи при цьому національну ідентичність.

На відміну від Фінляндії, Україні не вдалося ні в XX столітті, ні в першому десятилітті XXI століття продемонструвати чітку позицію національного самозбереження та відстояти власне права на суверенні дії, включно з визначенням геополітичних векторів розвитку. Знаходження на межі зон впливу західної та євразійської цивілізацій значною мірою обумовило ідеологічну і світоглядну розділеність українського суспільства. Однак, характер та ступінь цієї розділеності суттєво трансформувалася за останні роки. Так, за даними соціологічних досліджень, у 1998 році до приєднання України до союзу Росії та Білорусі позитивно ставився 61% респондентів, негативно – 21%. Це позитивне

ставлення переважало до 2013 року (50% проти 28,5%) і змінилося на протилежне у 2014 році (позитивне - 24%, негативне - 51%), залишалось негативним і в 2015 році (61,5% - негативне і 22% - позитивне) [2].

Результати опитувань, проведених у 2020 році свідчать, що на референдумі з приводу вступу України до ЄС приблизно дві третини (63,3%) опитаних проголосували б за вступ, і лише 21,6% респондентів висловилися б проти. Решта опитаних вказали, що не брали б участі в такому референдумі або не можуть визначитися з відповіддю. При цьому вступ до ЄС Західному регіоні проголосувало б 78,4% респондентів, у Центральному – 68,7%, у Південному – 51,5%. Лише Східний регіон не продемонстрував абсолютної підтримки вступу до ЄС – за це висловилися 46,8% опитаних [3]. Якби найближчим часом відбувся референдум з приводу вступу України до НАТО, то за вступ проголосували б відносна більшість опитаних (49,8%). Проти проголосували б 29,8% респондентів, решта не брали б участь у референдумі або не визначилися з відповіддю. Так само, як щодо підтримки вступу до ЄС, за вступ до НАТО проголосували б абсолютна більшість респондентів у Західному (73,2%) та Центральному (57,4%) регіонах. Однак, у Південному (31,9%) та Східному регіоні (24,8%) регіонах євроатлантичну інтеграцію підтримує меншість [3].

Наведені виміри ставлення громадян України до вибору геополітичного курсу свідчать про те, що українське суспільство поступово усвідомлює своє місце на мапі розвитку світових цивілізацій. Істотним поштовхом до трансформації цього ставлення стали події Революції Гідності, анексія Криму та війна Сході України. Однак, очевидним є і те, що українці більше схильні консолідуватися про проти чогось (агресії, узурпації влади, загрози здачі національних інтересів), аніж об'єднуватися заради досягнення певної мети, довіряти одне одному, брати відповідальність на себе за майбутній розвиток подій у державі.

Впродовж останніх десятиліть Україна зазнає значної шкоди внаслідок прищеплення окремим категоріям населення радикально протилежних ціннісних орієнтацій і тривалої відсутності внутрішньодержавного діалогу щодо бачення минулого та стратегій майбутнього. При цьому доводиться

констатувати, що відсутність державної стратегії солідаризації в сучасних українських реаліях створює безпосередню загрозу втрати державності. У той же час штучне нав'язування цінностей не є припустимим. З одного боку, такий підхід може лише поглиблювати конфлікти, з іншого, – є кроком від демократії в бік тоталітаризму.

Тож, виникає закономірне питання про те, які саме цінності здатні об'єднати українське суспільство. З огляду на етнічну, культурну, релігійну, мовну багатоманітність нашої держави такими цінностями навряд чи можуть стати певні світоглядні (наприклад, християнські) постулати або націоналістичні установки. Згуртування можливе лише на основі цінностей, що лежать за межами групових інтересів, і здатні солідаризувати членів суспільства з різними світоглядними орієнтирами. Ці цінності мають стати основою правової системи, підґрунтям юридичних та моральних правил співжиття в суспільстві.

Вбачається, що необхідним є конструювання моделі формування спільних цінностей у рамках плюралістичного суспільства, яке буде базуватися на успішних прикладах як зарубіжних країн, так і з української історії. У першу чергу, ці цінності повинні транслюватися через право, будучи закріпленими в законодавстві та імплементованими у правозастосовну практику. Досвід такого правового закріплення цінностей сьогодні демонструє Європейський Союз, у рамках якого, незважаючи на низку проблем і перепон вдалося створити європейську єдність. Наріжним каменем євроінтеграції стали саме цінності, сформовані європейською цивілізацією. Будучи основою європейської ідентичності, ці цінності дають підстави тим, хто їх поділяє вважати себе не лише німцями, словаками чи італійцями, але і європейцями та пишатися своєю європейськістю.

Невипадково в комунітарному праві цінності ЄС – це головні імперативи, орієнтири євроінтеграції, що набули значення нормативних приписів, та, з огляду на їхню важливість, знайшли своє відображення в установчих договорах ЄС. Відповідно до статті 2 Договору про Європейський Союз (ДЄС), Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до

прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків [4]. Будучи основою правової системи ЄС та правових систем держав членів, наведені цінності є базою для консолідації різних європейських народів. Вони зближують їх та демонструють точки перетину різних культур, які вільно можуть співіснувати завдяки впровадженню в юридичні норми та світоглядні установки плюралізму, толерантності, рівності і недискримінації, що забезпечуються через справедливість і верховенство права та з необхідністю ведуть до солідарності в усіх її вимірах – між державами, народами, суспільствами, окремими групами людей та індивідами. Саме європейські цінності через свою нейтральність та певну універсальність в межах європейської (і навіть ширше, західної) цивілізації у поєднанні зі збереженням української держави як такої, мають стати основою для солідаризації українського суспільства, примирити різні групи, розділені ідеологічно та світоглядно через виражений в праві суспільний консенсус.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історик Тімо Вігавайнен: радянсько-фінська війна є чи не найголовнішою подією в нашій національній історії. Український тиждень. 2012. 3 грудня. URL: <https://tyzhden.ua/History/66554>
2. Зовнішньополітичні орієнтації громадян України. Результати соціологічного дослідження / Центр Разумкова. 2015. URL: https://www.razumkov.org.ua/upload/1429857190_file.pdf
3. Рівень підтримки громадянами вступу України до ЄС та НАТО (січень 2020р. соціологія) / Центр Разумкова. 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-pidtrymky-gromadianamy-vstupu-ukrainy-doyes-ta-nato-sichen-2020r>
4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30.03.2010 / База «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_b06

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ У РОЗВ'ЯЗАННІ ВОЄНОГО КОНФЛІКТУ В ХОРВАТІЇ ТА ПОДОЛАННІ ЙОГО НАСЛІДКІВ

Касьян А. В.

студент

Сумський державний університет

Становлення незалежності і суверенітету держав у світовій історії часто супроводжувалося воєнними конфліктами, а отже, втратою людських життів, руйнацією інфраструктури, тривалими і болісними процесами пост-конфліктного врегулювання, примирення, економічного і соціального відновлення. Україна в 1991 році здобула незалежність мирно і безкровно, однак, подальша історія нашої країни довела, що для справжньої самостійності і реалізації європейського вибору, на жаль, формальної незалежності виявилось недостатньо. Вихід зі сфери геополітичного впливу Російської Федерації став причиною агресії сусідньої держави, війни на Донбасі, що триває вже понад сім років, анексії Кримського півострова. Вирішення цього конфлікту, а, тим більше, подолання його наслідків, очевидно, розтягнеться на десятиліття. Відтак, актуальним є вивчення досвіду країн, яким вдалося врегулювати воєнні конфлікти, досягти миру та забезпечити реінтеграцію окупованих територій. Особливу увагу в цьому контексті привертають держави, що утворилися в 90-х роках минулого століття після розвалу Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія. Війни на Балканському півострові стали найбільш кривавим протистоянням в Європі після Другої світової війни і припинення їх та подальше мирне співіснування держав великою мірою стало можливим завдяки втручанню міжнародної спільноти та використанню механізмів міжнародного права.

Дослідники відзначають, що війна в Хорватії мала низку рис, що дозволяють провести паралелі з конфліктом на Сході України [1]. Найперше, що можна відзначити – це проголошення на території Хорватії Сербської Автономної Області Країна, котра дуже нагадує сучасні ДНР та ЛНР, а також прагнення президента Сербії Слободана Мілошевича до створення «Великої Сербії».

Причини війн у колишніх югославських республіках більш давні та зумовлені історичним протистоянням різних національних та релігійних груп, що почалося ще з часів панування Османської Імперії, однак, значною мірою, причиною війн як в Україні, так і в Хорватії стали політики комуністичних урядів СРСР і СФРЮ, репресії, переміщення населення, підігрівання національних суперечностей задля авторитарного управління.

На момент розвалу СФРЮ переважна частина хорватів прагнула незалежності. Однак, на території Хорватії проживала доволі значна кількість етнічних сербів, які бачили свою подальшу долю в єдиній державі – новій федерації разом з Сербією. Підконтрольна Сербії Югославська народна армія прагнула утримати Хорватію в рамках колишньої Югославії, або, принаймні, зайняти якомога більшу частину територій для подальшого приєднання до цієї нової федерації. З цією ж метою за підтримки сербських військ 19 грудня 1991 року Сербська Автономна Область проголосила себе Республікою Сербська Країна [2].

Умовно події самої війни можна розділити на три етапи. Перший етап – це сам початок конфлікту і битва за прикордонне місто Вуковар, яка принесла значні жертви, особливо з боку Хорватії, завершилась поразкою з хорватів, які тільки починали створювати власну армію, і спустошенням Вуковару. Наступним етапом стало є призупинення конфлікту за допомогою миротворчих сил ООН. Для того, щоб розмежувати хорватські війська та збройні формування сербів, було створено смугу шириною в три кілометри, яка слугувала місцем для введення миротворчих сил. Цей період Хорватія ефективно використала для підвищення боєздатності і спроможності збройних сил. Завершення війни супроводжувалося проведенням низки наступальних операцій, зокрема, відомої операції «Буря» та визволення окупованих територій. Війна мала тяжкі наслідки для обох сторін, загинуло понад 20 тисяч людей [3], однак в результаті Хорватія не лише відбулася як незалежна держава, але й відновила свою територіальну цілісність.

Ключову роль у розв'язанні конфлікту відіграло втручання міжнародної спільноти, посередництво міжнародних організацій та залучення миротворчих сил. Понад 130 миротворчих місій ООН

діяли на території Хорватії. Вважається, що це одна з найуспішніших місій цієї організації, яка припинила військові дії на території країни [4]. 12 листопада 1995 року в селі Ердут представники Хорватії та місцевої влади Сербської Країни (за погодженням із С. Мілошевичем) підписали компромісну угоду про завершення війни в Хорватії та перехідний період для інтеграції до складу Хорватії. Цей документ під офіційною назвою «Основна угода по регіону Східної Славонії, Барані і Західного Срему» прописував основні положення про примирення. Ердутська угода розпочала процес мирної реінтеграції регіону до Хорватії під контролем ООН та передбачила низку гарантій забезпечення прав меншин та повернення біженців. Встановлювався перехідний період тривалістю 12 місяців та створювалася перехідна адміністрація, яка керувала регіоном впродовж цього періоду [5]. Перехідна адміністрація ООН фактично взяла на себе всю владу для того, щоб підготувати територію до реінтеграції в конституційно-правове поле Хорватії з подальшою передачею хорватському уряду. Процес реінтеграції територій почався з резолюції Ради Безпеки ООН №1037 від 15 січня 1996 року [6]. Згідно з цим документом розпочалась місія UNTAES, яка опікувалась реінтеграцією. Резолюція підкреслювала, що за примирення несуть відповідальність як хорватська сторона, так і місцева сербська влада, закликала до співпраці з місією UNTAES, повного дотримання положень Ердутської угоди та захисту прав людини. Перш за все, була проведена повна демілітаризація зони конфлікту, була створена перехідна поліція, яка складалась з сербів та хорватів. Керівників та рядовий склад цих правоохоронних органів було рекрутовано з діючих співробітників МВС Хорватії, колишніх бійців хорватської армії та воєнізованих формувань, а також місцевих сербів, переважна більшість яких служила в сепаратистських структурах [4].

Після припинення воєнних дій біженці почали масово повертатись в країну. Уряд розробив політику, згідно з якою кожен постраждалий отримував житло. Було розроблено багатогалузевий Проект соціального і економічного відновлення Хорватії (Croatian Social and Economic Recovery Project – CSERP), який співфінансувався Світовим банком та урядом Хорватії і дав змогу покращити життя переселенців та всього населення, що

постраждало від війни. Цей проект приніс значні плоди у відновленні діяльності багатьох сфер життя та виробництва. Наприклад, 12.2 км квадратних сільськогосподарських земель було розміновані і стали придатними для сільськогосподарської діяльності. Люди змогли знову безпечно використовувати свої землі, не побоюючись за своє життя. Були створені нові робочі місця, чиновники та громадські активісти пройшли спеціальні програми навчання з стратегічного регіонального планування, управління витратами, управління проектами, бізнес-планами та закупівлями [7].

Ще одним важливим чинником примирення стала амністія. Загалом Хорватія три рази оголошувала амністію під час бойових дій. Щоб реінтеграція трансформувалась у міцний мир, було розроблено правила амністії задля повернення до нормального життя. Амністія застосовувалась до вже скоєних політичних злочинів, таких як зрада Батьківщині та заклик до бунту; натомість військові злочини, злочини проти людяності та кримінальні злочини не підпадали під амністію [4].

У підсумку зазначимо, що завдяки всім проведеним заходам та активній ролі міжнародної спільноти Хорватії вдалося відновити мир, відновити економіку, забезпечити високі стандарти демократії і верховенства права, як дали змогу цій державі у 2009 році стати членом НАТО, а в 2013 – Європейського Союзу. Апробовані Хорватією підходи до реінтеграції окупованих територій, перехідного правосуддя є безумовно цінним досвідом, який має бути врахований Україною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тетерук А. Історико-правові причини конфлікту в колишній Югославії та на сході України і їх порівняння. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки: збірник наукових праць*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 865. С. 51–55.

2. Nikolić K, Pić M. Causes of the armed conflict in Croatia 1991. Resolving conceptual and methodological inconsistencies. *Istorija 20 veka*. 2016. № 2. Pp. 179-206.

3. Cigar N. The Serbo-Croatian war, 1991: Political and military dimensions. *Journal of Strategic Studies*. 1993. Vol. 16. Is. 3. Pp. 297-338, DOI: 10.1080/01402399308437521

4. Розумюк В. М. Балканський досвід інтеграції окупованих територій і проблема державного будівництва. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / За загальною редакцією член-кор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченко А. І. С. 310-316.

5. Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (Erdut Agreement) URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/HR_95111_2_ErdutAgreement.pdf

6. Resolution 1079 (1996). Adopted by the Security Council at its 3712th meeting, on 15 November 1996. URL: [https://undocs.org/S/RES/1079\(1996\)](https://undocs.org/S/RES/1079(1996))

3. Post Conflict Reconstruction. reliefweb. URL: <https://reliefweb.int/report/croatia/post-conflict-reconstruction>

**РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯК
ЦІННІСНОЇ ОСНОВИ СОЛІДАРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ
ДЕРЖАВИ І ПРАВА НУБІП УКРАЇНИ)**

Качур В.О.

*кандидатка юридичних наук, доцентка
Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

Важливу роль не лише у формуванні громадянського суспільства, а й у забезпеченні соціальної стабільності та територіальної цілісності держави відіграє правова культура [3]. Вона дозволяє сформуванню філософії сталого розвитку у населення, розуміння цінностей та потреб стейкхолдерів, залучення індивідів до системи правових цінностей та правовий супровід усієї діяльності, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку, окреслених у підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [4, с. 216].

Фундамент правової культури становлять правові цінності, що охоплюють правові потреби, правові інтереси та емоційно-правові переживання особи. Саме вони визначають ціннісно-правові установки людини, її ціннісно-правову орієнтацію та знаходять прояв у її правовій позиції. Чим вищий рівень правової культури, тим більше людина готова до правомірної поведінки та позитивно налаштована до правової дійсності. Крім того, правова культура дозволяє переосмислити роль і значення державних і правових інституцій для забезпечення сталого розвитку як на буденному, так і науковому рівні.

Наукова категорія “правова цінність”, яка є центральною у розумінні не лише правової культури, а й Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року, є збірною і включає в себе такі поняття, як “цінність” і “право”. Кожне з них також є неоднозначним, що зумовлює її міждисциплінарну природу. Ключовою ознакою поняття “цінність”, що дозволяє її відрізнити від суміжних філософських категорій є “значимість”

(«значущість», «значення»), а не фактичність (наявність чи відсутність) [2, с.55]. Крім того, явища можуть мати позитивне чи негативне (війни, хвороби, злочини) значення для суб'єкта. Тому цінність пов'язують лише з позитивним значенням. Усе, що має негативне значення для суб'єкта, є «нецінності». Ужиток таких термінів як «антицінність», «псевдоцінність» і «контрцінність» є некоректним. У ситуаціях, коли явище не має жодного значення для суб'єкта – ні позитивного, ні негативного, мова про цінності не ведеться взагалі.

Здійснений нами аналіз феномену цінності дозволив виокремити такі її властивості: 1) ключовою ознакою категорії «цінність» є її «значимість» («значущість», «значення»); 2) цінності суб'єкт вибудовує у процесі своєї життєдіяльності, починаючи зі стадії цілепокладання; 3) когнітивним компонентом цінності виступають знання, які дозволяють суб'єкту виокремити властивості явища, які будуть оцінені ним на предмет їх значущості; 4) емоційним компонентом цінності є оцінка, за допомогою якої суб'єкт лише фіксує належне, стверджує свій інтерес та з'ясовує, чи це відповідає його потребам і тим самим є значущим для нього; 5) оцінка є процесом чи процедурою надання певним явищам цінності (поцінування або заперечення), розглядаються як передумова встановлення цінності і складається з суб'єкта та об'єкта оцінки, а також її об'єктивної та суб'єктивної сторони; 6) цінність не можна окремо ототожнювати ні з суб'єктом та його потребами, ні з об'єктом оцінки, наділеним певними властивостями, оскільки взяті самі по собі вони цінності не дають; 7) процес чи процедура встановлення цінності передбачає виконання послідовно певних розумово-емоційних дій; 8) цінності мають суто соціальну природу; 9) одне і те ж явище може мати різну цінність для різних суб'єктів. В результаті це дало підстави визначати цінності як явища об'єктивного світу (матеріальні та духовні), що мають значення для суб'єкта при здійсненні ним життєвого вибору.

Соціальна система охоплює різні види підсистем, що в своїй основі використовують власні нормативні регулятори суспільного життя. Будь-яка з цих підсистем, будь це економічна, політична, релігійна, моральна чи правова, містить власний набір цінностей, що становлять їх аксіологічний фундамент. Тому

згадані вище загальні риси цінності будуть притаманні цінностям будь-якої із вказаних підсистеми соціальної системи. Більше того, вони будуть повторюватися, але вирізняти їх буде характер того суспільного явища, що окреслюватиме предмет суспільного регулювання (економіка, політика, право, релігія, мораль тощо).

Щодо правової системи, де суспільне регулювання обумовлюється специфічними властивостями права, правові цінності набувають вищого рівня нормативності. Тому правові цінності є тими матеріальними чи духовними явищами об'єктивного світу, що мають значення для суб'єкта права при здійсненні ним правового вибору.

У даному контексті правовий вибір ми розуміємо як намір суб'єкта права вчиняти будь-які правомірні дії з метою досягти певного правового результату. Наміри особи зумовлюються правовою позицією особи, яка засвідчує внутрішньо усвідомлену готовність людини до правової поведінки, що ґрунтується на її ціннісно-правових установках і правовому світогляді та відображає її ставлення до правової дійсності [1, с.10].

Ціннісно-правові установки становлять ядро правової позиції особи, тому що дозволяють суб'єкту усвідомити власну оцінку об'єкта та визначають готовність діяти щодо нього відповідно до наявної системи правових цінностей.

Тому знання про систему правових цінностей, покликаних визначати ціннісно-правові установки суб'єкта права, має неабияке значення для вироблення ефективних освітянських підходів до формування високої правової культури населення. Водночас вони базуються як на правових цінностях Європейського Союзу, так і на цінностях, притаманних винятково українському суспільству.

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України (далі – НУБіП України) освітні підходи до формування правової культури напряду залежать від того, з яким студентським контингентом працює той чи інший науково-педагогічний працівник, як правило, юридичного факультету.

Якщо брати до уваги студентів юридичного факультету, то формування їхньої правової культури носить безперервний процес від першого дня їх навчання до отримання диплому. Тут

левову частку освітньої роботи щодо формування ціннісно-правових орієнтацій майбутніх правників здійснює кафедра теорії та історії держави і права (далі – кафедра). Науково-педагогічні працівники кафедри при викладанні обов'язкових правничих дисциплін, як-от: «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія» та «Філософія права» головні акценти зміщують саме на висвітлення аксіологічно-правового виміру правової реальності, яка, як відомо, включає правовий досвід (історія держави і права, історія філософії права), правову дійсність (теорія держави і права, юридична деонтологія, філософія права) та правове майбутнє (правова соціологія). Про це свідчать робочі навчальні програми, спрямовані на вироблення у майбутніх правників поваги до таких європейських правових цінностей, як верховенства права, добре врядування, принцип людиноцентризму, різноманітності, людської гідності та інших. Ці ціннісні ідеї знаходять своє відображення і в науковому доробку кафедри, до якого ми зараховуємо і творчі наукові роботи студентів (конкурсні роботи, тези доповідей тощо).

Не залишається поза увагою ціннісно підходу і викладання вибіркового навчальних дисциплін, серед яких «Правові традиції та новації», «Гендерний принцип у праві», «Правова думка України», «Право і держава сталого розвитку», «Ціннісні орієнтири права».

Крім того, значна робота колективу кафедри спрямована і на проведення різного роду правових просвітницьких заходів. Починаючи з 2012 року кафедра щорічно проводить «Тиждень правових знань у НУБіП України», до участі в якому залучаються як правничий, так і студенти інших неправничих спеціальностей. З науковим доробком кафедри, його правовою просвітницькою роботою можна ознайомитися на сторінці кафедри (<https://nubip.edu.ua/node/1433>) та у соціальних мережах (Facebook, Instagram).

Щодо студентів, які навчаються на неправничих спеціальностях, то формування правової культури обмежене часовими рамками (як правило, одним навчальним семестром) та навчальними планами того чи іншого факультету чи навчально-наукового інституту. На жаль, доводиться констатувати, що є

деякі структурні підрозділи НУБіП України, які виключили з навчальних планів навчальну дисципліну «Правова культура особистості» або замінили її на навчальну дисципліну з вузькою правовою тематикою, дотичною до їхнього фаху.

Але повернемося до тих структурних підрозділів, які усвідомлюють значення належного рівня правової культури своїх студентів не лише як майбутніх спеціалістів, а й активних членів громадянського суспільства. У 2014 році керівництвом Університету разом із кафедрою було зініційовано викладання навчальної дисципліни «Правова культура особистості». Її метою стало вироблення правового мислення і культурного стилю правомірної поведінки у повсякденному житті як у міжособистісних відносинах, так і при спілкуванні із представниками судових та правоохоронних органів. Досягнення цієї мети ми здійснюємо шляхом вирішення трьох завдань, що складають три змістові модулі цієї навчальної дисципліни. Модуль 1 «Правова культура особистості, її місце і значення в правовій системі суспільства» дозволяє з'ясувати загальні компоненти, які складають правову культуру особи (правова свідомість; правові відносини; законність і правопорядок; правомірна діяльність суб'єктів; право; державно-правові інститути; юридична техніка; юридичний акт тощо). Модуль 2 «Правова культура особистості в механізмі правового регулювання» спрямований на з'ясування особливостей правової культури на кожній із стадій правового регулювання суспільних відносин, а модуль 3 «Правова культура особистості в механізмі правового примусу» дозволяє пояснити студентам суть таких явищ як правопорушення та юридична відповідальність. На цих факультетах також проводиться правова просвітницька робота. Науково-педагогічні працівники регулярно проводять правові конкурси, вікторини, різні інтерактивні заняття, запрошують практиків-правників тощо.

Ми впевнені, що високий рівень правової культури українського суспільства потрібно плекати. Тому солідаризуватись усім в єдине громадянське суспільство нам допоможе не лише освіта, а й регулярна правова просвіта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Качур В.О. Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2020. 11(1). С. 6-12.

2. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. М. : Республика, 1998. 413 с.

3. Golovko L., Kachur V., Protosavitska L., Zasukha L. The Role of Legal Culture in Maintaining Social Stability and Countering Separatist Movements: Case of Ukraine. *European Journal of Sustainable Development* (2020), 9, 1, 294-299/

4. Kachur V., Khomiachenko S., Moriak-Protopopova Kh, Protosavitska L. Legal Culture as a Condition for Sustainable Development of Ukrainian Society. *European Journal of Sustainable Development* (2020), 9, 4, 211-218.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЛУХАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Корнева Т. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін*

*Навчально-науковий інститут права Національного
університету водного господарства та природокористування*

Європейський Союз – найбільш розвинута на сучасному етапі форма об'єднання країн, які передали частину своїх суверенних прав наднаціональним інститутам. Гармонізація законодавства України та ЄС означає процес зближення національної правової системи і її підсистем з правовою системою Європейського Союзу та вимогами міжнародних норм і стандартів.[1.с.11]

Україна проголосила своєю стратегічною метою вступ до Європейського Союзу, що означає і необхідність перенесення стандартів цієї організації у внутрішньодержавне право та трансформації освітньої парадигми організації освітньої діяльності підготовки юристів у контексті загальних проблем держави.

Комітет Верховної ради з питань освіти, науки та інновацій 20 листопада 2020 року оприлюднив проект Концепції розвитку юридичної освіти в Україні, в якому було зазначено, що «зміст юридичних дисциплін, що викладають у правничих школах України, методика їх викладання, юридична наука, а також адміністрування цих шкіл та університетів в цілому повільно зазнають якісних змін та залишаються успадкуванням радянської системи юридичної освіти, відповідно до якої юрист сприймається, як особа, покликана служити державі, а не гарантувати, утверджувати і захищати права людини або забезпечувати ефективне публічне обвинувачення» [2]

У зв'язку з цим, основною проблемою автори вбачають невідповідність змісту юридичної освіти сучасним реаліям та викликам. Вони зазначають, що частина закладів вищої освіти (далі ЗВО) не лише не докладають належних зусиль до формування у студентів професійного світогляду, але й часто не надають належний рівень теоретичних та практичних знань. Цю

тезу демонструє той факт, що у 2019 році майже 55% правників-бакалаврів не змогли отримати прохідний бал для вступу до магістратури, що на 21% вище за показник 2018 року.

Проект Концепції містить 10 стратегічних цілей, досягнення яких дозволить ефективно реформувати правничу освіту, влучні пропозиції, в цілому, мають допомогти забезпечити більш ефективний навчальний процес у ЗВО, проте жодної уваги не приділено основам правознавства при підготовці майбутніх абітурієнтів в середніх навчальних закладах.

Підручники правознавства, розраховані на учнів профільних (правових) класів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій та інших навчальних закладів і на викладачів загальноосвітніх шкіл морально застаріли і не відповідають вимогам сьогодення. Години, відведенні для вивчення правознавства, як правило, не відповідають сучасним потребам необхідності розуміння основних прав і свобод людини та викладаються педагогами без юридичної освіти.

Однією зі стратегічних цілей Концепції передбачається система конкурсного вступу до правничих шкіл, що забезпечує відбір вмотивованих та підготовлених осіб, які спроможні здобувати вищу юридичну освіту. Отже саме в середніх навчальних закладах формуються первинні знання щодо обраної професії, її труднощах: необхідності критичного мислення, стресостійкості, контролю над емоційним та фізичним станом при комунікації з клієнтами тощо.

Ніхто не йде до юриста з хорошими новинами, найчастіше через хворобу, смерті близьких людей, розлучення, втрату роботи або інші непередбачувані життєві події, які доводять людей до фінансового краху. Юрист, який постійно має справу з людськими стражданнями і схильний до емпатії, може психологічно зламатися, тоді йому самому знадобиться допомога. Про це необхідно розповідати старшокласникам для правильного вибору майбутньої професії і націлювати на безперервне навчання, що вимагає юриспруденція.

Пандемія, карантин, світова економічна криза ввігнали багатьох у стан стресу, який вплинув на якість роботи, креативність, чи критичне мислення. Тож зрозуміло, чому роботодавці в кризових умовах хочуть бачити у своїй команді по

справжньому стресостійких працівників, які дивують результатами роботи, попри будь-які зовнішні обставини.

Стереотипне мислення щодо юристів як працівників виключно правоохоронних органів не проходить марно, попит на юридичну професію зріс і станом на 2018 рік в Україні майже 300 навчальних закладів надавали освітні послуги у сфері правознавства. Проте, більшість студентів обрали цю професію не за власним бажанням, а за вказівкою батьків, що призвело до відсутності бажання вчитися та працювати за фахом.

Процес професійного навчання юриста існує на базі розвитку особистості слухача, враховуючи освітній рівень, життєвий досвід та трудовий стаж. Процедура, що вимагає тривалого періоду формування професійної спрямованості, є невід'ємним чинником формування професійної спрямованості слухачів ЗВО щодо утворення вибірково-позитивного ставлення індивіда під час професійної практики або часткової зайнятості у галузі юриспруденції. Найважливішим результатом щодо виконання цілей професійної підготовки майбутнього юриста зазначається виховання готовності до професійної діяльності з підвищеною здатністю. Таким чином, до готовності слухача ЗВО виконувати професійні обов'язки слід віднести:

- 1) теоретичну підготовку та надання практичних навичок;
- 2) придбання професійних умінь та навичок;
- 3) бажання та позитивне ставлення до отримання юридичної спеціальності.

Відсутність трудового стажу у більшості сучасних слухачів ЗВО при підготовці юристів не сприяє сформованості мотиваційного критерію професійної компетентності і може перебувати на репродуктивному рівні. Неусвідомлений вибір юридичної спеціальності призводить до низького рівня задоволеності навчанням і гонитвою лише за позитивними оцінюваннями.

Основним завданням методики підготовки до професійної компетентності юристів – слухачів ЗВО є реалізація активної життєвої позиції. Велику роль у системі мотивації підготовки юриста відіграє розуміння суспільної та значущої ролі верховенства права у сучасному демократичному суспільстві, стійка потреба у вивченні фахових дисциплін для аналізу

процесів, що відбуваються у законодавчому супроводі реформування державних інститутів влади.

Слухачі ЗВО, що володіють високими (творчими) та достатніми (продуктивними) рівнями професійної компетентності, активно розвиваються й отримують високу фахову підготовку і стають затребуваними на ринку юридичних послуг.

2020 рік залишив помітний відбиток не лише на економіці країни, а й ринку юридичних послуг, більшість юристів перейшли у віртуальний формат, в тому числі і ЗВО при підготовці юристів. Свій внесок зробила й діджиталізація багатьох процесів державного управління. Всі необхідні процедури можна виконати онлайн за допомогою мобільних додатків. Перевага онлайн юристів полягає в залученні гнучкого підходу в роботі, а відсутність географічних бар'єрів дозволяє залучити кращих фахівців. Епоха онлайн-роботи з кожним днем все більше завойовує юридичний ринок, отже слухачі ЗВО мають бути підготовлені до опанування віртуального світу.

ЛІТЕРАТУРА

1.Сучасні проблеми розвитку законодавства в Україні та Угорщині:зб.наук. праць/ вступ. ст. В Ламм, Ю. Шемшученка; упоряд. М.Товт, І Холас; пер.з угорськ. О.Кордонець; пер. з укр.Ч.Фединець. Київ:Вид-во «Юридична думка», 2013.222 с. с. 11

2.Проект концепції розвитку юридичної освіти// .
http://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465

ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: ПІЗНЬОЕЛЛІНІСТИЧНИЙ СКЕПТИЦИЗМ

Кучеренко Д. С.

консультант з юридичних питань

ГО «Запорізький обласний центр культурного розвитку
«Парнас»

Пізньюелліністичний скептицизм (I ст. до н.е.-III ст. н. е.) продовжує скептичну традицію раннього еллінізму (пірронізму). Представниками пізнього скептицизму виступають Агріппа, Менодот Нікомедійський, Секст Емпірик, Сатурнін Кіфен, Фаворін Арелатський та ін.

Послідовник пірронізму Енесідем Кноссський (I ст. до н. е.) з метою доведення неможливості точного та адекватного відображення людиною дійсності розробляє десять тропів (способів). По-перше, вони спрямовуються проти емпіричного пізнання, на виявлення протиріч у безпосередній істинності речей, встановленої буденною свідомістю (у формі «це є»), а по-друге, на спростування цієї істинності за допомогою протилежного буття (у формі «це не є»). Так, у першому тропі розглядаються всі живі істоти як загальне (рід), у другому – всі люди як особливе (вид), а у третьому – людина як одиничне. Важливість наведених тропів для понятійного мислення полягає у тому, що вони вказують на те, що поняття містить у собі три моменти: *загальність*, *особливість* та *одиничність*. У десятому тропі скептицизм показує, що чинним законом, визнаним правилом є якраз протилежне тому, відносно чого стверджується, що воно є чинним законом, визнаним правилом, якщо єдиною підставою їх визнання виступає чинність.

Тропи Енесідема розвиває та підсумовує Агріппа (2-га пол. I ст. н. е.). Він будує п'ять нових тропів на мисленневих співвідношеннях, зокрема, на протиріччях між ними. Перший троп ґрунтується на відмінності у поглядах філософів різних шкіл, що свідчить проти істини. Як давні філософи, так і сучасники пізніх скептиків в основному помилково виходять лише із відмінностей між ними, та не враховують тотожності. У другому тропі звертається увага на те, що у науковому мисленні докази

грунтуються на певних положеннях, які, у свою чергу, вимагають доказів для себе, і так до безкінечності. Третій троп стосується відносності визначень. Предмети та явища постають перед людиною такими, якими вони їй здаються, певною мірою через відношення до особи, певною мірою через відношення до інших речей. Істинна ж природа предметів та явищ залишається не розкритою. Четвертий троп спрямований на подолання намірів догматиків уникнути безкінечного ланцюга доказів, які виставляють який-небудь принцип в якості аксіоми без жодного доказу. На це скептики бездоказово посилаються на протилежну тезу. П'ятий троп ставить проблему «взаємності». Труднощі скептики вбачають у множинності причин кожного явища, у тимчасовому відношенні між причиною та наслідком. Г. В. Ф. Гегель відносно тропів скептицизму зауважує: «Його тропи мають предметом свого спростування поняття, саму сутність визначеності, та його спростування визначеного є вичерпним» [1, с. 439].

Пізньюелліністичний скептицизм у своєму крайньому розвитку найбільш повно представлений у філософії Секста Емпірика (2-га пол. II ст. н. е.), твори якого дійшли до нашого часу. У творах «Пірронівські основоположення» (грец. Πυρρώνειοι ὑποτιπώσεις) та «Проти вчених» (грец. Πρός μαθηματικούς) Секст Емпірик наводить положення цього філософського напрямку, розглядає питання про критерій істини і викладає свої доводи проти можливості знання. Насамперед, його скептична критика спрямовується проти філософії стоїків. Скептичне мислення не виставляє ніякого «так» чи ніякого «ні». Для скептика є однаковим істинне та неістинне. Найголовніше для Секста Емпірика – *явище* речі, а що таке сама річ та яка її сутність він не знає і не бажає знати. У цьому він наслідує Піррона, який говорить: «Просто ми стоїмо на тому, що вся підоснова явищ для нас є неясною» [2, с. 365]. Жодну річ не можна ні помислити, ні назвати, оскільки всі речі постійно змінюються. Ми нічого не мислимо і нічого не називаємо. Нам лише *здається*, що ми щось мислимо та називаємо. Філософ використовує наступні *скептичні вирази*: «все є несприйнятливе», «все є невизначене», «я не сприймаю», «я не можу схопити», «я нічого не визначаю», «будь-якому міркуванню протистоїть рівне» [3, с. 247-248]. Секст

Емпірик пояснює: «Відносно усіх скептичних виразів необхідно заздалегідь визнати те, що ми зовсім не стверджуємо, що вони правильні, оскільки говоримо, що вони можуть бути спростовані самі собою, адже є описаними разом із тими речами, про які вони говорять...» [3, с. 249]. «Протиставляємо ж ми або явище явищу, або мислиме мислимому, або попеременно» [3, с. 214]. Скептики говорять, що хоча нам безпосередньо не дана сутність явищ, проте це на заважає нам мислити та діяти. Так, Секст Емпірик вказує: «Тому ніхто, ймовірно, не похитнеться відносно того, чи тим або інакшим є предмет, але сумніваються у тому, чи такий він насправді, яким здається. Таким чином, дотримуючись явищ, ми живемо згідно життєвого спостереження, не висловлюючи рішучої гадки тому, що не можемо бути цілком бездіяльними» [3, с. 212]. Зазначає, що життєве спостереження показує як вести себе «...під впливом законів і звичаїв, унаслідок чого ми у співжитті приймаємо благочестя за добро, а нечестя за зло...» [3, с. 212].

Секст Емпірик відмежовується від медичної емпірії, кіренаїків, академіків і догматиків, хоча пізні скептики дуже близько перебувають із новоакадеміками. Г. Гегель вказує: «Однак відмінність скептицизму від нової академії полягає лише у формі вираження та, отже, йде не дуже далеко. ...Чистий скептицизм засуджує в академії лише те, що вона ще не є чисто скептичною» [1, с. 416]. Щодо того, чи стверджує скептик догми, Секст Емпірик роз'яснює: «Ні, ми говоримо про відсутність догми у тому смислі, в якому деякі називають цим словом «прийняття якого-небудь положення із неочевидного, що становить предмет наукових пошуків». ...ми не відкидаємо того, що ми зазнаємо внаслідок уявлення (φαντασία) і що мимоволі веде нас до його визнання. Проте це і є явищем. Так само, коли ми сумніваємося, чи саме такий підлеглий предмет, яким він явлений, ми цим припускаємо, що він явлений. Шукаємо ж ми не це явище, а те, що говориться про явище [поняття – Д. К.], і це відрізняється від дослідження самого явища. ...Однак цей сумнів стосується не явища, а того, що говориться про явище [поняття – Д. К.]» [3, с. 209-211]. Таким чином, скептики нічого не стверджують і не заперечують, а перебувають у постійному пошуку. Секст Емпірик прямо пише: «Шукають саме скептики» [3, с. 207]. Та зазначає: «Отже, скептичний спосіб міркування називається «шукаючим» від

діяльності, спрямованої на шукання та оглядання навколо, або «утримуючим» від того душевного стану, до якого приходять той, хто оглядає навколо після шукання, або «здивованим» чи внаслідок того, що він у всьому дивується та шукає, як говорять деякі, або через те, що він завжди нерішучий перед згодою чи запереченням...» [3, с. 208]. Таким чином, скептики визнають заперечуване, а їхнє загальне заперечення є одночасно і загальним твердженням – ізостенія (грец. *isostheneia* – рівносильність твердження і заперечення, однаковість думки), вказує на те, що все містить у собі протиріччя. Секст Емпірик зазначає, що ізостенія є принципом усієї скептичної філософії. Також він зауважує: «Стоїки ж говорять, що і з чуттєвого і з умосяжного істинним є [тільки] деяке; але чуттєве є істинним не безпосередньо, а відповідно віднесенню до умосяжного, що з ним пов'язане» [4, с. 152]. Філософ зазначає, що за вченням Аристотеля та його прибічників критерієм для умосяжного є мислення. «Коли душа здатна створити цей відтворюваний образ [уявлення – Д. К.], тобто коли вона по суті [здатна це зробити], вона називається розсудком. Коли ж вона створює його у дійсності, її називають розумом. Від розуму та міркування виникає поняття (*ἐννοια*), наука... Адже міркування виникає іноді відносно конкретних видів, іноді відносно видів і родів. Проте поєднання подібних образів розуму та зведення конкретного до загального називається поняттям. А останнім моментом у цьому поєднанні та зведенні є наука... – наука, що має точність і сталість...» [4, с. 106]. Г. Гегель із цього приводу підкреслює: «Таким чином, і безпосереднє мислення також не є істинним, а воно є істинним лише остільки, оскільки воно відповідає поняттю та пізнається за допомогою здійснення розумного мислення» [1, с. 340].

Секст Емпірик відкидає необхідність використання визначень, якої дотримуються догматики: «...вони зазначають, що визначення необхідні в усіх речах для сприйняття чи для вивчення» [3, с. 304]. Він заперечує: «Перш за все, той, хто не знає того, що визначається, не може визначити невідомого йому, а той, хто знає і згодом визначає сприйняв те, що визначається не із визначення, але утворив визначення виходячи із цього сприйнятого раніше; у такому випадку визначення не є необхідним для сприймання речей. ...Через це ми виявимо, що

вони [визначення – Д. К.] не є необхідними і для вивчення, адже як перший, хто пізнав річ, пізнав її без визначення, так само і той, хто вивчає може вивчити її без визначення [3, с. 304]. Таким чином, пізньоелліністична діалектика скептиків, підкреслюючи факт існування протилежних визначень, заперечує їхню істинність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель. Г. В. Ф. Сочинения: в 14 т.; пер. с нем. Б. Г. Столпнер. Ленинград: Партийное издательство, 1932. Т. 10, Кн. 2. Лекции по истории философии. 454 с.

2. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Ред. тома и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев; Перевод М. Л. Гаспарова. 2-е изд. М.: Мысль, 1986. 571 с.

3. Секст Эмпирик. Сочинения в двух томах. Общ. ред. А. Ф. Лосева. Пер. с древнегреч. Т. 2. Москва, «Мысль», 1976. 421 с. (АН СССР. Ин-т философии. Филос. наследие).

4. Секст Эмпирик. Сочинения в двух томах. Т. 1. Вступит. статья и пер. с древнегреч. А. Ф. Лосева. Москва, «Мысль», 1976. 399 с. (АН СССР. Ин-т философии. Филос. наследие).

EU VALUES AND EUROPEAN INTEGRATION (EXPERIENCE OF NORTH MACEDONIA)

Metodijeva N.

master in Social Policy

Ministry of Labour and Social Policy, North Macedonia

An alliance that was formed around seventy years ago, and which still functions today in 2021, based on the goals and values for which it was formed, is certainly an inspiration and challenge to speak and write about. Historically, the 6 founding countries formed the alliance in order to preserve peace and reduce the consequences of the World War II, as well as for economic recovery and development, growing up into an alliance of 27-member states, democratically, Europeanized and some of them economically well developed. The European Union is a complex architecture, in the construction of which are grounded the basic values it stands for, such as the rule of law, inclusion, tolerance, solidarity, non-discrimination, fundamental rights, etc.

The EU is a set of values with a lot of diversity. The commitment of the Member States in order to preserve peace and freedom, economic development, prosperity and social justice, is certainly quite complex and requires continuous work.

Respecting the values of the European Union leads to feeling the benefits of membership in this Union, in which more than 500 million people live. But to achieve this, the EU is constantly facing a number of challenges. From recent history, the UK left the EU - BREXIT has been a major challenge, the process of which has been prolonged precisely, because of the complexity of the process itself. The second point I would mention is the pandemic with the disease COVID 19 caused by the Coronavirus. The fact that the European Union generally provides financial assistance, to help the countries in Europe and the region to build capacities and implement European standards, has been and is still a serious challenge.

Third, I would like to mention the EU integration and enlargement process. Every democratic country has the right to apply for membership in the European Union. But it is the EU that defines the conditions under which each country should receive full membership in the union. Some of the criteria are political, economic and legal and

the processes of harmonization and accession to the union are long, not simple and require a lot of harmonization, control mechanisms and successful implementation.

A particularly important segment in this part is the complex process of European integration of the countries, as well as previously the parallel process of Europeanization of the countries. The European Union has a special pre-accession strategy aimed at assisting member states in accessing full EU membership. The goal is to help the countries financially, in building institutional and own capacities, assistance in the economy, as well as to become competitive on the European market. Important elements of the pre-accession strategy are the association agreements, in the case of the Western Balkan countries these are stabilization and association agreements. The EU offers its financial and technical assistance to the countries that need to implement reforms in the process of European integration. Applicant countries have the right to request access to certain EU funds earmarked for that purpose.

The example of the Association Agreements, which I have mentioned for the Western Balkan countries - that Stabilization and Association Agreements, pointing out the word Stabilization, is only a small signal of the complexity of the region arising from a series of serious historical moments in the past. I come from a country that is a part of the Balkans, and although the countries of the Western Balkans are in the plan for EU enlargement, I can still confirm that the road to the EU for us and my country, the Republic of Macedonia, some years ago renamed in the Republic of North Macedonia, is quite hard, difficult and extremely long. History is writing a special chapter, in the part of the EU enlargements facts, for this country. For the first time, a sovereign state is changing its constitutional name in order to start accession negotiations with the EU for its membership. The stakes it made and still makes are invaluable. The backward and imposed conflicts with the neighbors, specially the decades-long dispute over Macedonia's name with neighboring Greece and its veto given to Macedonia. The highest enlargement decisions are made unanimously by the EU Member States. Hence, this dispute was resolved with the signing of the historic Prespa Agreement in 2018, by which the Republic of Macedonia changed its constitutional name into the Republic of North Macedonia, but it has not yet led to start an

accession negotiations, although officially the name was the only opened issue for the country candidate for a membership, sat in the waiting room with the status of a candidate country since 2005. Although in 2017 the Republic of Macedonia signed an Treaty on friendship, good neighborliness and cooperation with Bulgaria, due to certain conditions imposed by Bulgaria, Macedonia in 2020 received the second veto on its path to EU membership. Now its history, identity and language is questionable. This dispute is still ongoing and the EU enlargement and integration process is facing a challenge.

In this way, not only do such examples from recent history call into question the credibility of the EU in the region, the seriousness of such moments leads to inequality between European countries, because history in such cases shows that "power and privileges" belong to the country that is Member in the European Union, as opposed to a state that is in the process of integration and which must make quite sensitive concessions.

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ: НЕОБХІДНИЙ ПРОЦЕС СТАБІЛІЗАЦІЇ ПОСТКОНФЛІКТНОГО СУСПІЛЬСТВА

Наумов А. С.

студент

Сумський державний університет

Сучасне протистояння на Сході України та анексія Російською Федерацією Кримського півострову навесні 2014 року з необхідністю змушує замислюватися над шляхами виходу з конфлікту та повернення втрачених територій. Однак, поряд цим, не менш важливо вже зараз розглядати питання про те, що буде далі, після деокупації територій, які заходи має вжити Україна для того, щоб реінтегрувати їхнє населення, досягти єдності та солідаризації суспільства. Концепція перехідного правосуддя, яка увібрала в себе всі ефективні практики примирення пост-конфліктних суспільств, має відіграти в цьому процесі ключову роль.

Поняття «перехідного правосуддя» почало формуватися на початку 90-х років ХХ ст. Наразі воно фігурує у понад десяти міжнародних документах, ухвалених переважно, в рамках ООН та ЄС, й визначається як: «...комплекс процесів і механізмів, пов'язаних зі спробами суспільства подолати тяжку спадщину великомасштабних порушень законності в минулому з метою забезпечити підзвітність, справедливість і примирення», як судові та несудові механізми «... з різним ступенем міжнародної участі (або взагалі без такого), а також окремі дії по судовому переслідуванню, відшкодування шкоди, встановлення фактів, інституційної реформи, попередньою огляду і припинення справ або поєднання вищеописаних дій» [1, с. 31].

Концепція «перехідного правосуддя» складається з низки елементів, які її комплексно формують. Дорожня карта правосуддя перехідного періоду для українського суспільства в умовах збройного конфлікту, розроблена УГСПЛ, виділяє чотири стратегічні цілі: притягнення винних до відповідальності; відшкодування шкоди жертвам конфлікту; забезпечення права на правду (поінформованості суспільства про хід і наслідки

конфлікту, відновлення історичної правди); гарантії неповторення конфлікту в майбутньому [2].

Гарантія справедливого правосуддя для усіх учасників конфліктів є, можливо, ключовим напрямком у всій концепції перехідного правосуддя, оскільки саме цей напрям забезпечує покарання осіб, винних у розв'язанні конфлікту та тих, які вчиняли воєнні злочини. Суттєво ускладнює перспективу реалізації цього напрямку відсутність ратифікації Україною Римського статуту міжнародного кримінального суду, а також недостатня урегульованість міжнародних злочинів у законодавстві України. Зокрема у Звіті Прокурора МКС за 2019 рік (п. 272-273) серед ймовірно вчинених на території злочинів Україні названі передбачені статтями 7 і 8 Римського статуту злочини, зокрема, депортації чи насильницьке переміщення осіб, свавільне позбавлення права на справедливий суд, примушення служити у збройних силах держави-окупанта, насильницькі викрадення та інші [3].

Іншою важливою проблемою є відсутність досвіду в українських правоохоронців у розслідуванні подібних злочинів, зокрема, Кримінально-процесуальним кодексом розслідування міжнародних злочинів, які можна за Кримінальним кодексом України кваліфікувати як такі, підпадає під юрисдикцію Національної поліції; Служби безпеки України та в будь-якому випадку здійснюється за участю прокуратури. Однак під час розслідування цих злочинів іноді виникала ситуація, коли ті самі діяння різними органами кваліфікувалися за різними статтями Кримінального кодексу. Служба безпеки України кваліфікувала діяння як участь у терористичній організації (ст. 258-3 КК України; Національна поліція України – як створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК України); прокуратура – за сукупністю статей 438 та 258-3 КК України, додаючи до участі в терористичній організації такий злочин, як порушення законів та звичаїв війни [4, с. 164]. Все це може говорити тільки про недостатню компетентність та недостатність досвіду в українських правоохоронців щодо розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Наступним важливим елементом перехідного правосуддя є відшкодування шкоди для постраждалих від конфлікту осіб. Різні

країни по-різному вирішували цю проблему. Так, Індонезія та Колумбія врегулювали питання відшкодування шкоди постраждалим особам шляхом реституції земель сільськогосподарського призначення. У Філіппінах відшкодування постраждалим проводилось за рахунок коштів, отриманих за рахунок проданого майна колишнього авторитарного лідера цієї країни Ф. Маркоса. Західна Німеччина після війни проводила відшкодування матеріальної та моральної шкоди жертвам за рахунок зборів з власників земельних ділянок, які надходили до спеціально створеного компенсаційного фонду. Внаслідок цих заходів Німеччина змогла акумулювати близько 115 млрд. німецьких марок. Цей випадок до сьогодні дня вважається найбільш легальним перерозподілом багатств в історії всього людства [5].

Ще одним важливим напрямком перехідного правосуддя є встановлення істини. Достатньо цікавим в цьому аспекті є діяльність комісій зі встановлення істини, які створювалися в багатьох сучасних пост-авторитарних та пост-конфліктних країнах: Конго (2003), Гана (2002), Гренада (2001), Індонезія (2004), Ліберія (2005), Перу (2000), Чилі (1990), Південно-Африканська Республіка (1995), Югославія (2001). Ці комісії були «тимчасовими органами, що отримали офіційний мандат розслідувати вчинені у минулому порушення прав людини, визначити форми, причини і наслідки насильства та опублікувати підсумкову доповідь» [6, с. 52]. Доповідь, що містила також рекомендації, мала надсилатися до державного органу, який видав комісії мандат на її діяльність, і, як правило, оприлюднювалася для ознайомлення з нею широкої громадськості. Діяльність комісії і, зокрема, підготовка підсумкової доповіді, здійснювалася в умовах автономності і незалежності від прямих політичних впливів. Комісії могли створюватися президентом країни (Аргентина, Чилі), парламентом (Еквадор) або міжнародними організаціями, наприклад ООН (Тімор-Лесте). Експерти зазначають, що «примирення не може бути нав'язане ззовні, як не зможе чужа «дорожня карта» привести нас до нашої мети; це має бути нашим власним рішенням. Це тривалий і болісний шлях виявлення страждань жертв, розуміння мотивацій тих, хто вчиняв над ними

насильство, поєднання роз'єднаних спільнот, намагання знайти шлях до правосуддя, істини і, врешті-решт, миру. В кожному конкретному випадку вирішення проблеми можуть бути різні в залежності від місцевого контексту, історії і культури» [6, с. 52].

Однією із найбільш ефективних та продуктивних комісій зі встановлення істини вважається Комісія правди і примирення у Південно-Африканській Республіці. Комісія була створена у 1995 році. Після обрання президентом республіки Нельсона Мандели парламент ухвалив закон про сприяння національній єдності та примиренню (Promotion of National Unity and Reconciliation Act), згідно з яким у грудні того ж року була створена Комісія правди і примирення у складі сімнадцяти осіб на чолі з архієпископом Десмондом Туту. Закон надавав комісії повноваження проводити розслідування, викликати свідків і застосовувати програму їх захисту, надавати амністію в індивідуальному порядку. Діяльність комісії забезпечувала команда з трьохсот фахівців. Річний бюджет комісії становив близько 18 млн доларів, вона мала чотири великі офіси у різних регіонах країни [6, с. 53]. Саме робота Комісії правди і примирення у ПАР вважається зразковою для всіх комісій зі встановлення істини у майбутньому. Створення комісії зі встановлення істини, на нашу думку, буде актуальним й для України, оскільки, як і будь-яке інше протистояння, конфлікт на Сході України переповнений протиріччями та «темними плямами» щодо багатьох трагічних подій, де б робота комісії по встановленню істини була б доречною. Комісія правди й примирення, як вбачається, має бути організацією громадянського суспільства, складатися з людей з незаплямованою репутацією та наділятися державою широкими повноваженнями щодо доступу до інформації – всіх даних, крім тих, що складають державну таємницю.

Ще одним важливим напрямком перехідного правосуддя є гарантії неповторення конфлікту та встановлення стійкого миру. Цікавий приклад у цьому контексті становить досвід Північної Ірландії, де завданням реформ було усунення дискримінаційних практик: диспропорцій у доходах, нерівного доступу до системи освіти, електоральних маніпуляцій. У 1991 році було започатковано активну стратегію уряду щодо усунення соціальних нерівностей між націоналістськими та юніоністськими

громадами. Зокрема, створено Комісію рівності, головним завданням якої стало запобігання дискримінації за релігійними й політичними ознаками під час працевлаштування. Також було запропоновано близько 300 рекомендацій щодо зміни законодавства, які втілено в 2000-х роках. Політична реформа передбачала рівномірний розподіл влади між опонентами в Асамблеї Північної Ірландії – однопалатному законодавчому органі [7, с. 173]. Для України подібні напрямки інституційних реформ мають бути пов'язані з боротьбою проти корупції; реформуванням силових структур; проведенням реформи публічної служби тощо.

Наше суспільство має солідаризуватися навколо проблеми подолання конфлікту, кожна людина – відчувати власну відповідальність за це, громадянську причетність до подій, що відбуваються в державі. Ключова основа для солідарності – довіра до держави та співгромадян. Сприяти цій довірі має реформування інституцій, подолання корупції, ефективна безпекова політика, при чому не лише у військовій, але й в інформаційній сфері. Крім того, вже сьогодні мають бути створені зрозумілі і чіткі правила для людей, які з тих чи інших причин залишилися на окупованих територіях, однак ідентифікують себе з Україною, або, принаймні, не підтримують окупаційний режим та не беруть участь у його злочинній діяльності. Ці правила мають стосуватися як захисту їхніх прав зараз, так і після деокупації, адже саме довіра цих громадян державі Україна, їхня впевненість у майбутньому в цій державі є запорукою успішної реінтеграції Криму та Донбасу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блага А., Мартиненко О.. Концепція перехідного правосуддя в Україні. *Юридичний вісник* № 4. 2019. С. 30-35.

2. УГСПЛ розробила дорожню карту правосуддя перехідного періоду для українського суспільства в умовах збройного конфлікту. / Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/uhspl-rozrobyla-dorozhniu-kartu-pravosuddia-perekhidnoho-periodu-dlia-ukrains-koho-suspiil-stva-v-umovakh-zbroynoho-konfliktu/>

3. Report on Preliminary Examination Activities 2019 / International Criminal Court. The Office of the Prosecutor. December,

5, 2019. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-report-PE.pdf>

4. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України. *Проблеми законності*. № 150. 2020. С. 161-172.

5. Відшкодування збитків жертвам конфлікту: міжнародна практика перехідного правосуддя / Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/blogs/vidshkoduвання-zbytkiv-zhertvam-konfliktu-mizhnarodna-praktyka-perehidnoho-pravosuddya/>

6. Литвиненко О. М. Досвід національного примирення: різні шляхи до однієї мети. *Стратегічні пріоритети*. № 1. 2019. С. 44-57.

7. Aiken N. Learning to Live Together: Transitional Justice and Intergroup Reconciliation in Northern Ireland. *The International Journal of Transitional Justice*. 2010. Vol. 4. P. 166–188.

РОЛЬ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У СУЧАСНИХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Негрій Ю.М.

студентка

Сумський державний університет

Машини-роботи, оснащені штучним інтелектом перестають бути чимось фантастичним, вони вже є частиною нашого життя. Слід бути готовими до того, що одного дня рішення почнуть приймати машини не керовані людьми. Зокрема, такі рішення, здатні породжувати цілком ймовірні юридичні наслідки, вже стали реальністю в сфері використання безпілотних літальних апаратів (далі – БПЛА). При цьому мова може йти як про цивільні відносини (наприклад, кур'єрська доставка товарів БПЛА або використання дронів для рятування майна чи ліквідації наслідків надзвичайної ситуації), так і про воєнні дії, включаючи порушення правил і звичаїв ведення війни, вчинення злочинів проти миру і людяності.

Зокрема, у нещодавно опублікованій доповіді експертів ООН відзначається, що автономні літальні апарати турецького виробництва Kargu-2 атакували ополченців Хафтара в Лівії у березні 2020 року, ймовірно, в інтересах уряду національної згоди. Смертоносні автономні системи озброєння були запрограмовані на ураження цілей без зв'язку з оператором і, зокрема, знищили колони тилового забезпечення. Це було, по суті, повноцінне застосування автономного режиму наведення [1]. З усією очевидністю вбачається, що рішення про нанесення удару, яке мало наслідком загибель людей, приймав алгоритм, відповідним чином запрограмований.

Питання про правомірність чи неправомірність таких дій залишається відкритим – сучасне міжнародне право не передбачає норм, які визначали б правила використання автономної зброї, дозволяли б чи забороняли її, встановлювали б відповідальність за злочини проти миру і людяності, вчинені за допомогою такої зброї.

Активно застосовуються БПЛА і в інших військових протистояннях. Так, конфлікт у Нагірному Карабаху, що триває

протягом десятиліть, набув чергового загострення у 2020 році. Особливою рисою цього загострення стало саме використання БПЛА для знищення бойової техніки. Вирішальну роль у наступі Азербайджану відіграли дрони турецького виробництва – Bayraktar TB2. Ці БПЛА успішно знищували зенітно-ракетних комплексів, танки, реактивні системи залпового вогню [2]. За деякими даними, поставлені Туреччиною БПЛА були як дистанційно керованими, так і оснащеними штучним інтелектом [3].

Застосування БПЛА у військових цілях має місце і на території України. Розпочатий в 2014 році воєнний конфлікт на Сході держави з Російською Федерацією супроводжується використанням різноманітних видів зброї та бойової техніки. Виключенням не стало й застосування БПЛА, основним завданням яких була і залишається розвідка.

В той же час, БПЛА застосовуються і для атак по супротивнику. Зокрема, вже на початку конфлікту поширилася практика приєднання до авіаційних пристроїв гранат та мін, що руйнували об'єкти, знищували як військових, так і мирне населення [4; 5].

Сьогодні, коли розвиток технологій істотно випереджає впровадження відповідних юридичних механізмів регулювання, відсутні не лише адекватні правові рамки використання БПЛА, але й загальноновживана правова термінологія, класифікації цих апаратів. Загалом, можна виділяти: 1) дистанційно пілотовані авіаційні системи (ДПАС), які управляються оператором; 2) безпілотні автономні системи (БАС). ДПАС тією чи іншою мірою введені в законодавче поле розвинених країн, зокрема, держав-членів ЄС, США. Використання БАС нині не врегульовано в жодній державі [6, с. 105], а саме воно, як видно з прикладу бойових дій у Лівії, спричиняє найбільші ризики.

БАС можуть використовувати технологію розпізнавання осіб та об'єктів, класифікувати їх (наприклад, відрізнити танк від трактора чи шкільного автобуса) та самонавчатися в процесі функціонування. БПЛА, безперечно, надають нові можливості для військової сфери. Як відомо, підготовка професіонального пілота займає багато часу й зусиль, робота ж з технічними ж засобами набагато простіша та дозволяє вирішувати бойові задачі, не ризикуючи життям пілотів. До того ж, апарати можуть

витримувати набагато більші навантаження, ніж людина, здатні виконувати завдання, що значно перевищують людські можливості. Спостерігаючи за досвідом і оцінками конфліктів та війн сучасності, з впевненістю можна сказати про зростання ролі БПЛА у розвідці. Військові спеціалісти вважають, що в сучасному світі розвідувальні БПЛА можуть бути ефективнішими у спеціальних завданнях, аніж літаки на борту яких є фізична присутність людини [7].

У той же час, виникають питання з приводу того, чи достатньо надійними будуть дані, які отримує автономна система, чи достатньо забезпеченою вона буде від кібератак, чи зможе алгоритм змінити налаштування та вийти з-під контролю і, врешті, хто буде нести відповідальність за рішення штучного інтелекту – розробник алгоритму чи особа, яка наказала застосувати БАС. Таким чином, використання БПЛА, і, особливо БАС, ставить низку моральних і юридичних проблем, наразі далеких від розв'язання як на міжнародному, так і на національному рівнях.

У підсумку зазначимо, що будь-якій сучасних конфлікт виступає полем для випробовування новітніх технологій. Ці технології несуть нові загрози, тож міжнародне гуманітарне право має адекватно на них реагувати. Наразі очевидно є потреба врегулювати в рамках спеціальних міжнародних конвенцій правила військового використання БПЛА.

ЛІТЕРАТУРА

1. Final report of the Panel of Experts on Libya established pursuant to Security Council resolution 1973 (2011) S/2021/229 <https://undocs.org/en/S/2021/229>

2. В'ячеслав Шрамович. Карабах і Донбас: як спалахують "заморожені" конфлікти і воюють безпілотники. BBC News | Україна URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54389493>

3. Деттмер Дж. Возможное первое применение боевых беспилотников с искусственным интеллектом обеспокоило экспертов. *Голос Америки*. 2021. 8 июня. URL: <https://www.golosameriki.com/a/possible-first-use-of-ai-armed-drones-triggers-alarm-bells/5920548.html?fbclid=IwAR1eEww2bsaqxb8jMloPlwNIFuApq6y05jS68-Y0bSNNg4u4Ej6j6Zlbtcd>

4. BBC News | Україна URL: <https://www.bbc.com/ukrainian>
5. Збройний конфлікт на сході України: шкода, завдана житлу цивільного населення / упоряд. Н. М. Мельник. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2019. 86 с.
6. Негрій Ю.М Правове регулювання використання безпілотних літальних апаратів: проблеми термінології. *Перший крок у науку: Матеріали XII студентської конференції (Суми, 18-19 березня 2021 року)*. Суми: СумДУ, 2021. С. 105.
7. Unmanned Aircraft Systems (UAS) - <https://www.faa.gov/uas/>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Панкратова В.О.

*кандидат юридичних наук
Сумський державний університет*

Питання джерел права Європейського Союзу (далі - ЄС), їх сутності та класифікації завжди перебувало в полі зору як науковців, так і практиків. Зокрема особливий інтерес викликають принципи права як джерело права ЄС, оскільки у вітчизняній правовій системі та науковій доктрині дане джерело права не отримало ґрунтового дослідження.

Слід зауважити, що актуальність дослідження викликана ще й інтеграційними процесами, зокрема зближенням українського національного законодавства до законодавства ЄС.

Дослідженню джерел права ЄС, зокрема загальних принципів, присвячені роботи вітчизняних науковців: О.М. Москаленка, В.І. Муравйова, Р.А. Петрова, О.В. Стрельцової, та зарубіжних вчених: М.Л. Ентіна, М.М. Марченка, А.Татама, Б.Н. Топорніна, Т.К. Хартлі, та ін. Незважаючи на широкий інтерес науковців до даної тематики, питання принципів права ЄС залишається досить складним у юридичній науці й пояснюється це, у першу чергу, тим, що вони є багатоманітними та численними, що зумовлюється різноманітними правовими традиціями держав, що входять у склад ЄС.

Досить поширеним у науковій літературі є підхід, відповідно до якого систему джерел права ЄС становлять установчі договори («первинне законодавство»); регламенти, висновки, директиви («вторинне законодавство»); загальні принципи права, сформовані у прецедентній практиці Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС); міжнародні договори з третіми країнами і міжнародними організаціями.

Джерела права ЄС беруть свій початок із національних правових систем держав-членів та міжнародного публічного права. Як зазначає І. Яковюк, існує тісний зв'язок права ЄС із правопорядками держав-членів, з яких воно рецепіює правові концепції і принципи, юридичні конструкції. Йдеться передусім

про загальні принципи права, зміст яких встановлює Суд ЄС шляхом аналізу права держав-членів на предмет наявності в ньому спільних принципів [5, 212].

Саме поняття «загальні принципи права» було сформульоване ще в період створення першого з трьох інтеграційних об'єднань – Європейського співтовариства вугілля та сталі та було зафіксовано в тексті його установчого акту – Паризького договору про заснування Європейського співтовариства вугілля та сталі 1951 р. (ст. 188). Пізніше аналогічне положення було закріплене і в двох Римських договорах 1957 р., які оформили заснування Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії.

Також загальні принципи права ЄС згадуються в ст. 288 Договору про заснування Європейської спільноти. Відповідно до даної статті - в разі позадоговірної відповідальності, Спільнота, згідно з загальними принципами, що є спільними у праві держав-членів, відшкодовує всі збитки, що їх завдали її інституції чи службовці, виконуючи свої обов'язки [1]. З даної норми випливає, що позадоговірна відповідальність Спільноти встановлюється за допомогою загальних принципів права держав-членів, тобто джерелом загальних принципів права Співтовариства виступає внутрішнє право держав-членів.

У п. 3 ст. 6 Договору про Європейський Союз теж міститься вказівка на загальні принципи права: «Основні права, як вони гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод, і як вони впливають із загальних для держав-членів конституційних традицій, входять в зміст права Союзу в якості загальних принципів» [2].

Зазначимо, що визнання загальних принципів права самостійним джерелом права ЄС обґрунтовується необхідністю подолання прогалин, які виникають в окремих сферах через абстрактність установчих Договорів ЄС. Тому ефективним механізмом у вирішенні даної проблеми стала діяльність Суду ЄС, якому відповідно ст. 267 Договору про функціонування Європейського Союзу надані повноваження по тлумаченню установчих договорів й актів інституцій ЄС [2].

Як влучно зауважує Алан Татам, Суд повністю виконав своє завдання щодо заповнень прогалин, і загальні принципи нині є

основним елементом права ЄС. Вони утворюють індекс ключових понять для інтерпретації, які застосовуються для пояснення неоднозначних положень у законодавстві ЄС [5, 84].

Варто наголосити, що джерелом погодження загальних принципів права, у першу чергу, є національні правові системи ЄС. Але при цьому жодна система національного права не може претендувати на переважний вплив на право ЄС, зокрема на розвиток загальних принципів права ЄС.

Говорячи про національні правові системи та їх вплив на формування загальних принципів права, слід наголосити, що цей процес має і зворотній бік. Тобто національні правові системи під впливом права ЄС теж постійно розвиваються та вдосконалюються.

Але слід зазначити, що звернення до внутрішнього права держав-членів не є єдиним засобом встановлення змісту загальних принципів права, тому Суд ЄС у своїй практиці неодноразово встановлював зміст загальних принципів права шляхом тлумачення загального міжнародного права або й самого права Спільноти [3, 120]. Таким чином, запозичені з міжнародного чи національного права держав-членів принципи набувають статусу загальних принципів права ЄС, якщо відповідають інтересам європейської інтеграції та забезпечують постійне оновлення правового порядку ЄС.

Отже, резюмуємо, що загальні принципи Європейського Союзу відіграють принаймні чотири ключові ролі. По-перше, загальні принципи можуть стати допоміжним засобом для тлумачення первинного чи вторинного законодавства. По-друге, через їхній ієрархічний статус загальні принципи можуть бути використані для перевірки законності вторинного законодавства ЄС та міжнародних угод підписаних ЄС. По-третє, загальні принципи становлять незалежну основу для відповідальності держав-членів. По-четверте, загальні принципи можуть бути використані як „заповнювачі щілин” там, де немає відповідного законодавства ЄС, або відповідні норми просто не передбачені.

Дискусійним у науці є питання про визначення чіткого переліку загальних принципів, які діють в ЄС. З одного боку можна зазначити, що одноманітної класифікації досягти практично не можливо, що обумовлюється правовою природою

права ЄС, його багатогранністю, необхідністю врахувати правові традиції країн-членів. З іншого боку класифікації, що поширені в літературі, не містять суттєвих відмінностей. А різниця полягає в тому, що одні науковці надають певний перелік принципів, інші – їх розширюють, конкретизують. Але по суті принципи переплітаються в різних класифікаціях, тому відмінності між ними не є суттєвими.

Наприклад, В. Кернз надає досить широку класифікацію загальних принципів, серед них він відокремлює: загальні принципи, які впливають з природи права ЄС; загальні принципи міжнародного права; загальні принципи, які є загальними для правових порядків декількох держав-членів [4, 104].

До першої групи загальних принципів, В. Кернз відносить принципи рівності та солідарності. Другу групу загальних принципів науковець не розкриває. Але детально аналізує принципи, які є загальними для правопорядків декількох держав-членів. До них автор відносить: принцип правової визначеності; принцип законних очікувань; принцип пропорційності; основні права людини [4, 105].

Т. Хартлі, до числа найбільш важливих загальних принципів права відносить основні права людини, юридичну визначеність (або юридичну безпеку), законні очікування, право бути вислуханим, юридичний професійний привілей (право на конфіденційний обмін інформацією між юристом і його клієнтом) [6, 143–171].

Отже, концепція загальних принципів права отримала широке визнання в правовій системі ЄС, особливо в якості джерел права ЄС. Тому в практиці застосування права Співтовариства Судом ЄС склався цілий ряд стійких груп загальних принципів права різної природи та функціональної спрямованості. Але при цьому варто наголосити, що формування повного та єдиного каталогу загальних принципів права ЄС є недоцільним, оскільки Суд ЄС в подальшому може оновити та розширити такий перелік, зважаючи на багатогранність права ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Договір про заснування Європейської Спільноти. Консолідована версія станом на 1 січня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

3. Капустин А.Я. Общие принципы права как источника права Европейского Союза. Вестник РУДН. Юридические науки. 2000. №2. С. 119-128.

4. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу. Київ : Знання КОО, 2002. 381 с.

5. Татам А. Право Європейського Союзу. Київ : Абрис, 1998. 424 с.

6. Хартли Т. К. Основы права Европейского Сообщества: Введение в конституционное и административное право Европейского Сообщества. Москва : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. 703 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОСВІТУ: ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОКУПАЦІЇ ЧАСТИНИ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Плотнікова М.В.

*кандидат юридичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Право кожного на освіту закріплено у ст. 53 Конституції України [1] і деталізовано у ст. 3 Закону України «Про освіту» [2]. Зокрема у законі передбачено, що в Україні створюються рівні умови доступу до освіти, забороняється обмежувати право на здобуття освіти та забороняється дискримінація за різними ознаками, у тому числі й за місцем проживання. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України. Заборона дискримінації за будь-якою ознакою встановлюється і у Протоколі 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Європейський Суд з прав людини при розгляді спорів про дискримінацію досліджує три питання: 1) про наявність дійсної відмінності в ставленні за аналогічної ситуації; 2) про виправданість відмінності в ставленні до осіб, що знаходяться в аналогічних ситуаціях; 3) про додержання розумної співмірності між засобами, що використовуються, і метою, що досягається [4, С. 28-29].

У зв'язку із окупацією частини території виникла проблема доступності освіти для громадян, які проживали на території окремих районів Донецької та Луганської областей та в Криму, тому державна влада вживає певні заходи для подолання цих проблем та недопущення неоднакового ставлення до них.

З огляду на теперішню ситуацію на тимчасово окупованих територіях діяльність українських закладів освіти стала неможливою, тому частина закладів освіти були переміщені на контрольовану територію, однак інша частина продовжили діяльність в умовах окупації поза межами українського правового поля. Закон України «Про вищу освіту» [5] навіть запровадив у обіг таке поняття як «тимчасово переміщений заклад вищої

освіти (наукова установа)». Не відмовляючись від тимчасово окупованих територій, Україна повинна прагнути забезпечити можливість для реалізації прав усіх своїх громадян, що пов'язано із значними труднощами.

Залежно від багатьох обставин особистого та матеріального характеру громадяни, які мали місце проживання на тимчасово окупованих територіях, залишилися проживати там або змінили місце проживання та отримали статус внутрішньо переміщеної особи. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», взята на облік внутрішньо переміщена особа має право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України [6]. Станом на 8 червня 2021 року, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, взято на облік 1 469 676 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим, 13% яких складають особи до 18 років [7], які на рівні з громадянами з інших областей, мають можливість здобувати освіту.

Проблемним є здобуття освіти особами, місце проживання яких тимчасово окуповані території. Для здобуття середньої освіти школярами з окупованих територій Міністерство освіти і науки зазначило, що вони вправі продовжити здобуття загальної середньої освіти в загальноосвітніх навчальних закладах на підконтрольній українській владі, а з огляду на ситуацію, що несе загрозу життю і здоров'ю дітей, доцільно зараховувати їх саме на екстернатну або дистанційну форми навчання [8].

Для забезпечення доступності вищої освіти були ухвалені зміни до Закону України «Про вищу освіту». Зокрема, передбачено право осіб, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія окремих районів Донецької та Луганської областей, територія населених пунктів на лінії зіткнення, тимчасово окупована територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, вступати за спеціальними квотами до закладів вищої освіти на конкурсній основі за результатами вступних випробувань; право на безоплатне навчання на підготовчих курсах із стипендіальним забезпеченням з наступним вступом як внутрішньо переміщені особи. М.А. Польовий констатує, що через низку організаційних моментів, пов'язаних із складнощами

перетину лінії розмежування, спротивом окупаційної адміністрації тощо більшість випускників шкіл з тимчасово окупованих територій позбавлені можливості повноцінну реалізувати права на отримання вищої освіти [9]. Не зважаючи на це за даними Міністерства освіти і науки України кількість абітурієнтів із тимчасово-окупованих територій, що вступили до українських закладів вищої освіти через освітніх центрів «Донбас-Україна» та «Крим-Україна», щороку збільшується [10].

Доступ до вищої освіти у абітурієнта, який проживає на тимчасово окупованій території, здійснюється або у загальному порядку шляхом здавання зовнішнього незалежного оцінювання (що пов'язано з низкою організаційних труднощів), або у пільговому, однак тоді особа обмежується переліком закладів, які беруть участь у цій програмі.

Запропоновані урядом кроки є спробою забезпечити реалізацію права на освіту особам, що проживали на тимчасово окупованих територіях. Хоча окремі дослідники стверджують, що конституційне право на освіту дітей з тимчасово окупованих територій «грубо порушується», тому що навіть запропонованими механізмами у багатьох випадках складно скористатися [11].

Підсумовуючи слід зазначити, що українське законодавство містить норми, які свідчать про різне ставлення до осіб, залежно від їхнього місця проживання. Причому ці відмінності виправдані поточною ситуацією, коли частина території України окупована Російською Федерацією. Реалізація державної політики у сфері освіти щодо права на освіту осіб, які проживали на тимчасово окупованій території, є спробою уникнути рівного ставлення до осіб, які завідомо перебувають у нерівному становищі, тобто спрямовані на усунення дискримінації в реалізації права на освіту. Якщо оцінювати співмірність мети і засобів реалізації, то можна зазначити, що у короткостроковій перспективі вони є співмірними. Засоби уникнути дискримінації на даному етапі можна вважати в цілому вдалим, однак перспектив реінтеграції тимчасово окупованих територій державна політика у сфері освіти не враховує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537#Text
4. Погребняк С. Роль принципу недискримінації в загальній концепції рівності. *Вісник академії правових наук України*. 2007. № 3(50). С. 23-34. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5164/1/Pogrebnaк_23.pdf
5. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
7. Обліковано 1 469 676 внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20164.html>
8. Лист Міністерства освіти і науки від 01.09.2016 № 1/9-453. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/donbas-krym/lmon_453.pdf
9. Польовий М.А. Захист прав дітей на окупованих територіях та під час військових конфліктів. *Політичне життя*. 2019. № 2. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7305>
10. МОН прагне залучити якомога більше дітей з тимчасово окупованих територій до навчання в Україні, – Сергій Шкарлет. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-pragne-zaluchiti-yakomoga-bilshe-ditej-z-timchasovo-okupovanih-teritorij-do-navchannya-v-ukrayini-sergij-shkarlet>
11. Кадегроб Л.О. Реалізація окремих конституційних прав дітей на території тимчасово окупованої АР Крим. *Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю економіко-правового ф-ту ОНУ імені І. І Мечникова (м. Одеса, 14–15 верес. 2018 р.). ОНУ, 2018. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18727>

ЦІННОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Протосавіцька Л.С.

кандидат історичних наук, доцент

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

Однією з найбільш актуальних у сучасному світі з незбалансованим розвитком є проблема сталого розвитку. Цією проблемою опікуються світові лідери, їй присвячені сотні урядових і міжурядових програм, вона вже багато років стоїть у порядку денному найвпливовіших міжнародних організацій.

Ідея сталого розвитку взята на озброєння у різних країнах. Розробляються стратегії сталого розвитку на глобальному, національному, регіональному, місцевому рівнях управління. Ідеї сталого розвитку сприяють процеси глобалізації.

Сталий розвиток це такий розвиток, що дозволяє задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для майбутніх поколінь. Основою сталого розвитку є економічні та екологічні інтереси суспільства. Порушення рівноваги між ними впливає на погіршення якості життя.

Сталий розвиток базується на двох важливих складових - на концепції потреб та концепції обмежень. Програма дій сталого розвитку містить принципи та цілі сталого розвитку, а також фундаментальні цінності та невідкладні завдання для міжнародного співробітництва, на представників засідань конференцій Асамблеї ООН зі сталого розвитку накладені обов'язки і затверджено відповідні плани реалізації рішень. Згідно з Резолюцією Асамблеї ООН 2015 року розроблено 17 цілей та 169 завдань сталого розвитку, передбачена чітка їх реалізація на національному, регіональному та глобальному рівнях. Уряд України восени 2017 року подав Національну доповідь "Цілі Сталого Розвитку" в якій визначалися основні показники досягнення цілей сталого розвитку [1].

Цілі сталого розвитку відображають основні складові сталого розвитку: економічну (економіка), екологічну (навколишнє середовище) та соціальну (людську). Проте дану модель слід доповнити четвертою складовою (компонентом)- культурним. З

огляду на це ми можемо сказати що культура є умовою сталого розвитку суспільства. Різновидом загальної культур є правова культура суспільства, що становить систему цінностей, які досягнуті людством у галузі права і стосуються правової реальності даного суспільства.

Нова світоглядна парадигма, на якій ґрунтується Стратегія, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби.

Перехід до сталого розвитку – це процес зміни ціннісних орієнтацій багатьох людей. Визнаними міжнародними фундаментальними цінностями розвитку є свобода, рівність, солідарність, толерантність, повага до природи, спільна відповідальність. Національні цілі сталого розвитку базуються на політичних, економічних, правових, соціальних, екологічних, моральних і культурних цінностях, властивих суспільству. Вони визначають спрямованість стратегії на турботу про спільне благо та захист національних інтересів держави. Держава, яка долучилася до курсу сталого розвитку має впроваджувати в життя такі принципи як верховенство права, захист прав людини, демократія, солідарність, належне врядування. Так Операційна ціль сталого розвитку 7.2 включає в себе завдання: верховенства права; забезпечення надання всім рівного доступу до захисту їхніх прав [2].

Метою Стратегії є забезпечення високого рівня та якості життя населення України, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом впровадження нової моделі економічного зростання, що базується на засадах сталого розвитку. Досягнення цієї мети відповідає світоглядним цінностям і культурним традиціям українського народу та міжнародним зобов'язанням України.

Формування цінностей являється важливим елементом людської цивілізації. Цінності є одним з елементів, що забезпечують цілі сталого розвитку. Всі ми живемо в одному світі, підкорюємося одним і тим самим загальним для всього людства законам. Для кожної людини в будь-якому куточку світу відомі та

зрозумілі такі поняття як свобода, патріотизм, громадянський обов'язок, законослухняність тощо.

Людина істота недосконала, тому потрібно з розумінням та терпінням ставитися до її недоліків та помилок. Слід поважати точку зору і погляди інших людей. Для людини головною є внутрішня свобода, свобода її духу, що ґрунтується на певних внутрішніх цінностях — любові, добрі, істині, красі, яка реалізується через право вибору. Крім того з поняттям свободи пов'язані такі цінності як толерантність, терпимість, які витікають з християнських цінностей милосердя, співучасті, співстраждання і відображаються в сучасному праві.

Цінності є ядром культури будь якої нації, народу чи суспільства. Саме цінності є тим важелем, що впливає на прийняття рішень. Саме цінності визначають ті чи інші ідеологічні переконання індивідів, впливають на їх вчинки. Досить часто цінності виходять за межі конкретних ситуацій. Вони визначають головні цілі та сенс життя. Найбільш яскраво цінності проявляються в кризових ситуаціях.

В Європейському просторі основою цінностей є ліберальні фундаментальні права та свободи [3]. Цінності являються глибинними смислоттєвим орієнтирами як для індивіда так і для груп людей. Цінності визначають цілі життя та переконання. В конституціях демократичних країн втілені фундаментальні права і свободи людини. В будь якій цивілізованій державі є правові норми та певний механізм їх реалізації. Невиконання чи порушення правових норм викликає санкції з боку держави. Цінності ж вільно обираються індивідом в якості переконань чи життєвих устремлінь. Вони не потребують примусу з боку держави. Цінності існують як внутрішній обов'язок вчиняти справедливо, чесно і достойно. Вони визначають смислові та духовні орієнтири життя індивідів, націй чи держав. Цінності бувають різними: релігійними, естетичними, моральними, правовими та ін. На сьогоднішній день існують суспільства в яких релігійний культ вплинув на всі цінності життя тим самим визначив пріоритет моральних норм та моральних цінностей.

В сучасному європейському просторі для індивідів гарантується забезпечення прав людини і громадянина. Ядром цінностей виступають права і свободи кожного індивіда та

рівність всіх перед законом. Цінності в такому суспільстві не нав'язуються ані державою, ані будь-якою спільнотою. Держава захищає громадянина від примусового нав'язування певних цінностей, ідеологій, релігійних переконань. Цінності є результатом вільного вибору індивіда [4].

Основні цінності Європейського простору поступово простягаються за географічні межі Західної Європи. Створена в 1949 році Рада Європи опікується питаннями захисту прав і свобод. За весь період свого існування Рада Європи прийняла низку правових документів, що спрямовані на захист прав і свобод індивіда: право на життя та право забезпечення житлом; право на працю та належні умови праці; право на вільне пересування людей, вибір професії і місця життя; право на притулок і свободу вираження переконань; право на освіту та соціальний захист, гендерна рівність, заборона дискримінації людей за мовними, культурними, національно-етнічними та гендерними ознаками; збереження культурної самобутності іммігрантів та національних меншин, створення умов для збереження культурної самобутності іммігрантів та національних меншин й забезпечення їх прав на свободу зібрань, асоціацій, висловлення і релігії.

Стабільне економічне зростання в межах концепції сталого розвитку, стабільності фінансової системи (як ключового фактору добробуту населення в розвинутих країнах), політична стабільність спрямовані на збереження цілісності, єдності. "Цілісність" - головне гасло яке лежить в основі інтеграційних процесів як Західноєвропейських країн, так і країн Латинської Америки, Південно-Східній Азії, Північно-Африканських країн, а також країн в Тихоокеанському регіоні. Саме цілісність диктує тон розвитку сучасного права, а не ідеї прав людини чи ідеали свободи.

Цілісність суспільства як цінність, розуміється як такий його стан, в якому усі соціальні системи функціонують в рамках єдиного економічного, політичного, цивілізаційного, культурного та правового простору, окресленого єдиним ідеологічним та міфологічним полем.

Отже, перелік базових цінностей Європейського простору доводить їх взаємопов'язаність, яка означає, що одна цінність

визначається та реалізується через решту. Так, свобода визначається через рівність всіх перед законом, відповідальність і гідність. А справедливість неможлива без правової рівності і соціальної солідарності. Демократія ж існує тільки в поєднанні з цінностями громадянства і правової держави. Аналізу базових цінностей, показав, що вони не існують та не впроваджуються як окремі життєві орієнтації (свобода безвідповідальності, або демократія без активного громадянства), а реалізуються як цілісна система, в якій кожна базова цінність визначає і конкретизує іншу базову цінність. Проблеми цінностей в умовах євроінтеграційних процесів відведене важливе місце в концепції сталого розвитку. Цінності як такі є базовим мотивом поведінки людини в тому числі і правової. Цінності відіграють важливу роль у визначенні та втіленні в життя основних Цілей сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Цілі сталого розвитку: Україна Національна доповідь 2017(2017) URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект) (2015) URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>
3. Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу (2000) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text
4. Качур В. Протосавіцька Л. (2020) Місце категорії «цінність» у теорії правової культури *Modern achievements of EU countries and Ukraine in the area of law : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 1. 632 p.*

**ПОВАГА ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ ЯК ОДНА З ЦІННОСТЕЙ ЄС В
КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЕПОХИ
СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ**

Рассохіна А.М.

аспірантка

Сумський державний університет

Загальна декларація прав людини 1948 року визнає гідність моральним фундаментом прав людини. Ця концепція отримала подальший розвиток в низці універсальних та регіональних міжнародних документів, в яких наголошується, що усі права людини витікають з гідності, що властива людській особистості. Низка сучасних конституцій держав включають людську гідність в число основних невід'ємних прав, інші згадують її як право, що підлягає захисту разом з іншими правами [1].

Деякі автори розуміють людську гідність як центральну цінність, що лежить в основі усього міжнародного права. Проте, Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ) або договори ЄС прямо не визначають поняття «людської гідності». Варто зазначити, що концепція людської гідності суттєво змінила прецедентну практику ЄСПЛ та Суду ЄС [2]. Було заявлено, що це і є «самою суттю» ЄКПЛ та становить цінність, що лежить в основі законодавства ЄС про рівність. ЄСПЛ тепер розглядає людську гідність як основу усіх прав, що захищаються Конвенцією [3].

У теорії права поняття людської гідності розглядається під різними кутами зору, включаючи аспекти кримінального права, відшкодування збитків за цивільним правом, адміністративного права, а також неминуче нових вимірів, які з'являються в праві сьогодні, включаючи право цифрових технологій [2]. Вхідження традиційного поняття людської гідності в сучасну нормативну базу є досить складним і довготривалим процесом. По суті, правове регулювання кожної держави повинне дійти до більш точного визначення поняття людської гідності, щоб обґрунтувати свої вимоги і встановлені зобов'язання, пришивши процес адаптації.

Право на людську гідність є невід'ємним від права на приватне життя як одного з основних прав людини. Наприклад, Е. Блонстейн стверджував, що вторгнення в приватне життя тісно переплітається з особою, індивідуальністю і людською гідністю [4]. Такого ж висновку дійшов німецький науковець Г. Дюріг, який у своїй роботі визнавав декілька типів порушень людської гідності, включаючи порушення інтимності, тобто недоторканості приватного життя, яке він вважав ключовою умовою цілісності і ідентичності людини [5].

Враховуючи стрімкий розвиток цифрових технологій, вразливість масового користувача соціальних мереж, швидке зростання аудиторії соціальних мереж, посягання відбуваються не лише на приватне життя, але і на право на людську гідність, які тісно пов'язані. При цьому, їх розвиток відбувається набагато швидше, ніж правова система може і повинна забезпечити адекватні законодавчі рамки і механізми захисту.

Нині об'єм оброблюваних персональних даних швидко росте, особливий через соціальні мережі, сервіси, що ґрунтуються на місці розташування, смарт-картах і хмарних технологіях [4]. Соціальні медіа сьогодні охоплюють велику кількість користувачів, які використовують сайти, створені користувачами (Wikipedia, YouTube,) або сайти соціальних мереж (Twitter, Facebook, Instagram, і т.д.). Цей вид ЗМІ залежить від обробки персональних даних своїх користувачів [5].

Розкриття персональних даних при використанні цих мереж має ґрунтуватися на інформованій згоді. У даному контексті інформована згода означає, в широкому сенсі, контроль над власним життям і діями. Поняття інформованої згоди базується на понятті людської гідності і необхідності поваги до людей і їхньої автономії. Коли немає згоди, немає і автономії, дія не є умисною і немає контролю над своєю незалежністю. Інформована згода при використанні соціальних мереж забезпечує ухвалення обдуманих рішень, що ґрунтуються на заздалегідь розкритій і представленій інформації. Поняття інформованої згоди ставить людину в центр уваги [6]. Вважаємо, в епоху соціальних мереж, інформована згода є лише одним з інструментів захисту автономії особи.

Зазвичай, саме сторона суб'єкта даних (користувачі соціальних мереж) ставить під загрозу поняття гідності і автономії, коли особа легковажно дає згоду на обробку даних, нехтуючи важливістю додаткових умов, які роблять згоду інформованою, будь то через відсутність уваги або нерозуміння [5].

Загальний регламент ЄС про захист даних (далі: GDPR), що вступив в дію 25 травня 2018 року, є ключовим джерелом законодавчих актів, що регулюють права і обов'язки суб'єктів даних (тобто осіб, чії персональні дані збираються і обробляються) і контролерів даних (тобто компаній і урядів, які збирають і обробляють ці персональні дані) [7]. Варто погодитися, що прийняття цього документу вважається на сьогодні найбільшим зусиллям із відвертання вторгнення так званої «технологічної гегемонії» в приватне життя громадян [5]. GDPR значимий як документ, що встановлює деякі загальні стандарти в області захисту персональних даних, отже, захищає приватне життя і людську гідність в контексті обробки даних.

GDPR прямо згадує право на людську гідність тільки в статті 88, що регулює обробку персональних даних в контексті зайнятості, визначаючи, що: «Держави-члени можуть законом або договором передбачити конкретніші правила для забезпечення захисту прав і свобод відносно обробки персональних даних працівників в контексті зайнятості». Право на людську гідність згадується в пункті 2 статті 88 GDPR, де підкреслюється, що вищезгадані правила повинні включати «відповідні і конкретні заходи по захисту людської гідності, законних інтересів і основних прав суб'єкта даних, зокрема, відносно прозорості обробки, передачі персональних даних у рамках групи підприємств або групи підприємств, що займаються спільною економічною діяльністю, і систем моніторингу на робочому місці» [8].

Одним з найбільш важливих інструментів, що вводяться GDPR, є самооцінка цифрових ризиків і зміна обов'язків на підставі аналізу оцінки впливу, включаючи спеціальні заходи, спрямовані на збереження людської гідності та фундаментальних прав суб'єкта даних [5].

Згідно статті 1.2 Директиви 98/34/ЄС, «постачальником послуг» є будь-яка фізична або юридична особа, яка надає

«послуги з інформування суспільства», що означає будь-які послуги, що надаються за винагороду на відстані за допомогою електронних засобів зв'язку. Тобто, право ЄС в цілому дотримується більш суворого підходу до відповідальності провайдерів послуг Інтернет, ніж, наприклад, прецедентне право США.

Персональні дані, що зберігаються постачальниками телекомунікаційних послуг, регулюються окремою Директивою по зберіганню даних 2006/24/ЄС. Закони, що вимагають збереження в державних цілях даних про місцезнаходження та трафік окремих користувачів, порушують законодавство ЄС (рішення по справі Digital Rights Ірландії у 2014 році). Постачальники послуг за поважних підстав можуть відмовитись виконувати національні зобов'язання щодо збереження даних, хоча рішення не є зрозумілим щодо того, які засоби захисту доступні для окремих користувачів, особисті дані яких розкриваються.

Суд ЄС і ЄСПЛ були відносно активні в останні роки в своїх рішеннях стосовно відповідальності Інтернет-компаній за дискредитуєчий контент, який публікується на їхніх сайтах без редагування чи вчасного видалення. [9]. Проте, справи про захист честі, гідності та ділової репутації є і будуть одними з найнепередбачуваніших. Так, ЄСПЛ у справі Delfi AS v. Estonia прийняв рішення, що присудження компенсації проти Інтернет-порталу з новинами за образливі та наклепницькі коментарі, опубліковані на його сайті анонімними третіми сторонами не представляло собою непропорційного обмеження свободи вираження поглядів, гарантованого цій організації статтею 10 Конвенції [10; 11].

Використання соціальних мереж має бути відповідальним, щоб поважати встановлене поняття людської гідності. Але в цьому контексті основна відповідальність лежить, в першу чергу, на користувачах, а вже потім на державі і інших зацікавлених сторонах, щоб створити державну політику, яка підвищує обізнаність про цифрові технології і конфіденційність.

Відсутність загальноприйнятого визначення приватності примушує громадян технологічно розвинених демократичних суспільств відчувати, що вони повинні пояснювати, чому вони

хочуть, щоб їх приватність залишалася недоторканою, що не є правильним, оскільки саме держава повинна виправдовувати вторгнення в приватність [5]. Крім того, в контексті розвитку сучасних технологій, що полегшують вторгнення в приватне життя різними способами, представляється розумнішим покласти в основу захисту приватного життя безпосередньо захист людської гідності, замість того щоб віддати перевагу непрямому захисту через інші права людини, такі як, наприклад, право на власність або право на свободу висловлювання думки [3].

Людська гідність – вічна цінність, що визначає людську природу і адаптується, – постійно розвивається разом з ідеями про те, що собою являє поняття бути людиною. Кожен аспект правової системи неминуче зазнає значних змін під впливом соціальних мереж та стрімкого розвитку цифрових технологій. В процесі адаптації законодавства до епохи соціальних мереж, можливо, ми зможемо побачити появу поняття «кібергідність людини». Можна дійти висновку, що суспільство та держава має створити правовий механізм, що встановить гармонію людської гідності та свободи. Розвиток людини, яка будує своє життя в період інформаційної трансформації повинен базуватися на засадах вищих моральних та соціальних цінностей, а це можливо лише за умови поваги до особи та її людської гідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Christopher McCrudden. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *European Journal of International Law*. 2008. URL: <https://academic.oup.com/ejil/article/19/4/655/349356> (дата звернення: 15.05.2021)

2. Conor O'Mahony. There is no such thing as a right to dignity. *International Journal of Constitutional Law*. 2012. URL: <https://academic.oup.com/icon/article/10/2/551/666082?login=true> (дата звернення: 20.05.2021).

3. Lexo Zardiashvili, Eduard Fosch-Villaronga. «Oh, Dignity too?» Said the Robot: Human Dignity as the Basis for the Governance of Robotics. *Minds and Machines*. 2020. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11023-019-09514-6> (дата звернення: 19.05.2021).

4. Bloustein, E. J. Privacy as an Aspect of Human Dignity: an Answer to Dean Prosser. *New York University Law Review*. 1964. URL:

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nylr39&div=71&id=&page=> (дата звернення: 22.05.2021).

5. Jelena Stojić Dabetić. Human dignity in the face of usage of digital technology. *Yearbook. Human rights protection the right to human dignity*. 2020. URL: http://www.iksi.ac.rs/izdanja/yearbook_novi_sad_2020.pdf (дата звернення: 22.05.2021).

6. Custers B.H.M., Hof S. van der & Schermer B. Privacy Expectations of Social Media Users: The Role of Informed Consent in Privacy Policies. 2014. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3047163 (дата звернення: 21.05.2021).

7. Custers, B., Dechesne, F., Sears, A.M., Tani, T., Van der Hof, S. A comparison of data protection legislation and policies across the EU. 2018.

URL:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364917302856> (дата звернення: 22.05.2021).

8. Art. 88 GDPR Processing in the context of employment. *Intersoft consulting*. URL: <https://gdpr-info.eu/art-88-gdpr/> (дата звернення: 22.05.2021).

9. Kirley, Elizabeth Anne, «Reputational Privacy and the Internet : A Matter for Law?». PhD Dissertations. 2015. URL: <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/phd/8>(дата звернення:21.05.2021).

10. Delfi AS v. Estonia 64569/09. Council of Europe: European Court of Human Rights. 10 October 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635> (дата звернення 21.05.2021)

11. ЄСПЛ зробив висновок щодо відповідальності за коментарі на сайті. *Закон і Бізнес*. 2015. URL: https://zib.com.ua/ua/print/116976-espl_zrobiv_visnovok_schodo_vidpovidalnosti_za_komentari_na_html (дата звернення 21.05.2021)

ЦІННІСНООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ЮРИДИЧНІЙ КЛІНІЧНІЙ ОСВІТІ²

Руденко Л.Д.

кандидат юридичних наук,

доцент,

Сумський державний університет

Стандарти вищої освіти у галузі знань «Право» як для бакалаврського, так і магістерського рівня передбачають набуття спеціальних (фахових) компетентностей у парадигмі європейської системи захисту прав людини, етичних стандартів професійної діяльності. Проте для більшості студентів під час навчання є незрозумілою практична реалізація ціннісних орієнтирів у професійній діяльності правників. Одним із напрямів практичного впровадження цього напрямку під час навчання є реалізація ціннісноорієнтованого підходу у діяльності юридичних клінік закладів вищої освіти. Незважаючи на достатньо тривалий період існування юридичних клінік у системі юридичної освіти, ціннісна складова їх діяльності залишається недостатньо дослідженою та реалізованою.

Впровадження ціннісноорієнтованого підходу передбачає: підготовку висококваліфікованих спеціалістів, орієнтованих на ЄС, які зможуть ефективно організувати правовий супровід захисту прав громадян відповідно до норм національного законодавства та з урахуванням стандартів ЄС; розповсюдження інформації про європейські стандарти захисту прав громадян шляхом співпраці з регіональними ЗМІ, стимулювання інтересу широкої громадськості до реформ, що відбуваються у судовій,

---

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проєкту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проєкт СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС)». Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

правоохоронній системі, та полегшення їх розуміння; надання студентам, випускникам, організаціям громадянського суспільства та широкій громадськості знань про право Європейського Союзу та заохочення їх застосовувати свої знання у власній практиці; сприяння інноваціям у навчанні та дослідженнях, включаючи розробку відкритих онлайн-курсів та використання змішаних засобів навчання.

Базові цінності ЄС: верховенство права, гідність, плюралізм, солідарність, рівність і недискримінація, толерантність, свобода, безпека та правосуддя, демократія є засадничими орієнтирами при консультуванні соціально вразливих категорій населення, правопросвітницькій роботі.

Участь студента у діяльності юридичної клініки повинна передбачати впровадження: цінностей ЄС у практичну діяльність, нової юридичної культури правозастосування, цінностей рівності і недискримінації, толерантності при інтерв'юванні клієнтів.

Проте реалізації цих завдань перешкоджають фрагментарне правове забезпечення діяльності юридичних клінік; відсутність відповідних компетентностей у викладачів закладів вищої освіти; недостатня розвинена інфраструктура юридичної клінічної освіти.

Правове забезпечення діяльності юридичних клінік включає Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [1], наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» [2], локальні акти Асоціації юридичних клінік України (зокрема, Стандарти діяльності юридичних клінік України, затверджені Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України протокол № 2 від 19 червня 2014 року).

Аналіз нормативно-правових та локальних актів вказує на відсутність прописаного механізму впровадження ціннісноорієнтованого підходу у діяльність юридичних клінік. У зазначених актах містяться тільки декларативні норми щодо принципу верховенства права, етичної складової діяльності юридичних клінік. Зокрема, у п. 2.1 Типового статуту юридичної клініки зазначено про підготовку та навчання студентів у дусі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності [2]. До принципів діяльності

юридичної клініки віднесено повагу до права, справедливості, людської гідності; спрямованість на захист прав і свобод людини; гуманізм; законність та верховенство права; об'єктивність; безоплатність надання правової допомоги; конфіденційність; компетентність та добросовісність (п. 3 Типового статуту) [2].

У Стандартах діяльності юридичної клініки зазначено навчальну та соціальну функції клінік (п. 2.1). Навчальна функція передбачає зосередження на практичному спрямуванні навчання, з метою підготовки фахівців-юристів, які оволоділи конкретними професійними навичками і не потребують додаткової адаптації до професійної діяльності. Соціальна функція – на задоволенні потреб суспільства у доступній юридичній інформації та правовій допомозі, підвищення професійної відповідальності юристів [3].

Необхідність підвищення відповідних компетентностей у викладачів закладів вищої освіти обумовлена тим, що більшість з них навчалися, виходячи з класичного позитивізму у праворозумінні. Вони не готові працювати кураторами юридичних клінік. Навчальна складова у юридичній клінічній освіті передбачає використання новітніх методів case study, street law, адаптацію складного нормативного матеріалу на зрозумілу, доступну для широкого загалу мову.

Недостатня розвиненість інфраструктури юридичної клінічної освіти у закладах вищої освіти обумовлена відсутністю: навчального курсу «Юридична клінічна освіта» у більшості навчальних планів, штатного розкладу та оплачуваних ставок, належного фінансового забезпечення діяльності юридичних клінік.

Вирішення зазначених проблем передбачає включення у рекомендовану структуру курсу «Юридична клінічна освіта» модулю «Ціннісноорієнтований підхід у юридичній клінічній освіті» (на рівні Стандартів діяльності юридичних клінік України); затвердження Міністерством освіти України нового Типового положення про юридичну клініку з зазначенням у меті діяльності юридичної клініки впровадження цінностей ЄС, дієвого механізму фінансування юридичних клінік; підвищення ролі юридичної клінічної освіти з орієнтацією на цінності ЄС при підготовці правників у Проєкті Концепції розвитку юридичної освіти. Також одним зі напрямів вирішення поставлених проблем

є розробка окремих курсів за певними напрямами послуг (фінансових, соціальних тощо). Зокрема, у юридичній клініці СумДУ підготовлено та впроваджено курс «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг». При викладанні курсу використовуються наступні новітні методи навчання: використання онлайн-платформи на базі соціальної мережі Facebook (<https://www.facebook.com/eufinpro>) для спілкування всіх зацікавлених сторін, а також безпосереднього висвітлення всіх правопросвітницьких заходів; підготовка онлайн-курсу з відкритим доступом для всіх зацікавлених осіб у отриманні необхідних знань щодо європейських стандартів захисту прав споживачів фінансових послуг; проведення щорічного тренінгу на тему «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

2. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: наказ МОН України від 3 серпня 2006 року №592. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

3. Стандарти діяльності юридичних клінік України, затверджені Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України протокол № 2 від 19 червня 2014 року. URL : <https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychnyh-kllinik-ukrayiny>.

ЩАСТЯ ЯК ЦІННІСТЬ

Сас Н.М.

доктор педагогічних наук, доцент

*Полтавський національний педагогічний університет імені
В.Г.Короленка*

Загальнолюдські цінності відрізняються тим, що виражають загальні інтереси людського роду, вільні від національних, політичних, релігійних та інших уподобань, і в цій якості виступають імперативом розвитку людської цивілізації. Загальнолюдські цінності – це граничні за своєю значимістю цінності, що відображають фундаментальні відносини і потреби людей [2].

До загальнолюдських цінностей відносяться соціально-політичні і моральні принципи, що розділяються більшістю населення світового співтовариства, які за своєю суттю і значимістю мають глобальний характер: збереження миру, життя людства, уявлення про справедливість, свободу, права та обов'язки людей, задоволення потреби в знаннях, цінності самоствердження. Найважливіші серед них : життя і свобода.

Життя – найдорожча цінність для людини, основа її існування, її буття в світі. Свобода – ще одна важлива цінність людського буття. Свобода виступає однією з універсальних цінностей людського буття. Саме свобода обумовлює можливості розвитку людини як роду і як індивіда.

У преамбулі Хартії Євросоюзу з прав людини ці цінності-принципи [4, 8] викладено так: принцип поваги людської гідності, принцип забезпечення прав і свобод людини і громадянина, принцип рівності, принцип солідарності, принцип демократії і принцип правової держави.

Важливою цінністю, на нашу думку, є щастя. Найбільш узагальнені формули щастя такі: щастя – це комбінація того, наскільки вам подобається ваше життя (щоденна рутинна робота, сім'я) і того, наскільки добре ви відчуваєте себе кожен день; щастя – це баланс між щастям поточного моменту і створенням умов для щастя в майбутньому; щастя – це континуум від почуття задоволення людини своїм хорошим функціональним станом, до

континууму, який висловлює глибшу ідею про те, що життя йде добре відповідно до уявлення про нього самими людьми.

Цілком логічно передбачити можливості керувати рівнем суб'єктивного відчуття щастя. Такі можливості відкриваються на основі досягнень в галузі нейробіології.

Відомий експеримент, проведений американськими психологами-біхевіористами Джеймсом Олдсом і Пітером Милнером в 1954 році, заснований на дослідженні відчуття задоволення і нейронних корелятивів, пов'язаних з його отриманням. В результаті експерименту було відкрито важливий відділ мозку, названий «центр задоволення» [9]. В експерименті брали участь щури, які сиділи в спеціальному ящику з імплантованими в області лімбічної системи електродами. Навіть коли тварина отримала можливість самостійно регулювати відчуття задоволення за допомогою натискання на важіль ефект зберігся. Прагнучи знову і знову випробувати задоволення щур натискав на важіль ігноруючи дії необхідні для виживання (наприклад, відмовляв собі в їжі), поки не помер від виснаження.

Хоч експерименти з імплантацією електродів в мозок людини в районі «центру задоволення» і були визнані не етичними, проте, вивчення «центрів задоволення» привело до відкриття речовини, що виділяється в головному мозку в процесі отримання задоволення, – дофаміну (і можливості підсилити її виділення, наприклад, за допомогою фізичних вправ).

Дослідження японських вчених відкриває можливість до об'єктивного виміру відчуття щастя за допомогою магнітно-резонансної томографії [10]. Зокрема, статистичний аналіз виявив кореляцію рівня щастя з кількістю сірої речовини в одній області правої півкулі – внутрішньої частини тім'яної кори (прекунеусі). Було встановлено, що прекунеус має зв'язки з іншими структурами мозку і залучений до інтегрування інформації про поточні внутрішні відчуття, пам'ять про минуле і плани на майбутнє. Нове відкриття, ймовірно, дозволить розробити методи, що розвивають відчуття щастя у людей за допомогою медитації. За даними деяких досліджень, медитація збільшує кількість сірої речовини в прекунеусі.

Термін «валове національне щастя» (GNH) вигадав у 1972 році Сікко Маншольт, один з батьків-засновників Європейського

Союзу і четвертий президент Європейської комісії. Не випадково гімном Євросоюзу є інструментальна частина пісні «Ода до радості»: музика Людвіга ван Бетховена (Симфонія номер 9, вперше виконана у Відні у 1824 р.), слова Фрідріха Шиллера (написані ще у 1785 р.).

У 2005 році Міжнародний інститут менеджменту вперше запропонував індекс валового національного щастя і благополуччя (GNW / GNH). GNW / GNH Index було запропоновано для допомоги у визначенні і оцінці соціально-економічного розвитку.

18 липня 2008 року в прийнятій Конституції Бутану в якості мети уряду Бутану визнано Індекс валового національного щастя. Цей термін відповідає буддійському уявленню про те, що кінцевою метою життя є внутрішнє щастя. Складовими валового національного щастя є: економічна самозабезпеченість, первозданне довкілля, збереження і пропаганда культури Бутану та правильне управління у формі демократії.

Рядовий громадянин будь-якої країни є кінцевим споживачем результатів рівня життя в країні, ступінь його задоволеності може застосовуватися для оцінки соціального прогресу в країні. Визнання щастя детермінантою соціального прогресу в країні має й етичний зміст, це зсув у ціннісних орієнтаціях багатьох людей. Як будь-який суспільний ідеал, визнання щастя детермінантою соціального прогресу в країні є дороговказом для створення суспільства, результатом політики якого (економічного, соціального, екологічного аспектів) є щастя населення кожної країни і планети через задоволення людських потреб [5] (економічних, соціальних, екологічних).

Узагальнена класифікація типологій щастя, на наш погляд, така: гедонізм, евдаймонія, щурячі перегони, нігілізм, суб'єктивне благополуччя [7].

Гедонізм (від грецького задоволення) насолоду простими задоволеннями: опалим листям в парку, моментами близькості з друзями або обіймами з собакою [1]. Людина – істота, яка має істотну потребу в задоволенні, насолоді життям; відсутність такої насолоди звужує її духовні горизонти.

Евдеймонія ототожнює щастя з розвитком особистих здібностей: «щасливе» життя складається в реалізації

потенційних можливостей людей (моральних, інтелектуальних, соціальних і ін.) закладених не тільки в видотипових особливостях особистості, а й унікально представлених в будь-якому людському індивіді [3].

Під щурячими перегонами (від англійського Rat race) мають на увазі погоню за фінансовим благополуччям, побудовою кар'єри, досягненням успіху, перемоги в конкурентній боротьбі і т.п. (подібно до образу лабораторного пацюка, що бігає по лабіринту і отримує в нагороду шматочки сиру). Ті, для кого подібний спосіб життя є ідеальним і прийнятним, відчувають себе цілком щасливими.

Нігілізм (від латинського nihil ніщо, нічого) заперечення усталених суспільних норм, цінностей, авторитетів, ідеалів. Нігілістами, на наш погляд, можна назвати особистості, які здатні жити в стані альтернативності, знаходитися в ситуації «між» (переоцінки цінностей, переорієнтації цілей і ін.). У контексті означеної проблеми не тільки в ситуації оновлення та прояву себе, але і оновлення навколишнього соціуму.

Основа розуміння змісту суб'єктивного благополуччя міститься в особистісній, особливій когнітивній та емоційно-оцінній інтерпретації ситуації. Про таку людину говорять, що вона знаходиться «на своїй хвилі». Оцінка зовнішніх обставин життя такою людиною може не суперечити загальноприйнятим нормам, проте і не залежати від них. Певною мірою, суб'єктивне благополуччя – сутність східних практик (на думку японського фахівця будо М. Саотоме «... знати самого себе означає знати ту місію, яку тобі визначило Небо») [6].

Зазначені типології щастя та їх носії не виключають необхідність задоволення потреб за Маслоу, проте, вони значно розширюють діапазон уваги державних органів, державної політики стосовно їх варіативності. Скажімо для гедоністів важливі комфортні і красиві житло, одяг, їжа, тощо – старт розвитку відповідних видів індустрії та їх стимулювання (не тільки безпечно, але й красиво, естетично). Для евідемоністів – важлива наявність умов для розвитку різноманітних здібностей – моральних, інтелектуальних, соціальних і ін. Завдання для державних органів – створення відповідних можливостей, умов та доступу до них. Учасники «щурячих перегонів» здатні

витримувати шалений темпо-ритм у досягненні поставлених завдань, проте, очевидно, вимагають високого сервісу обслуговування (у закладах харчування, охорони здоров'я, освіти, технічних послугах тощо) (не тільки безпечно, але й оперативно). Припускаємо, що розвинений сервіс приверне увагу й представників інших поведінкових типологій щастя. Усі – одночасно користувачі і виробники, завдання держави підтримувати й стимулювати конструктивне і обмежувати деструктивне (на предмет відповідності законам, екологічної доцільності, сталому розвитку). З погляду маркетингу, різні архетипи щастя та їх представники не хто інший, як різні клієнтські групи, задоволення потреб яких дозволяє краще вирішувати завдання (досягнення щастя) самого користувача, підприємства, організації і суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1.Єрьоміна Н. Що таке гедонізм і як він впливає на ваше здоров'я. [https: The Conversation.com](https://TheConversation.com)

2.Камбарова К. У. Общечеловеческие ценности: понятие и сущность. *Молодой ученый*. 2016. №11. С. 1810-1812.

3.Каргіна, Н.В. (2019) Гедоністичне та евдемоністичне розуміння психологічного благополуччя. *Теорія і практика сучасної психології*. №4, т.1. С. 27-31.

4.Кашкин С.Ю. Хартия Европейского Союза об основных правах: Комментарий / С.Ю. Кашкин. Глобалистика: Энциклопедия. М. 2003. С. 1123–1125.

5.Котлер, Ф. (2006). Маркетинг менеджмент. СПб.: Питер. 2006.

6.Мицуги, Саотомэ, (2002) Айкидо и гармония в природе. Киев: София; М.: ИД «Гелиос». С. 107.

7.Самарская, Л.А., Сас, Н.Н. (2020). Характеристика содержания архетипов счастья. Социально-психологические проблемы современного общества и человека: пути решения: сборник научных статей. Витебск: Витебский государственный университет имени П.М. Машерова. С.25-29.

8.Charter of fundamental rights of the European Union. *Official Journal of the European Communities*. 2000. №3. 364.

9.Olds, J., and Milner P.(1954). Positive reinforcement produced by electrical stimulation of septal area and other regions of rat brain. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 47(6), 419–427.

10.Sato, W., Kochiyama, T., Uono, S., Sawada, R., Kubota, Y., Yoshimura, S., & Toichi, M. (2016). Structural neural substrates of

reading the mind in the eyes. *Frontiers in Human Neuroscience*, 10, Article 151.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ

Сидорко Ю.О.

студент

Сумський державний університет

В Україні довічне позбавленні волі як самостійний вид кримінального покарання було введено до системи покарань у 2001 році. Серед вагомих причин його виникнення в законодавстві виділено кримінально-правові, гуманітарні та політичні. Введення довічного позбавлення волі до Кримінального кодексу відображало напрямки і тенденції, які відбувалися в Україні, а саме: прагнення держави замінити смертну кару більш гуманним покаранням у вигляді довічного позбавлення волі. Введення замість смертної кари досить суворого покарання, яким є довічне позбавлення волі, цілком відповідає демократичним цінностям, проголошеним у Конституції України, КК України та міжнародних стандартах прав людини.

Довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання в нашій країні, свого роду альтернативою смертній карі, яке призначається тільки в виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів.

На думку Л. О. Мостепанюк, довічне позбавлення волі – це найтяжчий вид основних покарань, що полягає в довічній ізоляції особи, визнаної судом винною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину, від суспільства в спеціальних кримінально-виконавчих установах [1, с. 11].

Зазначимо, що даний вид покарання застосовується завжди як основний, може призначатись і самостійно, і у поєднанні з додатковими покараннями.

Відповідно до ч. 1 ст. 64 КК України: «Довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим

Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк» [2].

Довічне позбавлення волі – це фактично і юридично найбільш суворий вид покарання з передбачених чинним КК України. Фактично найсуворіший характер довічно позбавлення волі визначається істотністю і тривалістю позбавлень та обмежень прав і свобод особи, засудженої до цього покарання. На те, що довічне позбавлення волі є і юридично найбільш суворим видом покарання, вказує його місце у встановленій ст. 51 КК України системі покарань, де, як відомо, окремі види покарань розташовані від найменш суворого до найбільш суворого [3, 249].

Н. Д. Сергієвський стверджує, що довічне позбавлення волі є, безсумнівно, складнішим, дорожчим і більш клопітким покаранням, ніж смертна кара, але воно забезпечує перелом порочної натури особи, що вчинила злочин, робить цю особу корисною, або хоча б безпечною для суспільства, захищає невід'ємне право кожної людини на життя [4, с. 57].

До того ж, варто вказати що головними міжнародними документами, котрі окреслюють правила поведження з особами, засудженими до довічного позбавлення волі є Рекомендації ООН стосовно довічного позбавлення волі (1995), Резолюція (76)-2 про поведження з в'язнями, що відбувають тривалий строк ув'язнення, яка була прийнята у 1976 році Комітетом міністрів Ради Європи, та Рекомендація R (82) 17 про тримання під вартою й поведження з небезпечними в'язнями, що була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи у 1982 році [5].

Сьогодні Україна є членом Ради Європи, у зв'язку з чим взяла на себе обов'язок більш послідовної реалізації у законодавстві і практиці загальноновизнаних міжнародних норм, перш за все таких, котрі мають забезпечити реалізацію прав і свобод людини і громадянина [6, с. 28]. Пріоритетним напрямком цієї діяльності має стати процес подальшої удосконалення кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування, неухильного дотримання прав і свобод людини.

Також, Генеральна Асамблея ООН затвердила у грудні 2015 року Мінімальні правила ООН щодо поведження з ув'язненими, відомими як «Правила Мандели» [7] . Ці Правила стали результатом 5-річних міждержавних консультацій та

репрезентують істотну гармонізацію оригінальної версії 1957 року з урахуванням міжнародного права та кращих практик в'язничного менеджменту. Приймаючи документ, Генеральна Асамблея зауважила, що керувалась бажанням знову затвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості без будь-якої різниці, та узяла до відома, зокрема, зауваження загального порядку про гуманне поводження з особами, позбавленими волі, яке було прийнято Комітетом з прав людини.

Центральна ідея даних документів ґрунтується на тому, щоб із засудженим до довічного позбавлення волі поводитися як з особистістю, поважаючи його людську гідність, і задовольняти його потреби у спілкуванні та соціально-корисних контактах із зовнішнім світом.

Нині порядок та умови виконання та відбування покарань у вигляді довічного позбавлення волі регулюються главою 22 Кримінально-виконавчого кодексу України. Відповідно до ст. 150 КВК України засуджені до довічного позбавлення волі мають відбувати покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки, причому окремо від інших категорій засуджених, яким Комісією з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі Державного департаменту України з питань виконання покарань визначена для відбування покарання колонія максимального рівня безпеки [8].

Варто вказати, що для чоловіків місцем відбування покарання у виді довічного позбавлення волі є також ізольовані сектори максимального рівня безпеки, котрі можуть створюватися в колоніях середнього рівня безпеки, а для жінок - сектори середнього рівня безпеки у виправних колоніях мінімального рівня безпеки.

Відповідно до ч. 2 ст. 64 КК України: «Довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочин у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку». Слід зазначити, що істотним чинником жорсткості довічного позбавлення волі є невизначеність терміну покарання, його кількісного аспекту, який разом з тим одночасно

визначений тривалістю життя засудженого до цього виду покарання. Вірніше, навіть не тривалістю життя, а можливістю досягнення засудженими 65-річного віку, оскільки ККУ передбачає, що довічне позбавлення волі не застосовується до осіб у віці понад 65 років. Проте, середня тривалість життя громадян України менша цього строку, то можливість досягнення людиною в неволі зазначеної межі, звичайно, є суто гіпотетичною [9, с. 184].

Зазначимо, що засуджені до довічного позбавлення волі мають право: одержувати один раз на три місяці короткострокове побачення; одержувати протягом року посилки (передачі) і бандеролі без обмеження їх кількості, у вільний час в межах камери відправляти релігійні обряди. Засуджені до довічного позбавлення волі мають можливість користуватися книгами, журналами й газетами з бібліотеки установи, а також придбаними через торговельну мережу чи переданими від родичів та інших осіб, а також передплатними виданнями. У вільний від роботи час вони можуть підвищувати свій загальноосвітній рівень, звертаючись до консультаційних пунктів виправних колоній.

Особам, які засудженні до довічного позбавлення волі надається щоденна прогулянка тривалістю одна година. А в зимовий період засудженим видається верхній зимовий одяг.

Щодо роботи, то засуджені до довічного позбавлення волі виводяться на роботу у спеціально обладнані виробничі цехи, які розміщуються в ізольованих приміщеннях, де встановлюються додаткові засоби охорони та забезпечується надійна ізоляція, що унеможлиблює контакти цієї категорії засуджених з іншими особами, позбавленими волі.

До того ж, із засудженими проводиться соціально-психологічна робота, направлена на вироблення та збереження у них соціально-корисних навичок, нейтралізацію негативного впливу умов тривалої ізоляції на особистість засуджених, профілактику та попередження їх агресивної поведінки щодо персоналу, інших засуджених та щодо себе, усвідомлення провини за вчинені злочини та розвиток прагнення до відшкодування заподіяної шкоди.

Відповідно до ч.6 ст.151 КВК України у засуджених до довічного позбавлення волі є шанс, але тільки при сумлінній

поведінці і ставленні до праці після відбуття п'яти років строку покарання засудженому може бути дозволено брати участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру [8].

Зазначимо, що після фактичного відбуття не менше, як двадцяти років покарання, засуджений до довічного позбавлення волі матиме шанс подавати Президенту України клопотання про помилування. У разі задоволення такого клопотання засудженого довічне позбавлення волі буде замінюватися позбавленням волі на певний строк, але не менше 25 років (ч. 2 ст. 87 КК України).

У міжнародній практиці така ситуація дістала назву «право на надію», тобто право засудженого сподіватися на можливе, перспективне звільнення від довічного ув'язнення. Якщо ж такого переліку немає або процедура не коректна, то право на надію нівелюється і, як наслідок, можливим стає порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, а саме в частині заборони нелюдському чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання [10].

Підводячи підсумок, можна зазначити, що довічне позбавлення волі на сьогоднішній день є найсуворішим видом покарання в нашій країні, та застосовується тільки у деяких випадках за вчинення умисних особливо тяжких злочинів. Позитивним є те, що Україна запровадила мораторій на смертну кару замінивши її більш гуманним видом покарання, а саме довічним позбавленням волі. Це засвідчує про підтвердження положення Конституції України про те, що життя людини є найвищою соціальною цінністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 16 с

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341- III. Офіційний вісник України. 2001. № 17. Ст. 1-132.

3. Бурда С.Я. Юридичний аналіз покарання у виді довічного позбавлення волі як виду основного покарання за КК України.

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. Випуск 4. С. 246-255.

4. Сергеевский Н. Д. Смертная казнь в России в XVII и первой половине XVIII века. *Журнал гражданского и уголовного права:* Ноябрь. Издание С.-Петербургского Юридического Общества. Кн. 9. Санкт-Петербург. Тип. Правительствующего Сената, 1884. 59 с.

5. Проблеми кримінально-виконавчого права: навч. посіб. / О. Г. Кальман, С. С. Мірошниченко, О. М. Подільчак та ін.; за ред. О. Г. Кальман: Нац. акад. прокуратури України. Чернігів: Десна, 2012. С. 293-294.

6. Коломієць Н. В. Міжнародно-правовий аспект удосконалення заходів заохочення в кримінально-виконавчому законодавстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2015. Вип. 34. Т. 3. С. 27-30.

7. Мінімальні правила ООН щодо поводження з ув'язненими («Правила Мандели»). URL <http://kvs.gov.ua/zmi/PravylaMandely211220151505.pdf>. (дата звернення: 25.05.2021).

8. Кримінально-виконавчий кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4, ст. 21

9. Кримінальне право України. (Загальна частина): Підручник. Харків: ХНУВС, 2010. 407 с.

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.05.2021).

Науковий керівник: Ільченко О.В.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумський державний університет

ГІДНІСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Славко А.С.

*кандидат юридичних наук
Сумський державний університет*

Людська гідність є однією із базових цінностей, які слугують фундаментом європейського правопорядку. Визнання особливої цінності людської гідності закріплене, зокрема, у статті 2 Договору про Європейський Союз, відповідно до якої «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності...». Так само стаття 21 цього ж Договору серед принципів, які надихнули створення ЄС і які він має намір поширювати, називає повагу до людської гідності.

Договір про ЄС є не єдиним актом первинного права Союзу, який визначає цінність людської гідності. Так, Хартія основних прав ЄС навіть містить однойменний розділ, а її перша стаття передбачає, що «людська гідність є непорушною. Гідність слід шанувати та захищати». Подібна практика, ймовірно, має свої витоки у конституційній традиції держав-членів ЄС, переважна частина з яких у національному законодавстві також визнає та підтримує засади поваги до людської гідності. Наприклад, преамбула Конституції Болгарії передбачає, що її (Конституції) ухвалення відбувається «з дотриманням як найвищого принципу прав, гідності та безпеки особистості»[1]. У преамбулі Конституції Чеської Республіки автори вказують, що «у час відновлення незалежної Чеської держави, [вони сповнені рішучості] будувати, захищати та розвивати Чеську Республіку в дусі святості людської гідності та свободи»[2]. Стаття 1 Основного закону ФРН передбачає, що «людська гідність має бути недоторканою. Поважати та захищати її – обов'язок усіх органів державної влади»[3], а стаття 1 Конституції Португалії – що «Португалія повинна бути суверенною республікою, що базується на гідності людської особистості...»[4]. Отже, можна дійти висновку, що повага до людської гідності цілком закономірно зайняла чільне місце у підмурівку правопорядку Європейського Союзу.

Крім закріплення у первинному праві ЄС, повага та визнання цінності людської гідності знаходять своє вираження у

вторинному праві Союзу, а також у правозастосовній практиці Суду ЄС. Зокрема, поняття гідності використовується у нормативних актах ЄС принаймні у кількох напрямках:

1) в аспекті рівності чоловіків та жінок на робочому місці та недопущення сексуальних домагань на роботі (наприклад, Резолюція Ради від 29 травня 1990 року про захист гідності жінок і чоловіків на робочому місці або Рекомендація Комісії від 27 листопада 1991 року щодо захисту гідності жінок та чоловіків на робочому місці. Стаття 2 останньої передбачає, що «сексуальне домагання означає небажану поведінку сексуального характеру або іншу поведінку, засновану на сексі, що зачіпає гідність жінок і чоловіків на роботі» [5]. На положення цих актів Суд ЄС посилався, зокрема, у справі *Anna Maria Campogrande v Commission of the European Communities*, яка стосувалась вимоги заявниці-співробітниці Європейської Комісії визнати факти сексуальних домагань до неї та надати їй відповідну компенсацію [6]. Окремі органи ЄС встановили власні «внутрішні» акти, які визначають правила розслідування правопорушень на робочому місці. Серед таких можна згадати, зокрема, програму «Політика щодо гідності на роботі» Європейського інвестиційного банку від 18 листопада 2003 року, на який посилалась заявниця у справі *OZ v. European Investment Bank* [7]. У згаданій справі заявниця-співробітниця Європейського інвестиційного банку скаржилась на неналежне провадження у справі щодо домагань до неї на роботі);

2) в аспекті захисту честі, гідності та ділової репутації осіб, інформацію про яких поширюють у джерелах масової інформації. Логічним розвитком цієї тенденції у законодавстві Європейського Союзу також стала протидія мові ненависті та дискримінації меншин у медіа та публічних виступах. Зокрема, прикладами таких актів є Висновки Ради від 17 лютого 1997 року щодо Зеленої книги про захист меншин та людської гідності в аудіовізуальних та інформаційних службах, Рекомендація Ради від 24 вересня 1998 року щодо розвитку конкурентоспроможності європейської галузі аудіовізуальних та інформаційних послуг шляхом сприяння національним рамкам, спрямованим на досягнення порівнянного та ефективного рівня захисту меншин та людської гідності, Висновки Ради від 23 липня 2001 року щодо звіту Комісії щодо оцінки застосування рекомендації щодо

захисту меншин та людської гідності, Рекомендація Європейського Парламенту та Ради від 20 грудня 2006 року щодо захисту неповнолітніх та людської гідності та права на відповідь щодо конкурентоспроможності європейської галузі аудіовізуальних та онлайн-інформаційних послуг тощо. Доволі цікавою у цьому контексті справою стала Janusz Korwin-Mikke v European Parliament, в якій член Європейського парламенту у своєму публічному виступі обґрунтував менші зарплати жінок тим, що вони буцімто «слабші, менші та менш розумні». За такі висловлювання Януш Корвін-Мікке був позбавлений платні на 30 днів, усунений від діяльності парламенту на 10 днів та було припинено його членство в одній із парламентських делегацій. У позові до Суду ЄС заявник скаржився, у тому числі, на втручання у його свободу вираження поглядів [8];

3) у контексті пониження гідності особи у ході міграційних процедур. Зокрема, стаття 7 Регламенту 2016/399 (Шенгенського кодексу) передбачає, що прикордонники, виконуючи свої обов'язки, повністю поважають людську гідність, зокрема у справах, що стосуються вразливих осіб [9]. Подібні положення закріплено також у преамбулі цього акту. Їх тлумачення провів Суд ЄС у справі Mohamad Zakaria, в якій заявник скаржився на надто тривалу і таку, що понижує гідність, перевірку документів в аеропорту та на відсутність можливості оскаржити сам стиль здійснення такої перевірки [10];

4) в аспекті досліджень людського тіла та біотехнологій. Зокрема, преамбула Директиви 98/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 1998 року про правову охорону біотехнологічних винаходів двічі звертається до людської гідності у аспекті неможливості патентування людського геному та створення химер [11]. Положення згаданої директиви оспорювались у справі Kingdom of the Netherlands v. European Parliament and Council of the European Union, в якій заявники обґрунтовували свою позицію, у тому числі, посиланнями на недоторканість людської гідності. Тим не менш, на думку Суду ЄС, директива передбачає достатні гарантії захисту гідності [12];

Цікавими також видаються спроби захисту гідності професій чи публічної служби. Так, у справі A v Daniel B and Others Суд ЄС наголосив, що «законодавство, що забороняє постачальнику

послуг ... проводити широку та інтенсивну рекламну кампанію, в тому числі за межами аптеки та за допомогою фізичних та електронних носіїв інформації, є доцільним для забезпечення досягнення мети захисту гідності професії фармацевта і, зрештою, мети охорони здоров'я населення» [13]. У справі Petrus Kerstens v. European Commission йшлося про покарання за дії, які посягали на «гідність публічної служби».

Підсумовуючи, зауважимо, що описали лише деякі з аспектів законодавства та правозастосовної практики Європейського Союзу, які зазнали впливу концепції непорушності та цінності людської гідності – цей перелік має ілюстративний характер і не претендує на вичерпність. Тим не менш, він яскраво демонструє всепроникність та універсальність людської гідності та її вагоме значення для формування та функціонування європейського правопорядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Constitution of Bulgaria / Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Bulgaria_2015?lang=en

2. Constitution of Czech Republic / Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Czech_Republic_2013?lang=en

3. Constitution of Germany / Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/German_Federal_Republic_2014?lang=en

4. Constitution of Portugal / Constitute. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Portugal_2005?lang=en

5. Commission Recommendation of 27 November 1991 on the protection of the dignity of women and men at work / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992H0131&qid=1623442132800>

6. Judgment of the Court (Third Chamber) of 23 April 2002 in case of Anna Maria Campogrande v Commission of the European Communities / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62001CJ0062&qid=162362081841>

7. Judgment of the Court (Third Chamber) of 4 April 2019 in case of OZ v European Investment Bank / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0558&qid=1623700540007>

8. Judgment of the General Court (Sixth Chamber, Extended Composition) of 31 May 2018 in case of Janusz Korwin-Mikke v European Parliament / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017TJ0352&qid=1623700540007>

9. Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code) / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>

10. Judgment of the Court (Fifth Chamber), 17 January 2013 in case of Mohamad Zakaria / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0023&qid=1623700540007>

11. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31998L0044>

12. Judgment of the Court of 9 October 2001 in case of Kingdom of the Netherlands v European Parliament and Council of the European Union / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61998CJ0377>

13. Judgment of the Court (Third Chamber) of 1 October 2020 in case of A v Daniel B and Others / EUR-Lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0649&qid=1623700540007>

ACADEMIC PLAGIARISM IN UKRAINE IN THE MODERN CONDITIONS

Sribna Y.V.

Candidate of Economic Sciences

National University of Water and Environmental Engineering

In the context of European integration and globalization, which covered all spheres of socio - political life, including science and education, the problem of combating plagiarism is extremely important for Ukraine, given the fact that Ukraine ranks first among countries - copyright infringers.

The aim of the study is to analyze the concept of academic plagiarism in Ukrainian realities.

In accordance with Part 4 of Art. 42 of the Law of Ukraine «On Education», academic plagiarism is «the publication (partially or completely) of scientific (creative) results obtained by others as the results of their own research (creativity), and / or reproduction of published texts (published works of art) by other authors without attribution» [1]. A similar wording contains Part 6 of Art. 69 of the current Law of Ukraine «On Higher Education» [2]. The Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» provides a significantly different definition. In accordance with paragraph c) of Art. 50, plagiarism is «publication (publication), in whole or in part, of another's work under the name of a person who is not the author of this work» [3]. In addition, under Part 2 of Art. 52 of this law, the subjects of copyright and / or related rights may apply to the court or other competent authorities for protection of their rights. However, the law does not provide for options for bringing violators to justice without appealing to the subjects of these rights. It is not difficult to see that the understanding of plagiarism in this law is significantly narrower than the understanding of academic plagiarism in educational laws. Part 3 of Art. 433 of the Civil Code of Ukraine directly excludes from the objects of copyright ideas, processes, methods of activity or mathematical concepts as such, which should not prevent their identification as academic plagiarism in the absence of proper references to the real authors in academic works [4].

There are many different definitions of plagiarism, due to regulatory goals and traditions that exist in different fields of knowledge, areas of professional activity and countries.

According to T. Fishman [5] plagiarism is academic behavior, «which is characterized by the following five cumulative features:» when a person

- without reference to the source from which they were borrowed
- belonging to another specified source or person
- uses words, ideas or results of work,
- in order to obtain certain benefits, respect, benefits, which do not necessarily have to be of a monetary nature
- in a situation in which the authorship of the original is legitimately expected».

The University of Cambridge calls plagiarism «submission as one's own work, regardless of the intention to deceive, work that is partly or entirely borrowed from someone else's work without proper confirmation» [6].

Yale University views plagiarism as «the use of someone else's work, words, or ideas without reference» [7].

At Stanford University, plagiarism is called "use without reasonable and appropriate credit or recognition by the author or source of another person's original work, whether the work is code, formula, idea, language, research, strategy, text, etc.» [8].

The US National Science Foundation calls plagiarism «the appropriation of someone else's ideas, methods, results or words without providing appropriate credit» [9]. Credits are understood here as a reference to the authors or a source of information provided in the form accepted for the relevant cases (reference to the publication, indication of the name in the text, thanks, etc.).

According to statistics, all countries suffer from the manifestations of academic plagiarism, including the so-called countries - globalizers: the United States, Germany, France, and Great Britain, in which the struggle for copyright is under development. For example, in Germany, rather strict methods of combating plagiarism have been introduced. It has established an independent research ombudsman committee, as

well as a national ombudsman service to assist in resolving issues arising from copyright infringement.

Table 1 – State measures to combat academic plagiarism

Country	Characteristic
Georgia	The Ministry of Education has agreed to create a single base for testing all Georgian scientific works
Ecuador	In 2015, the state required all public universities to use a plagiarism check system
India	All universities are connected to the Library and Information Centre of India, can use the program to check for plagiarism at the expense of the state
China	The Ministry of Education requires that all higher education institutions be equipped with software to check for plagiarism of doctoral and master's theses.
Slovakia	In 2010, the Ministry of Education obliged all higher education institutions to use the national central repository of abstracts and dissertations and the national plagiarism testing system.
Czech Republic	50% of Czech higher education institutions received funding from the Ministry of Education to combat plagiarism under the Plagiarism campaign.
Chile	The Foundation for the Development of Science and Technology under the Ministry of Education has allocated funds to create a plagiarism check system
Montenegro	IBRD has allocated 12 million euros for higher education, part of the funds went to the search and implementation of a plagiarism check program at the state level

The Constitution of Ukraine in Part 2 of Art. 54 guarantees to every citizen «freedom of literary, artistic, scientific and technical creativity, protection of intellectual property, their copyrights, moral and material interests arising in connection with various types of intellectual activity».

In practice, there are such types of plagiarism as:

1. Copying someone else's work (both without and with knowledge) and publishing it under his own name;
2. Presenting a mixture of own and borrowed from other arguments without proper citation of sources;
3. Paraphrasing someone else's work without a properly executed reference to the original author or publisher.

The cornerstone of understanding the phenomenon of plagiarism is the problem of responsibility. The current legislation of Ukraine provides for different types of liability for this type of violation. According to Art. 176 of the Criminal code of Ukraine criminal liability is established: «for intentional infringement of copyright and related rights in the form of illegal reproduction, distribution of works of science, literature and art, computer programs and databases, performances, phonograms, videogames and programs of broadcasting, their illegal duplication and distribution on audio and video cassettes, diskettes, other media and other violations that have caused significant or great, or especially great material damage» [10]. Illegal use of the object of intellectual property rights, appropriation of authorship to such object or other intentional violation of rights to it causes administrative liability (Article 51-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses) [11].

According to the legislation of Ukraine the following sizes of penalties are provided: infringement of intellectual property rights (170-3400 hryvnias); plagiarism (3400-17000 hryvnias); plagiarism was committed repeatedly or by conspiracy of a group of persons (17000-34000 hryvnias); plagiarism has been committed repeatedly by an official using official position or by an organized group (34000-51000 hryvnias).

The Criminal Code of Ukraine provides for punishment for the gravity of the crime committed: correctional work up to 2 years; imprisonment from 2 to 6 years; confiscation and destruction of all copies containing plagiarism; deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities for up to 3 years.

Global trends in the fight against plagiarism are based on advanced «smart» technologies. They are based on the use of AI (from the English. Artificial Intelligence) - artificial intelligence, work with ML

(from the English. Machine Learning) - machine learning, NLP (Natural Language Processing) and other leading scientific developments.

In Ukraine, Unicheck has become one of the most accessible and high-quality services for checking texts for plagiarism. The service operates and is implemented in more than 60 Ukrainian universities, in a number of international universities (more than 300: USA, Spain, India, Latin America and others) and a number of schools (more than 400: USA, Belgium and others). Created by Ukrainian developers in 2014, Unicheck already in 2018 signed a memorandum of cooperation with the Ministry of Education and Science of Ukraine for a period of 7 years. The platform operates in the systems of at least 450 foreign universities in different countries, and its number of users is about 1.5 million worldwide. Among them are students, teachers, bloggers, editors, journalists and other professionals whose work is related to writing texts.

Unicheck takes up to 20 seconds to check one page of text, and all users of the school can work in it at the same time. One of the advantages is the ability to check any text for possible plagiarism in one click. It is enough to have a computer, browser and Internet access at hand.

The service provides real reports with relevant links, can work with texts in 22 languages in various file formats, and meets one of the requirements of today and has the ability to fully integrate with management systems of higher education such as Moodle, Canvas, Blackboard and others.

The key result should be a synergistic effect in the work of man and the software product. It is a person, focusing on the professional level in the subject of work, can understand whether a particular work has scientific value, relevance, whether it meets all the requirements and norms and determine the relevance of textual coincidences.

ЛІТЕРАТУРА

1. Law of Ukraine «On education», 05.09.2017, №2145-VIII. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/law-education>
2. Law of Ukraine «About the higher education» 1.07.2014, N 1556-VII Law of Ukraine: <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=72719>

3. Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights». No. 13, 1994, p. 64. URL: <http://www.intellect.ua/eng/copyright/law/laws/copyright>
4. [Civil Code of Ukraine, №435-IV, 16.01.2003.](http://teplydim.com.ua/static/storage/filesfiles/Civil%20Code_Eng.pdf) URL: http://teplydim.com.ua/static/storage/filesfiles/Civil%20Code_Eng.pdf
5. Fishman, T. "We know it when we see it" is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. In: Proceedings of the Fourth Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI) 28-30 September 2009, University of Wollongong, NSW, Australia. URL: <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=apcei>
6. The official website of University of Cambridge. URL: <https://www.plagiarism.admin.cam.ac.uk/definition>
7. The official website of Yale University. URL: <https://poorvucenter.yale.edu/writing/using-sources/understanding-and-avoiding-plagiarism/what-plagiarism>
8. The official website of Stanford University. URL: <https://communitystandards.stanford.edu/policies-and-guidance/what-plagiarism>
9. National Science Foundation. URL: https://www.nsf.gov/oig/_pdf/cfr/45-CFR-689.pdf
10. Criminal Code of Ukraine. URL: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview>
11. Code of Ukraine On administrative offenses. URL: <https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/Ukraine/Ukraine%20-%20Administrative%20Offenses%20Code.pdf>

ЦІННОСТІ ЄС ТА СТАНДАРТИ МАЙБУТНЬОГО: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ

Стояцька Г.М.

кандидат філософських наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Традиційно, основними цінностями Європейського Союзу вважається повага до людської гідності та прав людини, свобода, демократія, рівність та верховенство права. Втім, неявною але надзвичайно важливою для розвитку названих цінностей, ще одна чеснота – відкритість. Значення цієї беззаперечної цінності постає очевидною тоді, коли ми намагаємось аналізувати токсичні ідеології недавнього минулого, які все ще й сьогодні залишаються загрозами для людства, особливо з боку тих режимів, що вважають себе нащадками химерного радянського спадку.

Тоталітаризм як явище, історично притаманне ХХ століттю, уособлений у Радянському Союзі часів Сталіна та нацистській Німеччині, й сьогодні залишається предметом дискусій дослідників з огляду на його природу і виникнення. На перший погляд різноманітні варіанти деспотій та тиранізму можна відшукати у різних культурах впродовж тисячоліть. Їх елементи достатньо промовисто описуються грецькими філософами в ході традиційних для них порівнянь «правильних та неправильних» форм правління. Втім, Ханна Арендт стверджує, що тоталітаризм є принципово новим явищем, формою, унікальною для сучасності з точки зору актуальності тих небезпек, які вона несе. Особливість полягає у специфіці індустріальної епохи, яка знеособлює людину, анонімізує її та робить об'єктом тотального контролю з боку держави. Суттєве значення відіграють економічна та технологічна складові, що робить даний контроль безпрецедентним за рівнем втручання в життя та порушення права на приватність.

Framework documents для таких міркувань Х.Арендт, як вбачається, постають ідеї Ш.Л.Монтеск'є, який основою кожного типу правління визначає психологічний стан: громадяни та лідери за умов демократії мотивовані політичними чеснотами,

тобто любов'ю до законів і країни. Учасниками монархії керує честь, а в тиранії правителями керує страх і саме він мотивує тирана до усунення будь-якої опозиції.

Хоча тоталітарна держава використовує страх як засіб для руху, її внутрішня логіка не залежить від страху чи навіть від культу особистості. Швидше, вона будується навколо єдиного тоталізуючого принципу, який інтерпретує всю історію як просування до кінця з бажаними наслідками. Для нацистів цим кінцем була расова чистота, тоді як для сталіністів це було безкласове суспільство. Характерно, що подібні цілі можуть ставати провідними і в нетоталітарному політичному контексті, особливо якщо для цього створюється відповідне соціальне підґрунтя. Вони стають живильною силою суспільства, причому переважна частина соціуму підпорядковується цій меті. Тривожні прояви подібного соціального розвитку можуть набувати різних форм – від т.зв. соціальної кредитної системи в КНР до «скрепного міра» в РФ. Для цього типу правління не може бути психологічної спонукальної сили, оскільки вона обов'язково придушує індивідуальні мотивації людини – соціум просто думає за неї.

Американський філософ і підкстер Марк Лістерман [1] ставить питання чи не є позиція Х.Арендт надмірно драматичною? Чи насправді описані нею жахіття тоталітаризму реально досяжні в звичайному житті? Чи справді може існувати справжній орвелівський тоталітаризм, або ж такий соціальний проект неминуче приречений, оскільки суперечить людській природі? Можливо, особистість незважаючи ні на що може протистояти тоталітарним тенденціям? І чи можливо щоб індивідуальна воля людини насправді могла бути настільки знищеною?

Питання в тому, чи існує особлива тоталітарна соціальна траєкторія досягнення цілей? Цілеспрямований комуніст чи расист прагне досягнути цілей своєї ідеології якомога коротшим шляхом. На думку ж Х.Арендт, засіб стає ціллю: тоталітарний режим використовує терор і вбивства не для того, щоб досягти мети, а для утримання себе у владі, захопивши розум населення. Завжди потрібно знаходити нових ворогів – мета ніколи не повинна бути фактично досягнута. Світ повинен бути обов'язково завойований, аби тоталітарні принципи могли панувати повсякчасно. Оскільки режим не завжди точно знає, хто є його

опонентами, він повинен постійно і довільно обирати тих, хто буде призначений ворогом. Це означає, що вірності режиму недостатньо для забезпечення безпеки. На відміну від тиранії, коли страх використовується як раціональний чинник утримання населення в покорі, терор в тоталітарних режимах є не мотиватором до раціонального самозбереження, а паралізуючим стабілізатором – жах позбавляє волі робити вибір або навіть думати. Тоталітарна держава не має стабільних законів, а лише закон історії як диктується ідеологією. Він виправдовує все, що тоталітарне правління вважає необхідним для досягнення цієї мети, і будь-які зусилля, не спрямовані на це, є ворожими. Таким чином стирається поділ на державне та приватне. Саме так ідеологія стає настільки домінуючою, що її власна внутрішня логіка може здатися неминучою та всеохоплюючою.

Інший бік тоталітаризму – атомізація особистості. В спілкуванні, в діалозі та обговоренні ідей з іншими, людина здатна бачити потужні логічні і філософські дороговкази, що стимулюють критичне мислення та ставлять під сумнів нав'язані пануючі думки. У самотності ж ніхто не надає такої перспективи, і тому логіка історичної неминучості в тоталітаризмі диктує (за Арндт), що замість того, аби чекати, поки історія призведе до того, що вороги режиму природним чином втратять свою соціальну значущість, здається раціональним допомагати історії, вбиваючи їх. В цьому сенсі Х.Арндт безпрецедентно діагностувала небезпеки сучасності саме з точки зору самотності в ній індивіда. Тому люди, яких приваблюватимуть такі ідеології, свідомо і цілеспрямовано уникають критичного діалогу та осмисленого обговорення їх підстав. Тоталітарний режим прагне автономізувати особистість настільки, аби вона взагалі не демонструвала справжньої свободи волі. Тому в тоталітаризмі особистість ізольована, хоча здається, що вона є частиною соціуму. Тому вона самотня, що приватна сфера, в якій можна було б полегшити цю самотність, знищена і замінена ідеологією. І кожне нове життя вважається потенційною загрозою для утримання людства в тоталітарних лещатах. Адже нові життя – це постійні нові потенційні вороги для режиму і вічна нестабільність для них.

В сучасному світі безумовних цінностей, означених на початку доповіді, відкритість має займати особливе місце. Вона є не лише є ключовим мірилом інтеграції до європейських та міжнародних ланцюгів створення вартості та конкуренції, підвищення економічного зростання. Вона перш за все є цінністю, що зберігає беззаперечну конкуренцію думок, без якої соціум приречений на ізоляцію, а свідомість окремої особистості на атомізацію, раціональний параліч, знищення критичного мислення та саморуйнування. Відкритість до змін як один з основних пріоритетів політики ЄС, повинна стати основою і для українського державного будівництва та стратегічного розвитку. Вона є запобіжником для трансгресивного суспільства, що прагне назавжди позбутись примар тоталітарного минулого.

ЛІТЕРАТУРА

1.
<https://partiallyexaminedlife.com/author/marklinsenmayer/>

URL:

МІФИ ТА ІСТОРИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ У НАВЧАЛЬНИХ КУРСАХ «ІСТОРІЯ РУМУНІВ»

Суляк С. Г.

кандидат історичних наук, доцент

Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака

Майже 30 років замість історії країни у всіх закладах освіти Молдови вивчається історія однієї з її національних меншин. Причому в сусідній країні, яка фінансує навчальні посібники для даного курсу, викладається «Історія Румунії».

«Історію румунів» у всіх закладах освіти Молдови почали вивчати з 1991 року. У 2006 році Партії комуністів Республіки Молдова (ПКРМ), ґрунтуючись на рекомендації Ради Європи, вдалося запровадити дисципліну «Інтегрована історія». У результаті історія румунів була об'єднана в рамках цього курсу із загальною історією. А в 2012 році вийшов наказ міністра освіти, згідно з яким у закладах освіти республіки стали викладатися історія румунів і загальна [1, с. 146-147].

Незважаючи на проведену молдавськими держструктурами спільно з уніоністами різного штибу і за підтримки офіційних кіл сусідньої Румунії політику денационалізації мажоритарного етносу, результати переписів 2004 і 2014 років свідчать, що більшість населення, як і раніше, ідентифікує себе як молдаван. Фінансову допомогу в проведенні останнього перепису надав уряд Румунії, частково його результати були оприлюднені тільки в кінці березня 2017 року [1, с. 146-147].

У низці матеріалів нами вже піднімалася тема «ревізії» минулого Молдавії на сторінках «Історії румунів» [1; 2]. Одним з важливих і «проблемних» питань сучасної молдавської історіографії і, яке, відповідно, піддається найбільшим фальсифікаціям, є висвітлення ролі слов'янського фактору в історії країни. На цьому хотілося б зупинитися докладніше.

Проаналізувавши виклад даної теми в низці підручників [3-10], можна зробити наступний висновок:

1. На думку їх укладачів, слов'яни з'являються в Карпато-Дунайському північночорноморського регіоні в VI столітті.

2. Слов'яни стояли на більш низькому ступені розвитку, ніж «корінне» румунське населення.

3. Залишки слов'ян у регіоні були асимільовані румунами до VIII століття.

4. Слов'яни не є «етнічними складовими» румунського народу, оскільки проторумуни з'явилися вже в VI столітті, а румуни – у VIII.

5. Слов'яни не зіграли значну роль в утворенні румунських (тобто волоських та молдавських – *С.С.*) культури і мови.

6. Відсутність же згадки про присутність румунів (східних романців) в Карпато-Дністровському регіоні до XII століття в джерелах раннього середньовіччя автори підручників пояснюють їх «миролюбним характером».

Таким чином, були проігнорували попередні напрацювання румунської та молдавської, а також дореволюційної російської, радянської та української історіографій, слов'ян «викреслили» з історії Волоського і Молдавського князівств, акцентуючи на «прадавньому» походженні румунських (східнороманських) етносу і мови [1, с. 158].

Укладачі курсу «не взяли до уваги» наявність таких важливих джерел, як середньовічна молдавська дипломатика, яка до кінця XVII ст. писалася на західноруській (русинській) мові [11-13], молдавсько-слов'янських літописів [14], які дають уявлення про етнічний склад князівства, регіони компактного проживання слов'ян на його території [15]. Вони, як і розвідки відомих вчених, доводять наявність русинського населення протягом всієї історії Молдавського князівства, його внесок в етногенез, культуру і розвиток літературної мови молдавського народу.

Як підрахував відомий молдавський історик Л. Польовий, використовуючи дані сільській ойконімики, в середині XIV століття русини становили 39,5% населення країни. Східних романців у той час налічувалося 48,7%, південних слов'ян – 3,3%, представників інших народів (циган, татар, угорців, сасів (саксів), греків тощо) – 8,5% [16, с. 113]. Причому, русини були широко представлені в правлячих колах Молдавського князівства протягом усієї його історії [17, с. 221, 223].

Незважаючи на те, що велика частина русинів увійшла згодом до складу утворюваного молдавського етносу (процес асиміляції нащадків русинів триває і сьогодні), на півночі князівства, в регіонах компактного проживання, вони змогли зберегти свою етнічність.

Сьогодні нащадки русинів Молдавського князівства проживають, в основному, на півночі Республіки Молдова, на Буковині (Чернівецька область України та Сучавський повіт Румунії).

ЛІТЕРАТУРА

1. Суляк С. Г. Славянський фактор в історії Молдавії: научне дослідження і міфотворчість. *Русин*. 2017. № 3 (49). С. 144–162. DOI: 10.17223/18572685/49/10

2. Суляк С. Г. Тема «советской оккупации» в молдавских учебниках истории. *Новая и новейшая история России*. 2019. Т. 9, Вып. 4. С. 1073-1089.

<https://doi.org/10.21638/11701/spbu24.2019.415>

3. Драгнев Д., Драгнев Е., Мискевка В., Варта И., Шишкану И. История румын. С древнейших времен до наших дней / Пер. с румын. Е. Максименко. Кишинэу: Civitas, 2002. 304 с.

4. Кокырлэ П., Драгнев Е., Драгнев Д., Гонца Г. История средних веков. Всеобщая история. История румын: учебник для 6 класса общеобразовательной школы Республики Молдова. Кишинэу: Civitas, 1999. 319 с.

5. Кокырлэ П., Драгнев Е., Драгнев Д., Гонца Г. История средних веков. Всеобщая история. История румын: учебник для 6 класса / Пер. с румын. Л. Шебнев, О. Мунтяну. Кишинэу: Ştiinţa, 2001. 224 с.

6. История румын. Новейшая история. Кишинев; Яссы, 1992. 127 с.

7. Ожог И., Шаров И. Краткий курс лекций по истории румын. Ч. 1. Древняя и античная история / Пер. с рум. А.Н. Заноч. Кишинев: Молдав. гос. ун-т, 1992. 59 с.

8. Ожог И. А., Шаров И. М. Краткий курс лекций по истории румын. Кишинэу: Cartdidact, 1997. 214 с.

9. Тодирашку И., Зуграва Н., Урсулеску Н. История румын. Древний мир / Кишинэу-Яшь: Университас, 1992. 206 с.

10. Тодирашку И., Нямцу В., Пунгэ Г., Карпошу И. История румын. Средневековая эпоха / Пер. с рум. Г. Бербекару. Кишинэу; Галац: Порто-Франко, 1992. 222 с.
11. Суляк С. Г. Русины Карпато-Днестровских земель в молдавской средневековой дипломатике (общий обзор). *Русин*. 2016. № 1 (43). С. 95–119. DOI: 10.17223/18572685/43/7
12. Суляк С. Г. О языке славяно-молдавских грамот XIV–XVII вв. (к историографии вопроса). *Вестник Томского государственного университета. Филология*. 2016. № 4 (42). С. 73–97. DOI 10.17223/19986645/42/7
13. Суляк С. Г. Этноним «рус» в антропонимике средневековой Молдавии. *Русин*. 2017. № 1 (47). С. 80–91. DOI: 10.17223/18572685/47/7
14. Суляк С. Г. Русины в молдавском летописании. *Русин*. 2017. № 4 (50). С. 10–37. DOI: 10.17223/18572685/50/2
15. Суляк С. Г. Русинская топонимика Карпато-Днестровских земель как источник сведений об этническом составе населения Молдавского княжества. *Русин*. 2018. № 1 (51). С. 134–161. DOI: 10.17223/18572685/51/10
16. Полевой Л. Л. Очерки исторической географии Молдавии XIII–XV вв. Кишинев: Штиинца, 1979. 206 с.
17. Суляк С.Г. Русины Молдавии: яркое прошлое и туманное будущее. *Slavica Tartuensia XI (Tartu Ülikool) Slavic Eurasian Studies*. № 34. Sapporo. Tartu, 2018. С. 217–235.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Трень Т. О.

*курсант II курсу факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Сьогодні, коли весь світ веде невпинну боротьбу з COVID-19, питання доцільності дистанційного навчання є надзвичайно актуальним. В час постійно зростаючої глобалізації суспільних процесів особливого значення набуває здатність встановлювати контакти, розвивати взаємовідносини, обмінюватися результатами діяльності та досвідом. Дистанційне навчання є важливим здобутком сучасної системи освіти, однак має ряд особливостей, що по-різному характеризують його ефективність. Вивчення психологічних проблем, пов'язаних з освітою за умов дистанційного навчання, вимагає окреслити ті його особливості, що зумовлюються специфікою освітнього середовища, у якому воно здійснюється.

Безперечно, з точки зору наукового прогресу, дистанційний формат освіти сприяє засвоєнню нових технологій, розширенню професійних зв'язків та вдосконаленню методичних розробок, а також переорієнтації взаємодії зі студентами у цифрове середовище [4]. Домашня освіта, в свою чергу, створює сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей творчого самовираження в процесі засвоєння знань, дає змогу займатися студенту в зручний для себе час, у зручному місці і темпі.

Психологічні дослідження свідчать, що ставлення до дистанційного навчання залежить від типу темпераменту здобувача освіти [3]. Цікавим є той факт, що представники майже всіх типів темпераментів негативно ставляться до дистанційного навчання, і тільки меланхоліки цілком погоджуються з його ефективністю. Це пов'язано з тим, що вони від природи схильні до усамітнення. Як правило, вони захоплюються мистецтвом, літературою, музикою. Така діяльність не вимагає безпосередньої комунікативної активності, тому меланхоліків в основному влаштовує режим дистанційного навчання. Принагідно сказати,

що студенти-меланхоліки швидко втомлюються від одноманітної роботи, тому їм треба постійно чергувати види діяльності.

Щодо несприйняття дистанційного навчання більшістю студентів, то це, перш за все, пов'язано з нестачею спілкування. Мінусом дистанційної освіти, на нашу думку, є відчуття власної некомпетентності у професійній сфері, що виникає в результаті обмеженого спілкування з викладачем. До того ж очне навчання неабияк стимулює здобувачів освіти належним чином опановувати навчальний матеріал. Побоювання підвести керівника, не виправдати очікувань товаришів, отримати незадовільну оцінку та ін. змушує студентів відповідальніше готуватися до занять.

Вважаємо за необхідне сказати, що будь-яке, навіть найжвавіше, спілкування через Інтернет має опосередкований характер. При цьому комунікація відбувається не так часто, поверхнево, вона часто позбавлена емоційного забарвлення, яке наявне при «живому» спілкуванні, а також може супроводжуватися проблемами зі зв'язком, що утруднюють розуміння опонента. Дистанційне спілкування має ще ряд недоліків: зниження культури письмової мови; погіршення писемності; збільшення часу рольового, офіційного спілкування; зростання конфліктності тощо [2].

Слід зазначити, що використання інформаційних технологій є не тільки плюсом, але одночасно й мінусом дистанційної освіти. Звісно, важко самотійно думати над відповіддю за запитання чи розв'язувати задачу, коли поряд лежить гаджет, в якому можна знайти відповідь на це запитання за лічені секунди. Цікаво, що кількість студентів, які звертаються до пошуку потрібної для виконання самотійної роботи інформації до Інтернету, з кожним наступним курсом зростає. Треба також сказати, що атмосфера домашнього побуту, на нашу думку, у більшості випадків не сприяє засвоєнню знань. На підсвідомому рівні ми розуміємо, що дім – це місце, де можна відпочити та абстрагуватися від буденних справ, тому важко налаштуватися на робочий лад під час домашнього навчання. Постійно хочеться відпочити, відклавши важливі справи на потім, в результаті чого студент починає шукати виправдання самому собі. В силу вищезазначеного

дистанційна освіта видається для здобувачів освіти невиправдано легкою, що знижує мотивацію до засвоєння знань.

Питання доцільності дистанційного навчання навіть зараз є досить дискусійним, адже його ефективності можуть заважати такі фактори, як: відсутність досвіду самостійної роботи, недостатня волева саморегуляція, вплив групових установок [1]. Треба також сказати, що кожен по-різному сприймає інформацію, оскільки хтось легше запам'ятовує почуте, а хтось має кілька разів перечитати самостійно, аби засвоїти матеріал.

Підсумовуючи вищезазначене, хочемо сказати, що на нашу думку, найбільш суттєвим недоліком дистанційної освіти є обмежена комунікація з викладачами та однолітками. Проте такий формат навчання має свої переваги, зокрема, сприяє підвищенню самоорганізації, можливості регулювати свій час, самостійно розподіляючи роботу тощо. Однак ніякі здобутки технічного прогресу не зможуть замінити особистого спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малінко С. Дистанційна освіта: організаційна структура, психолого-педагогічні основи, фінансування і управління. Дир. школи, ліцею, гімназії. 2002. №6. С. 38–45.

2. Підчасов Є. В. Психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних освітніх технологій (ДОТ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://2016.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=110> (Дата звернення: 22.05.21).

3. Руденюк А. І., Петяк О. В., Ханецька Н. В. Дистанційна робота в умовах карантину та самоізоляції в період пандемії COVID-19. *Габітус*. 2020. Вип. 16. С. 204-208.

4. Халин В. Г. Модернизация национальной системы высшего образования в контексте выбора управленческих решений. СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2008. 264 с.

Науковий керівник: Новицька І. В.

*викладач кафедри гуманітарних дисциплін та психології
поліцейської діяльності*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КІНЕМАТОГРАФА НА СВИТОГЛЯД ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Щербина К. А.

*курсант II курсу факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У сучасному світі кінематограф є одним із наймолодших, і в той же час найзатребуваніших видів мистецтв. Проблема впливу кіномистецтва на внутрішній світ людини на сьогоднішній день є достатньо актуальною, у зв'язку з тим, що багато фахівців говорять про «нав'язування» молодому поколінню через кіно певного способу життя, психологічних і соціальних моделей поведінки, системи світогляду, морально-етичних цінностей тощо. Проте, на скільки суттєвим є цей вплив, і чи дійсно можна нав'язати людині не притаманні їй соціальні концепти, спробуємо дослідити.

Перш за все, варто зазначити, що у сучасному житті набагато більше ніж раніше використовуються інтернет і новітні цифрові технології. Молоді люди значну кількість часу проводять в соціальних мережах – віртуальне життя починає замінювати реальну дійсність. Щоби залучити аудиторію, в мережі проводяться безліч рекламних акцій привабливих товарів і послуг. Тож молодь, на нашу думку, стає схильною шукати прості способи вирішення своїх проблем. Отже, ми вважаємо, що соціальні мережі формують спрощену картину світу. З іншого боку, як відмічають дослідники [3], збільшується кількість фільмів, що містять сцени витончених убивств, цинізм яких не вписується у будь-які моральні норми. У зв'язку з особливостями світосприйняття, сформованими віртуальними ресурсами і описаними вище, на нашу думку, сцени насилля у кіно також починають сприйматися по-іншому: дисоційовано, звично, і, таким чином, набувають часткової легітимізації у свідомості глядача.

Деякі науковці [2] порівнюють сучасне життя з фільмом або грою, правила в якій встановлюємо не ми, і відбувається підміна справжніх людських цінностей на хибні. В результаті чого люди

починають пишатися негативними рисами характеру, здатністю проявити агресію, нахабством, хамством.

В одному з соціологічних досліджень [4] респондентів опитали, як, на їхню думку, кіно впливає на суспільство? За результатами опитування 56,7% респондентів вважають, що «прекрасно»; 9,6% – «позитивно»; 24,03% - негативно, зокрема, через велику кількість порнографічних матеріалів і вбивств. І 9,61% респондентів зазначили, що кіно на них аж ніяк не впливає. Проте, формування світогляду - складний процес, що тягне за собою серйозні особистісні зміни як результат впливу на психічну і когнітивну сутність людини. Виділяють три основних види формування світогляду особистості: стихійний, цілеспрямований і самовиховання. При перегляді кінофільмів мова йде саме про стихійний спосіб формування світогляду. Дослідники Л. Сабулкова та С. Молочнікова [3] зазначають, що під час такого впливу зміни в особистісній сфері людини відбувається подеколи - бурхливо, подеколи - непомітно, але, по суті, завжди в результаті випадкових впливів. Науковцями робиться висновок, що кінематограф представляє цінність для виховання і формування особистості не тільки як один з найкращих засобів відтворення дійсності, а й як спосіб її осмислення.

Технічні можливості кінематографа забезпечують особливу наочність інформації про події та ситуації, що відбуваються в реальному житті, про які кожен з нас чув, але зрозуміти і глибоко відчувати зміг тільки, побачивши на екрані. Кінокадри викликають чуттєве відображення об'єктів дійсності, інформуючи про конкретну ситуацію. Документальні кінокадри завдяки цій функції служать оптимальним способом доказу достовірності у порівнянні з усними повідомленнями очевидців, оскільки підтверджують правдивість їхніх слів.

Педагог А. С. Макаренко зазначав: «Не можна виховати мужньою людини, якщо не поставити її в умови, де вона могла б проявити мужність» [1]. Дійсно, важко виховати героя в тепличних умовах тільки на розповідях про подвиги. З іншого боку, створювати штучні труднощі нерозумно і нелогічно. Виникає парадокс, впоратися з яким допомагає кіно. Фільм виконує функцію своєрідного тренажера, моделюючи обставини, що вимагають прийняття рішення. Видатний кінорежисер С. М. Ейзенштейн [5]

зауважував з цього приводу: «Мистецтво дає можливість людині через співпереживання фіктивно створювати героїчні вчинки, фіктивно проходити через великі душевні потрясіння, фіктивно... відчувати себе мудрим Фаустом, пристрасним Ромео... У результаті такого «фіктивного» вчинку глядач переживає абсолютно реальне, конкретне задоволення». Частково погоджуючись із цим висловом можемо зазначити, що нам видаються цілком можливими «миттєві» впливи фільму на світогляд особистості, коли після перегляду вона змінює звичний для себе спосіб життя чи мислення. Проте в основному людина не змінюється одразу після перегляду, зміни, вірогідно, настануть поступово і можуть не усвідомлюватися особою як результат впливу певних кінострічок.

Таким чином, виховна та формуючо-світоглядна функції сучасного кіномистецтва не можуть розглядатися спрощено. Наше життя істотно ускладнюється, тому вимагати від авторів кіно простих відповідей на найважливіші питання, щонайменше, наївно і за великим рахунком - безглуздо. На нашу думку, кінематограф має не формувати в молоді установку на пошук готових і протих відповідей, а навпаки, плекати бажання дійти до всього самостійно. При цьому, більший вплив на світогляд, на нашу думку, мають ті фільми, які містять чіткий та зрозумілий посыл та відповідають актуальним запитам глядачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А. С. Про виховання. М.: Видавництво політичної літератури, 1990. 416 с.
2. Пензин С. Н. Кино как способ воспитания. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1973. 152 с.
3. Саблукова Л. И., Молочникова М. И. Формирование мировоззрения кинозрителя. Молодежь третьего тысячелетия: сборник научных статей XLII региональной студенческой научно-практической конференции. Омский гос. ун-т 2018 Издательство: Омский государственный университет им. Ф.М. Достоевского (Омск). С. 1113-1117.

4. Соціологія. Опитування «Кіно». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://socio.rin.ru/cgi-bin/article.pl?id=586>. Дата звернення: 24.05.2021.

5. Эйзенштейн С. М. Как я стал режисером. Рига: Госкиноиздат, 1946. 340 с.

Науковий керівник: Новицька І. В.
*викладач кафедри гуманітарних дисциплін та психології
поліцейської діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ПІСЛЯМОВА

Проект 600115-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-MODULE «Впровадження в Україні цінностей Європейського Союзу» в рамках напряму Модуль Жана Моне програми Erasmus+ реалізується у Сумському державному університеті за підтримки Виконавчого агентства ЄС з освіти, аудіовізуальних засобів та культури з 2018 року. Місія проекту полягає у дослідженні права ЄС, розповсюдженні інформації, сприянні, через публічний діалог та обговорення, сприйняттю цінностей ЄС серед студентів-правників, викладачів, дослідників, юристів-практиків та широких кіл громадськості загалом, а також їх втіленню в правозастосовну діяльність. Цілі проекту досить різнопланові. Вони охоплюють покращення якості підготовки професійних юристів з акцентом на важливість поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини; надання студентам, випускникам, організаціям громадянського суспільства та всім зацікавленим особам знань про законодавство ЄС; сприяння розумінню та сприйняттю в українському суспільстві цінностей, на яких побудований ЄС та його відносини з Україною в рамках Угоди про асоціацію.

Одним з найбільш важливих завдань проекту є впровадження передового досвіду викладання, сприяння інноваціям у навчанні та дослідженнях. Саме для його реалізації 28-29 травня 2021 року була проведена II Міжнародна науково-методична конференція «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції». З огляду на карантинні обмеження цей захід відбувся в онлайн режимі, однак дистанційний формат роботи не завадив широкому обговоренню аксіологічних вимірів європейського освітнього простору, ролі освіти у формуванні ціннісних основ солідаризації розділених суспільств, цінностей ЄС в історичному, правовому, політичному та педагогічному контекстах, впровадження цілей сталого розвитку в освітній процес. Під час дводенної конференції обмінятися досвідом і поділитися сучасними методиками ціннісноорієнтованого викладання змогли викладачі та дослідники з різних закладів вищої освіти і наукових установ, зокрема, Університету Фоджи (Італія), Краківського педагогічного університету (Польща), Державного університету

імені В.Я. Брюсова (Вірменія), Університету Валенсії (Іспанія), Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Національного університету водного господарства та природокористування, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Університету ім. Григорія Сковороди в Переяславі та багатьох інших. До заходу долучилися також вчителі загальноосвітніх шкіл, викладачі закладів передвищої освіти, і, що було дуже важливо для організаторів, – здобувачі освіти, які висловили свій погляд на сучасний стан та перспективи розвитку Європейського освітнього простору. Результатом цікавої і продуктивної дискусії та обміну думками і став цей збірник. Оргкомітет Міжнародної науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» висловлює щирю вдячність освітнім проектам «Legal Approximation Laboratory» (Державний університет імені В.Я. Брюсова, Вірменія), «Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (Сумський державний університет, Україна) та «Європейські цінності у художніх текстах» (Запорізький національний університет, Україна) за участь в організації заходу, поширення інформаційних матеріалів та допомогу впродовж усього періоду реалізації проекту «Впровадження в Україні цінностей ЄС»; нашим зарубіжним партнерам з Університету Фоджа (Італія) і, особисто, – професору Доменіко Вітті за підтримку та потужне долучення до заходу; доктору Матеушу Камьонці (Педагогічний університет Кракова, Польща), всім учасникам за цікаві і змістовні доповіді, активну онлайн-роботу та отриманий нами імпульс для подальшого розвитку проекту!

Голова Оргкомітету, координаторка проекту «Впровадження в Україні цінностей ЄС» Владислава Завгородня

Наукове видання

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали II Міжнародної науково-методичної конференції
(Суми, 28-29 травня 2021 року)

Відповідальний за випуск В. М. Завгородня
Комп'ютерне верстання А.С. Славко

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,85. Обл.-вид. арк. 6,87.
Тираж 50 пр.

Зам. №
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2,
м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3062 від 17.12.2007.